

PULS

Godina II. broj 3.

ANEGDOTE O F. ČULI

**TEMA BROJA:
STVARANJE MLADOG
NASTAVNOG KADRA**

NOVO: NAGRADNA IGRA

LJETNA PRAKSA

WANTED

primjerak je besplatan

SVEUČILIŠTE U MOSTARU
MEDICINSKI FAKULTET
STUDENTSKI LIST PULS

ADRESA UREDNIŠTVA
Bijeli Brijeg b.b., 88000 Mostar, BiH
e-mail: list_puls@yahoo.com

GLAVNI UREDNIK
Dalibor Arapović daliborarapovic@yahoo.com

ZAMJENIK GLAVNOG UREDNIKA
Ivica Zovko drivica@yahoo.com

SUUREDNICI

Josip Lesko
Renato Pejić
Tanja Janjić
Milan Jurić
Jelena Todorović
Ana Dugandžić
Borko Rajić
Dr. Silvija Benedetti

SURADNICI

Vladimir Jegdić, Siniša Skočibušić,
Ivona Čović, Ante Galić,
Vedran Dragišić, Mate Galić,
Antonela Krasić,
Ivana Djak, Pejana Rastović

NASLOVNICA

Dipl. oec. Ivan Kelava

LEKTORICE

Ana Dugandžić
Jelena Todorović

MARKETING

Tanja Janjić
Ivica Zovko

Žiro račun:

Medicinski fakultet
uz naznaku za studentski list
3381002200333181
UniCredit Zagrebačka Banka

Tiska: Tiskara „Grafičar“

FAKULTET

Dekan Čulo urbi et orbi
Što je novo na MFM?

Međunarodni kongres forenzičke genetike Dubrovnik

Kritike katedri

Promocija 2005.

Misterij crvenog kabla

Studentski zbor

Ljetna praksa

KLINIKA

Odjel broja psihijatrija
Koja fora su bijeli mantili?

ZANIMLJIVOSTI

Naručena djeca - što nas to čeka???

Najmlađa majka na svijetu

Španjolska gripa

Ona ili on...pitanje je sad

TEMA BROJA

Stvaranje mladog znanstveno-nastavnog kadra na našem fakultetu

ZNANOST

Skriva li naša DNA gene ubojica?

Život stvarnost ili fikcija?

Njam...njam..nokti!!!

Ptičja gripa

Dva koraka naprijed

PULSOVA ČITAONICA

Prof. dr. M. Marušić „Medicina iznutra“ anegdote o F. Čuli

POVIJEST

Zašto baš Kata?

FUN STUFF

S
A
D
R
J
A
J

Slike uredništva

UREDNIČKA RIJEČ

Poštovani čitatelju,

Što reći, nego da nam je zadovoljstvo što pred sobom imate treći broj PULS-a. Zadovoljstvo je zaista veliko i to iz nekoliko razloga. Konačno, možemo i mi u uredništvu malo odahnuti, jer iza nas je ogromni rad, koji se na prvi pogled ne vidi kada naslonjeni u fotelji prelazimo preko Pulsovih stranica. Zadovoljstvo nam je i što ovaj put u uredništvu sjedi mlada doktorica Silvija Benedetti, koja je do neki dan bila studentica. Najveće nam zadovoljstvo predstavlja činjenica da je na e-mail adresu Puls-a pristiglo jako puno radova od Vas, drage kolege studenti. To je zapravo ono bitno. To je svrha PULS-a. Pribojavali smo se da ćemo i ovaj put morati glavninu tekstova pisati mi u uredništvu. No, strah je nestao, kad su počeli pristizati članci. Studenti su uvidjeli da je ovo njihov list i da ovdje mogu i moraju iznijeti svoje stavove, podijeliti zanimljivost s drugima i svi se zajedno dobro nasmejati. Drago nam je da se i nemali broj profesora uključio u pripremu ovog broja, što svojim savjetima, što konkretnim člancima.

Tako će vjerovatno i ovaj Puls nekoga zapaliti, drugoga opet nasmejati, a trećeg ostaviti ravnodušnim. Sve je to normalno, svi smo ljudi, a *de gustibus non est disputandum*.

Želja mi je da Puls ostane sastajalište studentske i profesorske misli, mješavina iskustva i mladosti, bruća i apsolenata.

Glavna tema ovog broja je «Stvaranje znanstveno nastavnog kadra na MFM». Nakon osvrta u prvom broju o gradnji fakulteta i u drugom broju o gradnji kliničke bolnice, osvrnuti je se, u ovom izdanju, na ljude bez kojih to dvoje nema smisla. Ovu temu smo nastojali obraditi iz više kutova, kako bismo što objektivnije prikazali situaciju, koja je po nekima blistava, a po drugima opet razočaravajuća. Vi donesite svoj sud.

Ovaj Puls ima jednu novost, a to je nagradna igra. Riješite križaljku koju je napravio naš kolega Galić i osvojite vrijednu nagradu.

Za kraj, želim zahvaliti svim ljudima i institucijama (Studentski zbor, ravnateljstvo KB Mostar, dekanata MFM) bez čije pomoći ne bismo bili u mogućnosti tiskati PULS.

Do viđenja za pola godine.

Dalibor Arapović

Molimo Vas, dragi kolege, izrazite svoje mišljenje! Puls predstavlja novine studenata medicinskog fakulteta i tako ga shvatite. Vi imate pravo sudjelovati u njemu i zato iskoristite svoje pravo. Šaljite nam svoje priloge, kritike i članke na našu e-mail adresu (list_puls@yahoo.com), jer samo tako možemo biti bolji.

Ne budite toliko pasivni. Priključite nam se !!!

UREDNIŠTVO PULS-a

ČULO URBI ET ORBI

Poštovane kolegice i kolege studenti,

Dopustite mi da Vam se na gotovo samom početku akademske godine 2005./2006. obratim s nekoliko obavijesti odnosno poruka.

Prateći vaše odgovore na anketu o nastavi i nastavnicima te u relativno čestim razgovorima s vašim predstavnicima u Fakultetskom vijeću, prilično sam dobro informiran o vašim problemima i sugestijama za poboljšanje nastave. Neke od uočenih problema možda ćemo moći uskoro riješiti, a za neke će trebati pričekati još neko vrijeme. Pokušat ću iskreno i samokritički odgovoriti na vaše najčešće primjedbe.

I. Problemi i vaše sugestije

1) (Preduge) pauze između pojedinih oblika nastave. Budući da nemamo dovoljno vlastitih nastavničkih kadrova moramo angažirati gostujuće nastavnike. Vrlo je teško financijski pokriti troškove za više od jednog ili dva gostujuća nastavnika, pa kad postoje dvije nastavne skupine, studenti druge skupine moraju čekati dok nastavnik završi nastavu sa prvom skupinom. Pravo rješenje će nastupiti kad obrazujemo dovoljan broj vlastitih kadrova, što se po mom mišljenju relativno dobro odvija.

2) Uvođenje školarine za dio studenata. Ovo je sigurno najnepopu-

larniji i meni osobno najteži čin koji je Fakultet trebao uvesti. Ovaj čin je izazvao i (opravdan?) protest vaših predstavnika u Fakultetskom vijeću. Ovo smo uveli razloga što je proračunsko financiranje Fakulteta slabo (pokriva samo oko 60% troškova za plaće i materijalne troškove, dakle bez troškova održavanja prostora, minimalnog znanstvenog rada, održavanja skupova, tečajeva i dr.). Poznato je da su svi fakulteti Sveučilišta odavno uveli školarinu za dio studenata, a da smo mi zadnji. Istina je i da je naša školarina najviša (2000 KM godišnje), ali moramo prihvatiti ono što je u mnogim međunarodnim dokumentima navedeno da je studij medicine (uglavnom zbog visokih materijalnih troškova) jedan od najskupljih fakulteta. Procjenjujemo da cijena koštanja studija za svakog studenta po jednoj godini iznosi oko 7000 KM. Ovu nepopularnu mjeru nastojimo ublažiti da na svakoj godini oslobodimo školarine dva studenta najslabijeg imovinskog stanja (tu trebamo vašu suradnju) te oslobađanjem od školarine studenata koji su pokazali izuzetan uspjeh u studiranju. Kad izgradimo vlastitu zgradu, možda uspijemo time ili drugim mjerama stvoriti dodatne prihode, nastojat ćemo svakako ublažiti ovu nepopularnu mjeru. No, to bi zahtijevalo širu elaboraciju – možda u jednom od slijedećih brojeva Pulsa.

2) Pitanje povezano s prethodnim – gdje boraviti u pauzama između nastave? Nažalost, nemamo studentske učionice ili knjižnice u blizini nastavnih prostora. Još smo u «famoznoj» baraci, gdje ne možemo postaviti ni kopirni aparat. Rješenje je izgradnja zgrade Medicinskog fakulteta (v. kasnije).

3) Isti odgovor je i na slijedeće pitanje – ne postoji kantina niti bilo koji ugostiteljski objekt. U novoj zgradi je predviđeno otvaranje kantine ili, eventualno, restorana u suradnji s KB Mostar.

4) Predug rok za odjavu ispita (5 dana) i posljedično plaćanje na nevrjeme objavljenog ispita. Nažalost, ovu nepopularnu mjeru bili smo prisiljeni dobrim dijelom iz neuidavnosti i neodgovornosti dijela studenata. Naime, često se pojavljivala ovakva situacija: na neki ispit

se prijavi 10-ak studenata, zbog čega gostujući nastavnik mora uzeti dva dana dopusta (i dodani dan za putovanje), da bi sa na ispitu pojavio jedan ili dva studenta. Vjerujem da ćete se složiti da je to vremenski i financijski neracionalno. S odrastanjem vlastitih kadrova ovaj predugi odjavni rok ćemo postupno ukidati (ustvari, za 1-2 predmeta, u kojima nastavu drže većinom domaći nastavnici postoji mogućnost da ovu mjeru već sada dokinemo).

5) Za neke predmete držite da su nevažni za studij medicine ili da predugo traju. Oportunistički odgovor bi mogao biti – takvi predmeti postoje na svim fakultetima. U biti najveći je problem što ti predmeti postoje gotovo u svim našim ili europskim fakultetima, pa nastaje veliki problem kad se želi prijeći na drugi fakultet ili nostrificirati diplomu u drugoj državi. U medicinskim edukacijskim krugovima prevladava mišljenje, da se nastavni programi i planovi (curriculumi) trebaju revidirati svako 4-5 godina. Uskoro ćemo i mi morati revidirati vlastiti curriculum, pri čemu nam je vrlo bitno i vaše mišljenje (iz tih i drugih razloga nam je bitno da vi savjesno ispunjavate anketne listiće – vidi kasnije).

Obrnuto, nastava nekih predmeta traje predugo (više nego što je predviđeno nastavnim planom i programom). Najčešći uzrok tome jest da neki nastavnici (vjerujem nesvjesno) «hipertrofiraju» svoj predmet odnosno nepotrebno povećavaju opseg ispitnog gradiva odnosno ciljeva nastave opisanih u nastavnim programima predmeta. Jedan od mogućih pristupa ovom problemu jest izrada kataloga potrebnog znanja, o čemu se intenzivno razmišlja i pokušava pristupiti na najprikladniji način.

6) Neki nastavnici su nezainteresirani za nastavu, pa se ne trude da vam pokažu ili objasne neke medicinske fenomene. Vaš i naš ozbiljniji odnos prema studentskoj anketi može bitno popraviti ovaj problem (v. kasnije)!

II. Neodgovornost od strane studenta

1. Često se uočava da studenti ne poštuju kućni red ustanove: galame

na hodnicima kliničkih ustanova, ne nose kute (mantile), puše u zabranjenim prostorima i dr.

Neredovito i aljkavo ispunjavaju studentske ankete

2. Ponekad traže od nastavnika da im se potpiše nešto što nisu obavili (npr. dio ljetne prakse, da su obavili neku od kliničkih vještina i sl.). Doduše, tu je zajednička neodgovornost studenata koji traže i nastavnika koji potpisuju (po onoj pjesmi «laže selo, lažu ljudi ...»). Moguće rješenje je osnivanje Odbora za kontrolu nastave, kojega ćemo pokušati osnovati već ove ak. godine.

3. Srećom, nije bilo težih prekršaja (posebice onih u kojima bi se krivotvorio potpis ili, još gore, ocjena), pa u proteklih godina nismo nikad primijenili Pravilnik o stegovnoj odgovornosti.

III. Malo optimizma

A. Zgrada fakulteta

Srećom, radovi na zgradi dobro napreduju. U fazi je centralna instalacija struje i vode a uskoro ventilacije i grijanja, telefonskih vodova i veza za Internet. Ukoliko bi u proljeće 2006. dobili daljnju donaciju (u iznosu kao ove godine), vjerujem da bi na jesen iduće školske godine mogli djelomično useliti u novu zgradu (uz opremanje nekoliko nastavnih prostora, planira se opremiti i studentska učionica, uspostaviti priključak na Internet i ev. kantina). Ako bismo dobili više novaca (za što postoji određena mogućnost), tada bi smo do kraja 2006. mogli trajno useliti i opremiti najveći dio planiranih sadržaja.

Ukratko, na prvoj etaži zgrade (nivo – 1), planira se izgraditi/opremiti četiri seminarske prostorije, studentska učionica, kantina, knjižnica te tri manja i dva veća apartmana.

U prizemlju (razina 0) predviđen je smještaj dekanata i administrativnog osoblja, studentske referade, kopiraonica sa slobodnim pristupom studenata, ev. male knjižare za pogrešne materijale ili malog «dućančića», te prostorije Studentskog zbora MF. Na ovoj etaži će se izgraditi i velika predavaonica koja bi se, pomičnim mehanizmom, mogla podijeliti na malu predavaonicu (60-70 mjesta) i veliku od 180 do 200.

Na prvom katu bit će izgrađeno puno nastavnih vježbaonica i priručnih «skladišta» za potrošne materijale, mjerne instrumente i dr.

Na drugom katu će biti smještene sobe nastavnika laboratoriji za znanstveno-istraživački rad, koji će biti dostupni i znanstveni rad zainteresiranih studenata. Mogućnost provedbe kvalitetnih znanstvenih istraživanja, posebice onih u koje se mogu uključiti i studenti, bitno pridonosi ugledu i rangu pojedinog fakulteta.

B. Internet veza.

U mnogim prostorima nove zgrade (uključivši i različite studentske prostore) bit će ugrađeni priključci za vezu Internet, koja će imati dobar kapacitet i brzu protočnost.

Web-stranica našeg fakulteta (www.sve-mo.ba – medicina) je sve bolja i po sadržaju i formi. Osim aktualnih obavijesti, pravilnika i informacija o Fakultetu, u tijeku je izrada stranice o liječnicima diplomiranim na našem fakultetu (lame matris alumni Mostariensis), preko koje će fakultet nastojati ostvariti trajnu vezu sa svojim diplomantima. To će pomoći da naši diplomanti i studenti imaju lako dostupnu i brzu informaciju o zbivanjima na Fakultetu (npr. obavijesti o predavanjima, tečajevima, stipendijama, poslijediplomskim studijima i dr.), a Fakultet će imati mogućnost da prima sugestije od diplomanata koji rade u praksi. Istodobno će biti otvorena veza (link) FORUM, putem koje studenti mogu postavljati pitanja upravi i nastavnicima fakulteta, davati sugestije o poboljšanju nastave i drugih aktivnosti fakulteta; otvorit će se mogućnost brze komunikacije studenata i Fakulteta. Vjerujem da će se ova mogućnost komunikacije može izvesti i s postojećim uređajima (i prije dovršenja zgrade fakulteta).

Već nam se nekoliko godina obećava da ćemo dobiti potrebne uređaje i programe za studentsku referadu (nikada nismo imali dovoljno novaca da sami kupimo neki komercijalni program), pomoću kojega bi se mogli prijavljivati ili odjavljivati ispiti, a možda modernizirati i druge aktivnosti vezane uz nastavu. No, kako je već nešto ostvareno u elektronskim vezama, vjerujemo da će donatori pomoći da ostvarimo i ovu korisnu aktivnost.

IV. Malo samohvale

Tijekom 2003. godine tim EUA (European University Assotiation – odgovara Rektorskom zboru na našim prostorima) je posjetio i evaluirao Sveučilište

u Mostaru. U svom pismenom izvješću tim je pohvalio naš Fakultet, posebice našu anketu studenata o nastavi i nastavnicima (otprilike je rečeno da bi se u tom smislu mogli ugledati mnogi europski fakultet na Medicinski fakultet u Mostaru).

U okviru međunarodnog projekta Tempus (nosilac Medicinski fakultet u Heidelbergu i naš fakultet) analizirani su (2004./2005. g) svi aspekti rada medicinskih fakulteta u BiH. U ocjeni tima, Medicinski fakultet u Mostaru je bio prvi (najbolji) na rang-listi.

Prilikom nedavne posjete Mostaru i posjete našem fakultetu, ministar znanosti, obrazovanja i športa R. Hrvatske, doc. dr. Dragan Primorac, se jako pohvalno izrazio o znanju i motiviranosti studenata našeg fakulteta (v. Večernji list od 23. 10. 2005.). Tu svoju ocjenu je dao na temelju mišljenja mnogih gostujućih nastavnika te susreta s nekolicinom naših studenata koji su prisustvovali kongresu forenzičke (sudske) i molekularne medicine (Dubrovnik, rujana 2005.). Vrlo sam zahvalan tim našim studentima koji su u najboljem svjetlu predstavili fakultet.

I iz drugih izvora (boravak naših studenata na ljetnoj praksi u Hrvatskoj, Wuerzburgu, Heidelbergu), vrlo često čujem dobra mišljenja (pohvale) o studentima MF u Mostaru.

IV. Zamolbe

1. Molim vas da redovito i savjesno ispunjavate ankete o nastavi i nastavnicima – to nam je važno zbog više razloga, što ću možda jednom detaljnije objasniti

2. Također, molim Vas da se pridržavate kućnog reda zavoda, bolnice i odjela. Još uvijek nisam čuo dovoljno pohvala da su naši studenti dobro odgojeni, kulturni i dr....

Na kraju htio bih vas sve srdačno pozdraviti (posebice naše početnike – bruce) sa željom da budete još uspješniji. Ako se razvoj naše tehničke infrastrukture bude razvijao u poželjnom smjeru, ja sam OPTIMIST.

Dekan Prof. dr. Filip Čulo

ŠTO JE NOVO NA FAKULTETU?

Nakon neprimjerenog testa iz **dermatologije**, na kojem su bili ponuđeni odgovori od a do i, s mogućnošću točnog i točnijeg odgovora, dekan je odredio da svi testovi moraju biti jasni i jednostavni, s pet ponuđenih odgovora, od kojih je jedan točan. Pitanja koja profesor u testu daje mogu biti teška i to ovisi o profesoru, ali ponuđeni odgovori ne smiju biti zbunjujući. U tu svrhu, svi zainteresirani profesori će dobiti program za pravljenje pitanja.

Na trećoj godini je spriječen još jedan od mogućih pokolja na ispitu iz **farmakologije**. Studenti su, naime, tražili od dekana da na jedan od rokova dođe prof. Klarica, što je dekan dopustio. Tako je ove godine prof. Boban izgubio monopol na ispite. Inače, profesor Boban je jedan od bolje ocijenjenih nastavnika na fakultetu, ali kad govorimo o ispitu, kriteriji su mu katkad neumoljivi jer, primjerice, zašto bi student morao znati formulu arahidonske kiseline?!

I katedra **Liječnik i društvo** se promijenila nabolje. Dosadašnji pročelnik katedre, Slobodan Lang, za kojeg studenti i nemaju puno simpatija, je ustupio mjesto novoj pročelnici doc. dr. Gordana Pavleковиć, koja je, prema studentskim mišljenjima, najbolje rješenje za tu katedru.

Jedan od asistenata na katedri **Ginekologije**, dr. Vjekoslav Mandić, je postao novi ministar zdravstva Federacije BiH. Nadajmo se da će konačno nešto novaca zaobići Sarajevo i biti uloženo u druge gradove, poput Mostara.

Otpočela je treća faza u gradnji zgrade fakulteta. Instalacije se konačno uvode. Zainteresirani, otidite i vidite.

Otpušten je tajnik fakulteta Marinko Bukovac. Optužuje se za malverzacije i nesposobnost.

Na fakultetu se više neće priznavati ispitne prijavnice, zamolbe i sl. dokumenti, koji nisu na zvaničnom jeziku fakulteta tj. hrvatskom. Molimo, stoga, da poštujuete ovu instituciju i ravnate se prema njezinim pravilima. To je zaključak sa zadnje sjednice Fakultetskog vijeća.

Doc. dr. Dragan Primorac će na 4. godini voditi nastavu **MIP-a**, koji se bavi kliničkom genetikom. Kolegiju će moći prisustvovati i zainteresirani s ostalih starijih godina studija, kako saznajemo od strane dekana.

Student IV godine našeg fakulteta je poklonio svoju umjetničku sliku pod nazivom "Hiems" (ulje na platnu, 100cmx100cm) dobrotvornoj akciji „Kap ljubavi“, koja je organizirala 1. studenog humanitarnu večer, na kojoj je bilo prisutno oko 400 ljudi. Slika je prikupila 2100 KM za mnoge nezbrinute i siromašne!

Međunarodni kongres forenzičke genetike, te molekularne i celularne medicine, koji je okupio tristotinjak vodećih stručnjaka iz cijelog svijeta održan je od 5. do 9. rujna u Dubrovniku, u hotelu Palace.

Na četvrtoj europsko-američkoj školi iz tih znanstvenih područja svjetski poznati molekularni genetičari i forenzičari predstavili su, uz ostalo, najpoznatije forenzičke slučajeve 20. stoljeća i nove tehnologije koje se koriste pri utvrđivanju identiteta osoba, počinitelja kaznenih djela.

Organizator skupa je Međunarodno društvo za primijenjene biološke znanosti, a suorganizator jedna od vodećih zdravstvenih i znanstvenih institucija iz SAD-a "Mayo Clinic". Direktori kongresa i programa bili su prof. dr. Dragan Primorac, prof. dr. Moses Schanfield i prof. dr. Stanimir Vuk-Pavlović.

Na području molekularne medicine predstavljena su najnovija dostignuća u terapiji matičnim stanicama,

genska terapija te najnoviji oblici molekularne dijagnostike i primjena genetike u forenzici i rješavanju medicinskih problema. Jedna od ključnih tema o kojima se raspravljalo bio je bioterorizam, biološko oružje i borba znanstvenim metodama protiv terorizma u svijetu.

Kao i prijašnja tri, (održana u Splitu (1997), Dubrovniku (2001) i Zagrebu (2003)) i četvrti kongres forenzičara bio je veoma uspješan, a u njegovu radu sudjelovali su, osim brojnih stručnjaka, i dobitnik Nobelove nagrade za kemiju prof. dr. Robert Huber, te jedan od najpoznatijih svjetskih forenzičara prof. dr. Henry Lee.

Ali ove godine razlika je u tome što su i mostarski studenti medicine, zahvaljujući našem dekanu, prof. Filipu Čuli, rektoru Frani Ljubiću, kao i prof. Šimunu Anđelinoviću i prof. Snježani Tomić, sudjelovali u jednom ovakvom događaju. Iskustvo je bilo nezaboravno, vrlo poučno, i naravno, zabavno. Imali smo čast upoznati mnoge uvažene osobe, a najviše nas se dojmio susret s doc.dr. Draganom Primorcem. Ali i mi smo se potrudili ostaviti dobar dojam, što je potvrdio i sam ministar.

Evo samo malo dubrovačke atmosfere....

Jelena Todorović

KRITIKE KATEDRI

Dragi čitatelji, kritika katedri je rubrika koja se temelji na studentskim iskazima, studentskim anketama i anonimnim dojavama i djelomično stavu uredništva

Akutne respiratorne infekcije je mali izborni predmet na 4. godini koji drži prof. dr. Ilija Kuzman. To je odličan predmet koji je prof. Kuzman učinio fenomenalnim. Na posebno dobrim seminarima naučili smo sve o bakterijskim i vrusnim infekcijama i kako ih prepoznati i liječiti u praksi, te raspravljali o pravilnoj i opravdanoj upotrebi antibiotika. Dakle, dobili smo praktično i korisno znanje koje će nam koristiti u budućoj praksi, a profesoru Kuzmanu dajemo 5+ iz zalaganja!

Interna medicina 1

Postoji niz stvari koje je potrebno komentirati jer radi se ipak o jednoj od najvažnijih katedri! Interna medicina 1 ima za voditelja prof. dr. Miju Bergovca, koji je vrstan predavač, pokaziva želju prema studentima i predaje na jedan moderan i zanimljiv način. Što bi se jedino moglo prigovoriti njegovim predavanjima, a vjerujem da ove godine neće biti tako, jest da je EKG bio u vidu seminara. Studenti su upozorili profesora da je taj dio ipak najbolje odraditi u vidu predavanja, jer će profesor, sigurno kvalitetnije nego kolega student, objasniti gradivo.

Osvrnuti je se posebice na vježbe. Tko je odgovoran za vježbe kad je profesor Bergovec u ZG? Tko je koordinatorski? To prošlo godine nismo znali. Ali znamo jedno: Tko god da je bio, svoj posao nije vješto odradio. Čuli smo da se to ove godine radikalno promijenilo, što nam je drago. Nara-

vno veliku ulogu u ovoj promjeni na bolje su odigrali studenti svojim komentarima.

Neki asistenti su se odnosili nemarno prema studentima, pa su ih utrpavali drugim kolegama ili se uopće ne bi pojavili. Većina je svoj posao odradila korektno, što se mora napomenuti! A nekorektna manjina je istaknuta u studentskim anketama i uvjereni smo kako će dekan i pročelnik katedre znati kako postupiti.

Ispit: o razini znanja koja se zahtjeva na ispitu uvelike ovisi koji je ispitivač! Molimo ispitivače da ujednače kriterije ili da samo jedna osoba ispitiva. Ovo potonje nije dobro rješenje.

U kvalitetu profesora Rumboldta, kao predavača, se ne može sumnjati. No, zašto njega spominjem? Profesoru je usred akademske godine palo na pamet sastaviti test pitanja razine superteško, koja su prema njegovim zamislima trebala predstavljati eliminacijski pismeni test. Fakultetsko vijeće se stavilo na stranu studenata i proglasilo takav postupak i način njegova uvođenja nelegitimnim. Naime, na početku akademske godine su poznati kriteriji za cijelu godinu. Nadalje, test su u pitanje doveli mnogi doktori i profesori među kojima je i profesorica Vergles i profesor Aurer. Ovo su sitnice čijim rješavanjem bi Interna postala, ne samo najbolji predmet na MF, nego i u cijeloj regiji, ako to već i sada nije. Kadar na toj klinici je vrstan, ali samo treba malo sjesti i dogovoriti se.

Neurologija

Katedra koju vodi prof. dr. A. Vrca je jedna od bolje ocijenjenih katedri na fakultetu. Na vježbama se svi asistenti zalažu i studenti zaista profitiraju iako je odjel smješten u krajnje neuvjetnim prostorijama stare bolnice. Ipak i ovdje imamo dobronamjernu kritiku:

I. Diktati mr.dr. H. Š. djeluju

poput Dormicuma. Toplo savjetujemo da se napusti taj arhaični oblik nastave iako se ovdje radi samo o dva nastavna dana. Još se sjećamo Uvoda u Medicinu!

II. Na ispitu se vrlo malo uvažavao praktični dio a neurološka je propedeutika jedan od najljepših dijelova propedeutike. Stoga profesore inzistirajte više na praksi.

Propedeutika

Prof. dr. Mirko Grujić je simpatičana i nadasve umiljata osoba. Ne može mu se pripisati ništa loše, ali ovim putem savjetujemo profesora i dekanski kolegij da ispit iz propedeutike bude samo praktični, a ne samo usmeni. Ipak propedeutika je sasvim praktična disciplina. Nema smisla pitati na ispitu iz propedeutike «zatajenje srca» jer to je i za internu preširoko pitanje. Nadam se da će se naše molbe uvažiti.

Kemija i biokemija

Zagonetka. Što je to, svaki dan hoda na dvije noge sa torbom na leđima i hrpom papira u kopirnicu? Ne znate odgovor, ma nemoguće, ako pokušate ponovo, sigurno pogađate: riječ je o studentu medicine na početku druge godine. Valjda ste shvatili onu hrpu papira, naravno riječ je o biokemiji.

Tek vas sad sjećanja pogađaju... Svakodnevno profesori utrpavaju hrpu slajdova za kopiranje, masa preporučene literature, iz svake knjige po koja stranica, kupovanje besmislenih knjiga... ne zna se "ko pije, a ko plaća".

E, pa treba i tome jednom stati u kraj. Dragi profesori biokemije, ovdje vas molimo da napravite jednu lipu skripticu za nas studente ili da preporučite konkretnu, a ne difuznu literaturu, jer su studenti na ovaj način ni na nebu, ni na zemlji. Ne bi se ni organizacija nastave na ovoj katedri mogla ocijeniti idealnom, ali nekako prolazi. Još jedna stvar, bilo bi lijepo vidjeti predstavnike ove katedre na fakultetskom vijeću, nisu odavno zamijećeni na ovome "nevažnome skupu".

PROMOCIJA 2005.

Nakon dugih šest godina...

... konačno diploma

Kosača ispunjena do posljednjeg mjesta

Student generacije

Polaganje zakletve

Misterij crvenog produžnog kabla na Internom....

Dan je ponedjeljak, nadnevak 24. u mjesecu listopadu godine Gospodnje 2005. Prijepodnevi su sati, sjedimo na predavanjima iz ne tako pretjerano zanimljive radiologije. Većina studenata mirno sjedi i sluša „profu“, no ja dobih neobičnu inspiraciju.

Pitate se zašto? Evo zašto...

Upade nam jutros u predavaonicu gđa Ana iz referade s pričom da je iz dotične nestao crveni produžni kabel, tj. da ga je netko zamjenio novim, bijelim. Nastavlja gđa Ana kako je glavna sestra Vesna, ona ista koja nastoji nama studentima šiknuti *refresh-dožu* kućnog odgoja - kao da su studenti jedini kućno-redni problem moćnog spartanski ustrojenog odjela na "White Hill-u", INTERNOGA! Kao da jesmo... Bilo kako bilo, ta draga sestra Vesna optužila je nas, studente 4. godine, za to niskomoralno krivično djelo protiv imovine matične akademske ustanove! Lijepo! Kao da u predavaonici nema vrijednijih stvarčica za otuđiti od pet maraka vrijednog kabla (npr.: LCD projektor, računar, grafoskop, itd.)?! Smiješno! I ne samo to, poručuju nam da smanjimo ljepljenje korištenih žvakaćih guma pod stolice, na podove, itd... (ma ima njih i po stropu, samo ih još niste pronašli... hahaha)

Šteta, a upravo smo bili usred planiranja polu-otvorenog natjecanja u ljepljenju žvakaćih („polu“, zato što je javno otvoreno samo za studente, ostalo osoblje

nema pravo pristupa)

E grebi ga sad, možda nam predstavnik i izgubi na slijedećim izborima zbog neuspješnog provođenja kulturno-sportskih projekata. Ministri naši, žustro smislite nešto novo, za očuvanje „trona“! A sada par informacija u korist tužilaštva. Motiv, ta moćna kovalentna sila između krivičnog djela (predmeta) i krivca (počinitelja). Razmislite, gospodo draga, koliko motiva za krađu crvenog produžnog kabla ima prosječan student medicine na 4. godini. Pomoći ću vam:

1. ako je natprosječan student sa super ocjenama, ugledao literaturu iz radiologije, interne, pao u debru, mogao ga je ponijeti kući da se objesi njime

2. ako je loš student, i opet ugledao literaturu, zna da je nikad neće svladat, teoretski može i on poželjeti suicid

3. ako je student ovisnik, pa htio prodati kabel za nekoliko maraka da kupi opojno sredstvo

4. kleptomanija

5. možda nema kući kabel?!?!?

Dragi moji, što sam htio kazati ovom hiperboličnom gomilom ironije?!?

Ništa drugo, nego SRAMITE SE!!!

Sramite se za trenutak kada ste uopće rodili tu misao negdje u dubini hipokampus mozgova vaših. Optužiti nas studente za takav malograđanski čin/ činove, samo reflektira malograđanstvo umova vaših. Nije mi cilj upirati prstom u takve, pronaći će se ovi već i sami među ovim redovima - a upravo tu se i sakriti možete. Žao mi je samo ako će članak uvrijediti gđu Anu, na Vas se on ni najmanje nije odnosio, svjesni smo da Vas je zapala ta glasnogovornička dužnost - ne tako časna. Ali onima na koje se članak odnosi, nemam treće riječi osim SRAMITE SE!

p.s. danas bi mogli projektor, ha?

Leonardo

Profesor:

Dođe žena kod doktora i da se napravi pametna kaže mu da ima vaginu pectoris. Nemate vaginu pectoris nego anginu odvrati joj doktor, a ona opet uporno da ima vaginu pectoris. Dobro, kaže doktor, onda nema druge nego da vam ugradimo penis maker.

Profesor:

Koja je najgora kombinacija lijekova?
- Viagra i apaurin. Možeš se seksat ali ti se ne da.

Profesor (o duhanu):

Nekad je u njemu bilo trideset centimetara, sad je dva metra, a ljudi ga i dalje puše.

Profesorica:

Gdje je čovjek s aterosklerozom, hipertenzijom i 20 kg viška?
- Jednom nogom u grobu, a drugom na kori od banane.

Profesorica (o radniku na skeli):

Isusa ti Boga jel no pada!?

Profesor (o ehinokoku i matematici):

U hidatidnoj cisti ima na milijune, na milijune, da ne kažem ne stotine tisuća skoleksa.

Isti Profesor (o relativnosti vremena):

Sad ću ispitati ove tri kolegice, svaku od njih po 20 minuta, pa vi ostali dođite za sat i pol vremena.

Profesor (tipkajući broj svoje supruge na mobitelu):

Odoh vidjeti što mi radi bolja petina.

*ovo su izjave profesora na našem fakultetu. Molimo da nam saljete profesorske ali i studentske gafove kako bi ih mogli objaviti u slijedećem broju.

CARNET

Drage kolege,
22. listopada 2005. godine ministar znanosti kulture i športa republike Hrvatske, Dragan Primorac otvorio je novu multimedijalnu predavaonicu na našem sveučilištu. To dakako ne bi bilo moguće da nije potpisan ugovor o spajanju CARNET-a (hrvatske akademske i istraživačke mreže) i BIHARNET-a njegovog BiH pandana. Carnet je osnovan 1995. s ciljem razvoja podatkovne mreže i drugih tehnologija koje su okosnica modernog obrazovanja. I dobro, što je pisac htio reći??? Pa ovim spajanjem studenti, nastavnici i ostali zainteresirani s mostarskog Sveučilišta dobili su pristup Carnetovim bazama podataka, njihovim planovima i istraživanjima. To bi trebala biti prva stepenica na putu da se mostarsko Sveučilište konačno nađe na znanstvenoj karti svijeta. Carnetova 155 Mbs brza mreža omogućava video konferencije, brzi transfer podataka i znanja, a što je najvažnije mreža se stalno usavršava i slijedi svjetske trendove. A kako je povezana i sa Geant, paneuropskom akademskom mrežom omogućiti će nam povezivanje i sa većinom znanstvenih ustanova Eu-

rope. I iako ovo vjerojatno neće zanimati studente mlađih godina, diplomantima i onima koji će to tek postati svakako može biti od velike pomoći. Razmjena znanja, videokonferencije, telemedicina i ostale fraze koje su se često koristile za opis budućnosti ovim sporazumom postale su dostupna stvarnost. Na nama je da te mogućnosti što bolje iskoristimo. Eto to je bila još jedna u nizu Pulsovih informacija koje vam neće pomoći s vašim ljubavnim nedaćama, ali će vam svakako pomoći da budete u toku s onim što se događa oko vas.

Borko Rajič

ŠTO KAŽE MINISTAR PRIMORAC?

Povodom posjete Sveučilištu i Medicinskom Fakultetu ministar Primorac je posjetio građevinu nove zgrade na Bijelom brijegu želeći se uvjeriti u napredovanje radova na zgradi koju financira Republika Hrvatska. Bitno je napomenuti da nije došao praznih ruku. Naime Vlada RH je ove godine izdvojila 10 milijuna kuna za pomoć hrvatskom školstvu u BiH. Naš fakultet je dobio 5 mil. kuna, a ostala polovica je raspoređena na druge visokoškolske i srednjoškolske ustanove u BiH. Prigodom posjete ministar se osvrnuo na studente našeg fakulteta: **«Studenti Medicinskog fakulteta, prema mojim iskustvima, a nedavno su iz Mostara bili na našem velikom Kongresu forenzičara, pokazali su izuzetno veliko znanje. Redoviti profesori, docenti i asistenti koji su došli iz Hrvatske i ovdje drže nastavu kazali su mi kako su neke generacije zaista iznimno kvalitetne.»**

D. A.

Što je to studentski zbor i postiže li ikakve ciljeve? Vrijede li glasovi studentskih predstavnika ?

ZBOR

MFM je fakultet s najvećim direktnim uplivom studentskih glasova u fakultetskom vijeću. Svih šest predstavnika ima pravo glasa što nije slučaj na ostalim Sveučilištima i fakultetima.

Sopran, alt, tenor, bas. Da, znam, pomislili ste sad svi na neku glazbenu školu ili crkveni zbor, ali ne bih sad o tom, proba mi je tek večeras – hahaha! Sigurno ste svi, za vremena provedenog na Medicinskom fakultetu, čuli za studentsku organizaciju Studentski zbor! Ali isto tako vjerujem da rijetki znaju što je taj STUDENTSKI ZBOR! «Tko su ljudi uključeni njega? Što oni rade? Rade li uopće išta ili su im samo imena popisana na oglasima na studentskoj referadi i po oglasnim pločama naših šest godina?» - uvjeren sam da su ovo samo neka od pitanja, koje sebi, ali i drugima, postavi barem svaki treći student našega fakulteta. E pa, dragi moji, molit ću da otklonite sve moguće uzroke dekoncentracije, lijepo zamolite vaše musculi ciliares da vam optimalno prilagode leće i krećemo:

Na svakom pojedinom fakultetu Sveučilišta u Mostaru svake se godine iznova raspisuju studentski izbori. Tom prigodom studenti na posve demokratski način biraju svoga predstavnika/cu i njegov/a zamjenika/cu.

Nakon što se izaberu predstavnici i zamjenici svih godina, saziva se sjednica Podružnice studentskog zbora za taj fakultet i tu se javnim ili tajnim (prema dogovoru zasjedajućih) glasovanjem bira predsjednik/ca Podružnice i njegov/a zamjenik/ca.

Zatim se sastaju svi predsjednici Podružnica sa svih fakulteta Sveučilišta, te između sebe biraju predsjednika na razini Sveučilišta. Za prošlu akademsku godinu bio je to Siniša Skočibušić, student 5., a sada već 6. godine Medicin-

skog fakulteta.

Podružnicu studentskog zbora Medicinskog fakulteta čini 12 studenata, koji se redovito sastaju uoči sjednice fakultetskog Vijeća i nekih važnijih zbivanja na fakultetu, a po potrebi i izvanredno. Raspravlja se o problemima na svakoj pojedinoj godini, koji se potom javno iznose pred fakultetskim Vijećem, pod točkom dnevnog reda «studentska pitanja». Samo za informaciju, od 43 moguća glasa u fakultetskom Vijeću, 6 otpada na studente, što studentima daje najveći upliv u vođenje jednog fakulteta, a ujedno nas čini jedinstvenim (vodećim) primjerom u regiji.

Kolegice i kolege, ukoliko ste ikad sumnjali, studentski glas na fakultetu možda nema prodornu moć

jednoga Tsunami-a, ali je itekako postojan, poštivan, čujan i što je najvažnije ČUJE GA SE!!! Žele nas čuti, naše razmišljanje, stavove, prijedloge kritike. A na našu žalost, rijetki su toga svjesni. Promijenimo to!

Problema će uvijek biti, znamo to jer ih je uvijek i bilo, ali vaši predstavnici neće moći svaki od njih sami zapaziti, uočiti i percipirati kao takvog. Zato im pomozite! Dobro nam je poznato da godinu ne čini dvoje ljudi, već njih tridesetak. I zato, drage kolegice i kolege, obratite se svojim predstavnicima godina za postojeće probleme na godini, jer je to jedini način da se oni i riješe – a mogu se riješiti, definitivno! Živjeli!

Ivica Zovko

DIPLOMANTI

Anita Ivanković

Anita Kosjerina

Ana Marija Sarić

Lidija Bungić

Lidija Matošević

Antonela Ljubičić

Marijana Jović

Marijana Puljiz

Arijana Badrov

Ivona Jurić

Nedjeljka Šimunović

Borislava Kamsigovska

Boris Grizelj

Kazimir Raguž

Ana Vidačak

Violeta Šetka

Ivana Talić

Renata Pilić

Ljiljana Tomić

Silvija Benedetti

Davor Batinić

Ivan Ćavar

Mladen Čturić

Željka Duplančić

Tanja Marić

Tanja Petrović

Vedrana Hardi

Dženis Jelčić

Lovorka Uglešić

Izvešća studenata s ljetne prakse koju su odradili na prijateljskim fakultetima

LJETNA PRAKSA

Priredili Ana Dugandžić, Vladimir Jegdić i Siniša Skočibušić

ZAGREB

Od 15. kolovoza do 3. rujna 2005. studenti pete godine Ivana Topić i Siniša Skočibušić su boravili 3 tjedna na ljetnoj kirurškoj praksi u Zagrebu. Zahvaljujući profesorima Bakuli i Kuvačiću, studenti su proveli 2 tjedna na Klinici za kirurške bolesti Opće bolnice Sveti Duh i tjedan dana na Klinici za ženske bolesti i porode KBC Zagreb. Tijekom zajedničkog boravka s liječnicima u svakodnevnim dužnostima usavršavali su kirurške kliničke

Studenti četvrte godine Fila Raguž, Vesna Višekruna i Venhar Muhibić su svoju ljetnu praksu imali priliku odraditi u Zagrebu u bolnici Dubrava. Mostarski studenti već dugi niz godina odlaze u tu i druge zagrebačke bolnice, kako bi odradili tri tjedna internističke praktične nastave, koja je osim regularne nastave na odjelu kroz akademsku godinu osposobljava studente, kako u teorijskom, tako još više u praktičnom vidu medicinske profesije.

vještine od anamneze i statusa do zbrinjavanja rana. Značajan dio vremena su proveli upoznavajući dijagnostičke i terapijske procedure i postupke, te u stjecanju rutine u radu.

Smještaj i prehrana su bili organizirani u Studentskom domu Cvjetno naselje, zahvaljujući Ministarstvu obrazovanja, znanosti i športa i ministru osobno, koji su pokrili troškove. Iako je bilo ljeto i Zagreb pomalo pust, ipak je bilo lijepo, s dosta slobodnog vremena za upoznavanje grada. Preporučiti je svima da odu na ljetnu praksu u Zagreb i upoznaju se sa zagrebačkim zdravstvenim sustavom, obogate svoje znanje i vještine u bliskom kontaktu s mentorima te ujedno iskoriste priliku za 3 tjedna provoda i druženja.

HEIDELBERG

I ove godine je grupa mostarskih studenata odradila svoju obližnju ljetnu praksu na jednom od ponajboljih europskih Medicinskih fakulteta – Heidelbergu. Studenti su tu imali priliku sudjelovati u svakodnevnom radu kirurške klinike. O Heidelbergu smo već izvješćivali u prošlim brojevima PULS-a.

WUERZBURG

I ove godine je MFM sudjelovao u međunarodnom projektu kliničke prakse u Njemačkoj. Nakon Silvije Benedetti i Ivana Čavara prethodnih godina, ove godine je na Missio-klinik u Wuerzburgu bio Dalibor Arapović. Radi se o praksi u bolnici na odjelu interne medicine ili na odjelu neke od kirurških grana po izboru. Sudjeluju studenti iz Beograda, Sarajeva, Prištine, Skopja, Wuerzburga i Mostara. Projekt vodi organizacija „IPPNW- liječnici protiv nuklearnog rata“ koji, osim kliničke izobrazbe, uključuje razmjenu iskustava i rušenje predrasuda među studentima različitih nacionalnosti.

Ljetna praksa u Splitu

Eto, napokon smo bili sve sredili: smještaj, bolnicu, mentore; kupili karte i došli u Split. Danči, Borko, Dalibor i ja smo odlučili provesti ljetnu praksu u Splitu i ponajviše zahvaljujući doc. dr. Snježani Tomić uspjeli smo u tome s minimalnim troškovima. Ponedjeljak je i napokon smo došli u bolnicu Križine gdje smo, osim tople dobrodošlice, dobili i svatko svoga mentora na različitim odjelima. U bolnici smo imali priliku vidjeti kako se svakodnevno i rutinski obavljaju endoskopije, ultrazvuk srca i sl. i aktivno smo sudjelovali u radu naših mentora. Posebna pohvala ide dr. Trgo, mentorici s gastroenterologije, na čijem odjelu smo se osjećali kao kod kuće, a naučili smo i vidjeli mnogo toga. U bolnici smo upoznali i studente

iz Slovenije, Francuske, Engleske i Švedske, s kojima smo se družili i nakon radnog vremena. Bili smo smješteni u odličnom hostelu Spinut. Jedina loša stvar je bio prijevoz. Naime, svaki dan smo se morali voziti busom jer nam je hostel bio daleko od bolnice. Karte za bus nisu jeftine, pa kad nam je ostalo malo novca, odlučili smo štedjeti upravo na kartama za bus. Dakle, švercali smo se, i to vrlo uspješno, sve dok... Danči nisu uhvatili kontrol-

ori i policija! Ali onda smo stvarno naučili lekciju! I dalje smo se švercali, ali sad smo već imali razvijenu tehniku za bježanje iz busa, u slučaju da se pojave kontrolori, koje smo sad već naučili prepoznavati.

Sve u svemu, bila su to odlična 3 tjedna u Splitu! S medicinske strane bilo je veoma produktivno, a uspjeli smo i pocrniti i odmoriti se. Tako da nas četvero toplo preporučujemo ljetnu praksu u Splitu.

Praksa u Osijeku

U sklopu obavljanja ljetne prakse krenuli smo u Osijek. Nakon cijelonoćnog truckanja u vlaku napokon smo stigli i prvo što sam vidio bio je komarac i to ne obični komarac nego barem tri puta veći od naših, normalnih, komaraca. Osim što su veliki, vrlo su vještinski igrači (dok ti dvojica dižu majicu, treći te ujeda).

Osječka bolnica je slična našem KBC-u (gledaj u budućnost) sa svim granama medicine u istoj

ogradi. Od svih zgrada ističe se ona Medicinskog fakulteta. U zgradi se osim standardnih predavaonica nalaze i kabineti za sve katedre, informatička učionica, studentska menza, profesorski kabineti, te apartmani za gostujuće profesore u kojima je bio i naš smještaj. Hrana je doktorska, tako da nitko ne ostane gladan (ipak je to Slavonija). Naše odredište je bila klinika za unutarnje bolesti. Posao počinje svaki radni dan u osam i traje osam sati, uz to da ambiciozniji mogu ostati i duže. Na vježbama se zaista nauči dosta novih stvari, a kako je bolnica u Osijeku veliki centar, to smo imali priliku vidjeti i kako izgledaju neke bolesti o kojima smo dosad samo čitali u knjigama i imali teorijsko znanje. Također možete vidjeti i sudjelovati u izvođenju raznih dijagnostičkih pretraga za koje kod nas nemate priliku.

Euforični zbog stečenog znanja stignete posjetiti znamenitosti Osijeka. Nikako ne smijete propustiti posjetiti glavni gradski trg, jedini u Hrvatskoj (pa i šire) koji posjeduje podno grijanje. Na njemu je i po mom mišljenju najljepša katedrala u Hrvatskoj. Muškarci svakako moraju otići u Gradski vrt na nogometnu utakmicu. Za kulturno osvještene tu je i stara gradska jezgra, a vikendom svi na kupanje na Copacabanu. Veliko šetalište uz Dravu glavno je mjesto za izlazak svih Osječana. Ljubazni domaćini i lijepe žene nikoga ne ostavljaju ravnodušnim, tako da ako niste bili, obvezno dođite. Ja opet idem.

U Osijeku su bili Vladimir Jegdić i Josip Novaković s IV godine, te Maja Drežnjak i Gorjana Buhač s V godine.

Odjel broja:

PSIHIJARIJA

Intervju vodili:

Borko Rajič, Milan Jurić

Za ovaj broj Pulsa odlučili smo vam predstaviti stanje na odjelu psihijatrije. Kako predstojnik odjela dr. Miro Klarić nije bio prisutan, o problemima i posebnostima ovog odjela razgovarali smo s dr. sc. Draganom Babićem.

PULS: Što možete reći o činjenici da većina odjela iz grada odlazi na B. Brijeg, a psihijatrija ostaje u svojim neuvjetnim prostorijama?

Dr. Babić: O tim organizacijskim pitanjima ja nisam kompetentan govoriti. Ja vam mogu govoriti o općim psihijatrijskim stvarima. Psihijatrija, svugdje u svijetu, je respektabilna i važna grana medicine. Psihijatar tamo znači biti liječnik i nešto više. Što želim napomenuti? Od psihijatrijskih bolesti obolijevaju svi, a ne samo ubogi i siromašni. Obolijevaju i djeca političara i ministara, doktori, majke, djeca,... i zbog toga me nije strah da će nas zbog toga negdje izmjestiti, jer opet ih nitko drugi neće moći liječiti, osim nas. Psihijatrija je svugdje u ove naše dvije države u sklopu KBC-a pa vjerujem da će tako biti i kod nas.

PULS: Psihijatrija i budućnost? Što Vi kažete? Kažu da će biti vodeća medicinska struka. Što vi mislite o tim novim trendovima?

Dr. Babić: SZO je prošlo desetljeće proglasila desetljećem mozga. To je prepoznato na postdiplomskom studiju u Mostaru te je na predmetu koji ima 20 sati – Racionalna psihofarmakoterapija dobila 5 sati. Zadnjih deset godina dogodila se revolucija. Više se ne propisuje ladiomil i takve zastarjele stvari. SSRI su napravili veliki bum. Psihijatrija nije više ona stara! Naravno da mi očekujemo da će psihijatrija u najmanju ruku biti ono što zaslužuje

- ravna drugima. Ako mi mislimo ući u EU nemože biti npr. kirurgija u EU, a psihijatrija npr. u Afganistanu. Moramo zajedno raditi. Ne možemo liječiti odvojeno. Čovjek se sastoji od tijela i duše. Ljudi koji vode KB Mostar i MFM su ljudi od struke i ja ne sumnjam da ćemo mi dobiti svoje mjesto koje će biti u službi zdravlja psihičkih bolesnika.

PULS: Da se vratimo na psihijatrijski odjel. Što možete reći o organizaciji odjela? Postoji li podjela na „mirne“ i „nemirne“ odjele?

Dr. Babić: Moram napomenuti da je psihijatrija do prije tri godine bila pod kapom neurologije i da smo tek

od tada počeli razvijati službu. Mi ovdje nemamo uvjete koji bi bili sasvim adekvatni. Ali mi nastojim da odvojimo blaže bolesnike od onih nemirnijih i nasilnih.

PULS: Prakticira li se i koliko prisilna hospitalizacija duševnih bolesnika?

Dr. Babić: Primjenjuje se sukladno zakonu o zaštiti osoba s psihičkim smetnjama, ukoliko su one opasne za sebe ili okolinu. Zakon postoji i mi tu djelujemo zajedno s Hitnom pomoći, ustanovom za socijalnu skrb i policijom

PULS: Što Vi mislite kada će se promijeniti ovaj naš balkanski

mentalitet? Kad će biti normalno otići psihijatru kao i zubaru?

Dr. Babić: To ne ovisi samo o psihijatrima, nego o svima nama. Ako ulaskom u EU napravimo jedan opći napredak nadam se da ćemo napraviti i napredak u svijesti ljudi.

PULS: Imamo osjećaj da psihijatriji nedostaje samo materijalna podrška. A što je s kadrom?

Dr. Babić: Mi ovdje radimo u uvjetima koji su relativno skromni, ali na ovom odjelu radi šest specijalista i tri specijalizanta, od kojih su svi završili postdiplomski studij. Imamo tri magistra, od kojih jedan radi doktorsku disertaciju, te jednog doktora znanosti. Takav prosjek nema

Zadnjih deset godina dogodila se revolucija. Više se ne propisuje ladiomil i takve zastarjele stvari. SSRI su napravili veliki bum. Psihijatrija nije više ona stara! Naravno da mi očekujemo da će psihijatrija u najmanju ruku biti ono što zaslužuje - ravna drugima.

nijedan drugi odjel. Osim što puno radimo, mi idemo i na kongrese, a kolega i ja smo bili i predavači na kongresu o psihofarmakoterapiji u Zagrebu. Publiciramo radove,....

PULS: Psihijatrijska subota je

postala popularna i nastavlja li se s tim?

Dr. Babić: Svakako! Mi smo već donijeli odluku s pročelnikom katedre prof. dr. M. Jakovljevićem da će se u prvu subotu u mjesecu lipnju održati treća psihijatrijska subota s temom agresivnost.

PULS: I još na kraju, zanima nas hoće li psihijatrija primati nove specijalizante s MFM?

Dr. Babić: Da, jer je velika potražnja za specijalizante psihijatrijske grane!

PULS: Zahvaljujemo na razgovoru!

Koja fora su bijeli mantili?

Kad se mladi bruceši upišu na fakultet i već na prvom predmetu hodaju po bolnici u bijelim mantilima osjećaju se zaista ponosno. 'ko je k'o oni!! Ubrzo shvate da to zaista nije ništa posebno. Da je to obična radna odora poput one u dimnjačara, radnika u industriji ili komunalaca na ulicama Mostara. Ah da! Naša bijela boja nije uopće ništa nama medicinarima svojstveno, pa i mesari nose bijele mantile. Uglavnom nakon par predmeta i vježbi, ta početna euforija splasne većini normalnih neiskompleksiranih studenata. U onih ostalih kompleks bijeke kute ostane čak doživotno a neki ga čak dobiju tek posije diplomiranja.

Kompleks bijelog mantila je potreba da se u mantilu ide u *Ibis* piti kavu, otići u piljaru po sendvič, sjesti u *Pepija* na piće,... bit je da si viđen u svojoj bijeloj haljini u bolnici i izvan nje, na radnom mjestu u kafiću, svugdje jer bijeli mantil znači biti doktor. E nije baš tako. Biti doktor znači puno više. Naravno, to ne uviđaju oni iskompleksirani studenti «mantilaši». Biti doktor znači znati pomoći pacijentu u bolnici, razumjeti medicinu teoretski i praktično, poštovati pravila kuće u kojoj se uči, držati se etičkog kodeksa u koji spada i kodeks oblačenja.

Postoji pravilo da se u mantilima ne smije izlaziti izvan bolničkog kruga. To pravilo je bar svima jasno no svi ga tako rado krše. To pravilo je bazirano na kodeksu liječničkog odjevanja, ali što je još važnije, na higijenskim

pravilima koja u medicini imaju ključnu ulogu.

Što je u pozadini bijelih mantila po kafićima i na ulici? Jeli to samo lijenost presvlačenja i kompleks više

vrijednosti ili ipak nešto dublje. Malo sam razmišljala o tome pa iako nisam psihološki stručnjak usudujem se iznijeti svoje zaključke.

Mislim da nekolicina studenata želi biti viđena u bijelom mantilu radi kompleksa više vrijednosti tj. da *urbi et orbi* dokaže kako je on/ona faca doktor. Nisu oni loši medicinari, ali sustav vrijednosti im je malo narušen. Ostala velika većina iza mantila skriva svoje neznanje i nesigurnost. Znaju da nisu dovoljno dobri, ali se nadaju da će se to nihilirati mantilom koji će njihovo neznanje skriti od suda javnosti i kolega. Manti im je jedina zaštita od okoline. U mantilu su oni dovoljno dobri, barem dok ne stigne slijedeći pacijent popraćen plavim svijetlom i sirenom. Tada im ni mantil ne može pomoći.

Evo me sjedim u *Papagaju*, pijem kavu i dovršavam ovaj članak. Nasuprot mene sjedaju dvije doktorice. Upravo su obavile *shopping* u Splitskoj. Naravno bijeli mantil je na njima. Sjedaju i naručuju kavu. Sjedaju vani jer ako sjednu unutra nitko ih neće primjetiti radi tamnih prozora u *Papagaju*, nitko neće primjetiti da su doktorice, a to bi bilo strašno. Lagano ispijaju kavu i gledaju na ulicu.

Obični smrtnici bez mantila prolaze pored njih.

by Dexter

Naručena djeca - što nas to čeka???

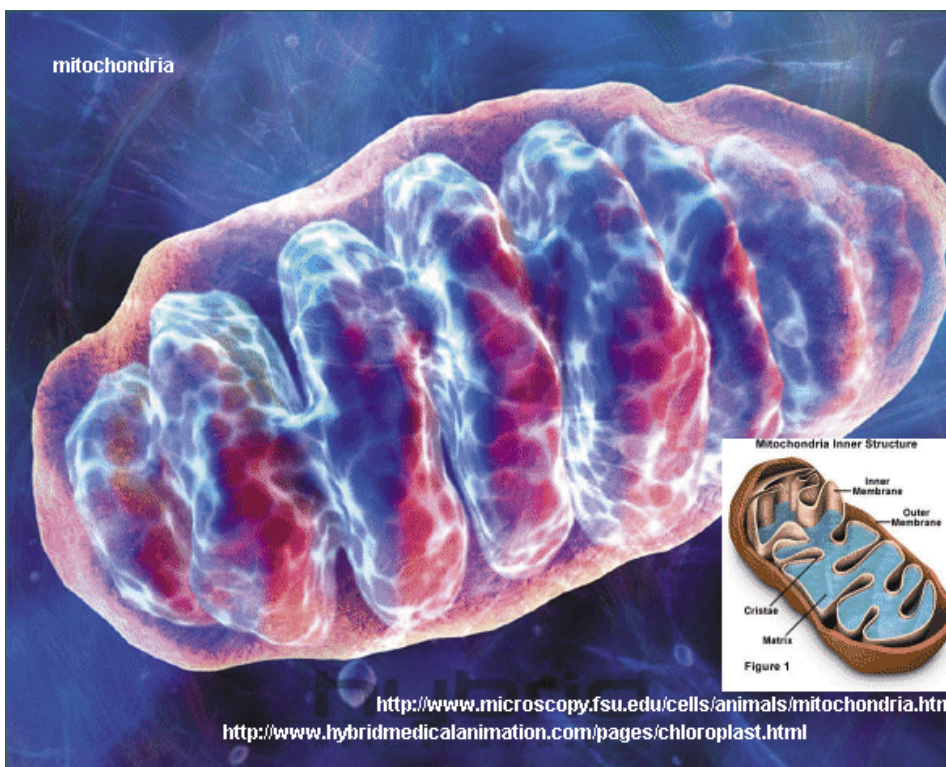
Mitohondrijske bolesti. Mogućnosti prevencije na embrionalnoj razini su realnost koja nas čeka. Izbor za mnoge nije medicinski nego etički problem.

Britanski znanstvenici su otkrili kako spriječiti prenošenje mitohondrijskih bolesti. Uskoro neće biti moguće, kako tvrde britanski znanstvenici na Univerzitetu za genetičke bolesti i inženjering, prenošenje nasljednih bolesti s majke na dijete. Britanskim je znanstvenicima dopušteno stvaranje ljudskog embrija koji će imati genetski materijal dviju majki. Znanstvenici u Newcastelu žele prenijeti jezgru ljudskog embrija, nastalog oplodnjom, odnosno genetski materijal koji nastaje spajanjem jajne stanice i spermija, u neoplođenu jajnu stanicu druge žene. Glavni je cilj ovog postupka spriječiti prenošenje genetskih bolesti s majke na nerođeno dijete. Bolesti poznate

kao mitohondrijske bolesti prenose se iz DNK, koja se nalazi izvan jezgre, pa se tako nasljeđuju neovisno o DNK u samoj jezgri. Ako ta DNK nosi pogrešku, javljaju se mitohondrijske bolesti za koje nema lijeka. Znanstvenike vodi profesor neurologije, dr. Doug Turnbull i dr. Mary Herbert, znanstvena direktorica Centra za proučavanje plodnosti u Newcastle-u. Godine 2001. američki znanstvenici iz Instituta za reproduktivnu medicinu i znanost St. Barnabas iz New Jersey-a izvijestili su da su uspješno učinili nešto slično i uspjeli stvoriti petnaestero djece koja nisu nosila nasljedne bolesti svojih majki. Britansko istraživanje, koje je odobrila Uprava za oplodnju i embriologiju, provjerit će je li

taj postupak siguran i uspješan. Tijekom istraživanja neće se dopustiti da se jajna stanica, dobivena na taj način, razvije u dijete. No, čak i ako bi se to dogodilo, potomstvo bi sličilo majci i ocu jer mitohondrijska DNK ne određuje crte lica, boju očiju... Istraživači naglašavaju da je to tek prvi korak u teškom procesu, za koji se nadaju, da će omogućiti sprječavanje mitohondrijskih bolesti od kojih obolijeva jedno od 5.000 djece.

Čitajući gore navedene redove na internetu, nisam mogla ostati ravnodušna! Zapravo, zapitala sam se tko su ta djeca, jesu li uopće djeca budući da imaju dvije biološke majke?! Hoće li bogati roditelji, ne baš tako dalekog nam Zapada, sutra naručiti svoje dijete iz nekog laboratorija i onda biti zadovoljni njegovim dizajnom, njegovim savršenstvom ...? „Tijekom istraživanja neće se dopustiti da se jajna stanica razvije u dijete...“ Nije li poražavajuća činjenica da sve veći broj ljudi doista vjeruje da to ipak nisu djeca, ljudi.. Tko će toj djeci „udahnuti“ dušu i učiniti ih ranjivima, sklonim pogreškama, zapravo učiniti ih „samo“ ljudima? Mislim da je suviše postavljati pitanja etike i morala...ili možda ne? Na Vama je da sami procijenite.

Ivona Čović

Najmlađa majka na Svijetu

(istina ili samo još
jedna medijska podvala?)

Ante Galić

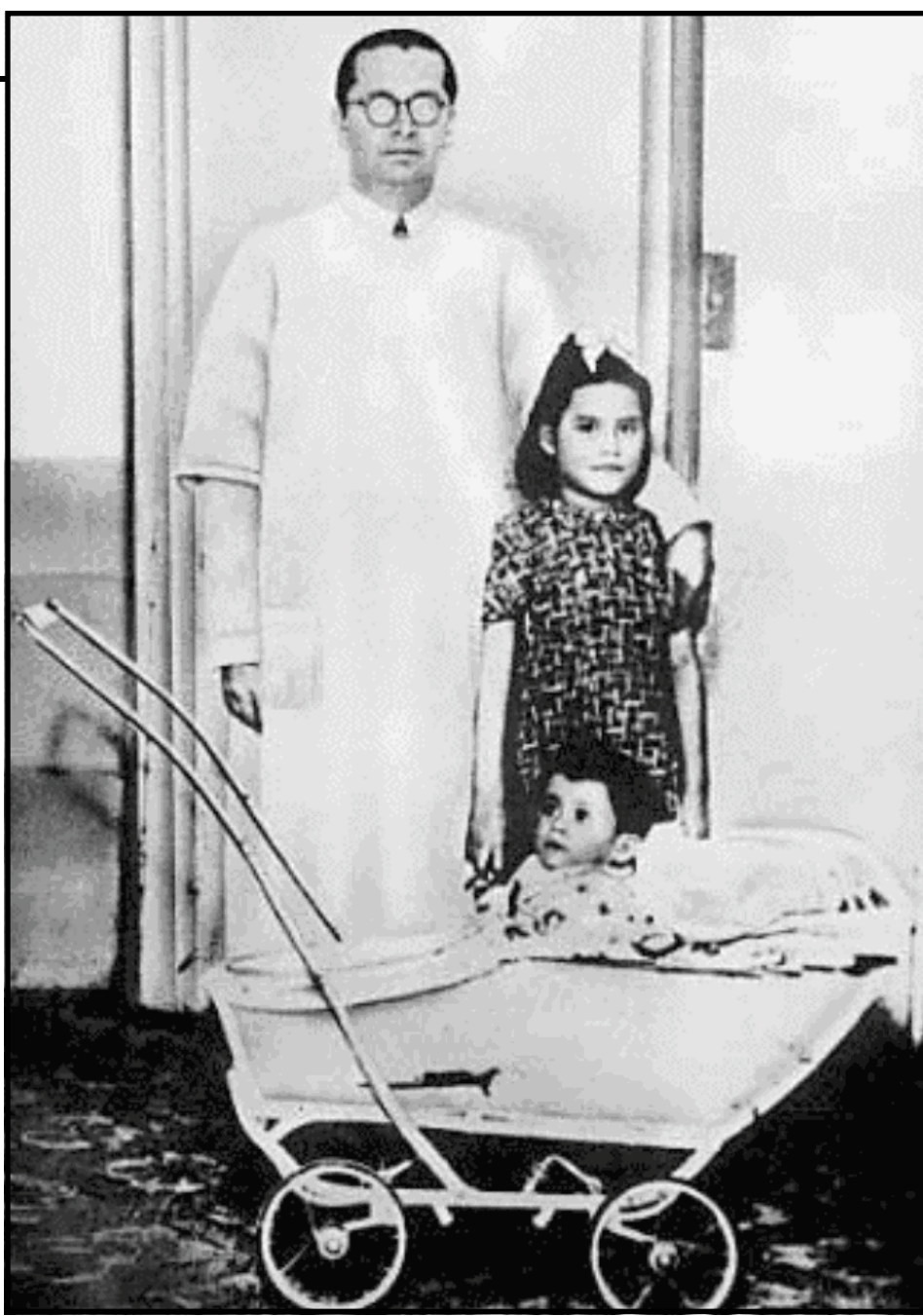
Surfajući malo po Internetu, naletio sam na jedan vrlo zanimljiv i neobičan podatak. Naime, naišao sam stranicu na kojoj je bila najmlađa majka svijeta. Protiveći se svim zakonima prirode, djevojčica je ostala u drugom stanju s nepunih 5 godina, a rodila je s 5 godina i 8 mjeseci. Peruanska djevojčica Lina Medina rodila se u malenom peruanskom selu na Andama, Paurange 27. rujna 1933. Svog prvog potomka rodila je 14. svibnja 1939. godine. Kad su njeni roditelji primjetili da djevojčica ima neobično velik trbuh, prvo što im je na um palo bilo je da bi djevojčica mogla imati tumor. Otac je vodio kod seoskog šamana, koji nije mogao ništa dijagnosticirati.

Tada je malu Medinu prebacio u obližnju bolnicu gdje je njen slučaj počeo voditi dr. Lozada. Nakon opsežnih pretraga, s nevjericom je rekao njenim roditeljima: „Vaša kćer nema tumor niti ikakvu drugu bolest, ona je trudna!“ Samo mjesec dana nakon toga bolnička ekipa, u sastavu koje su bili doktori Lozada, Busalleu i Colretta, napravili su porođaj carskim rezom. Medina je rodila dječčića koji je bio zdrav i normalno građen, težine 2700 grama. Ova neobična situacija bila je uvjetovana hormonalnom neravnotežom i preranim ulaskom djevojčice u pubertet. Djevojčica je već s 3 godine dobila menstruaciju, dok je s 4 godine imala blago razvijene

grudi te pubične dlake. Dječak je sve do svoje desete godine bio uvjeren da mu je Medina sestra, što je i logično, s obzirom da su zajedno išli u osnovnu školu! Sin se zvao Gerardo, po jednom doktoru iz tima, živio je do 1979. godine, kada je u dobi od 40 godina preminuo od bolesti koštane srži. Još do danas nije jasno je li ta bolest bila uzrokovana njegovim rođenjem od premlade i nedovoljno razvijene majke ili je nešto drugo bilo u pitanju. Medina se udala 1972. godine, rodila je i drugog sina pune 33 godine nakon prvog poroda, a taj

drugi sin danas živi u Meksiku. Tog svibnja 1939. godine svjetski tisak je brujao o ovoj senzaciji, a ovaj podatak su objavile sve međunarodno priznate novine (Washington Post, New York Times...). Je li ovo moguće? Na mnoštvu stranica objavljen je ovaj podatak, koji graniči s nemogućim, a za one koji žele znati više tu su stranice s popratnim podacima i slikama, od kojih osobno preporučam da odete na dvije od njih:

www.snopes.com
youngest_mother.tripod.com
ZIVJELI!

Španjolska Gripa

kako razumijevanje prošlih bolesti može pomoći liječenje budućih

Strah od epidemije gripe izazvane H5N1 virusom, u posljednjih nekoliko mjeseci, proširio se svijetom. Vlade pogođenih država pokušavaju suzbiti gripu i spriječiti je da mutira, te tako stekne mogućnost zaraze ljudi. Ali ako se uspije zaobići senzacionalistički ton novinskih naslova, jasno je da je ptičja gripa još uvijek zoonoza s upitnim i do sada nepotvrđenim prijenosom s čovjeka na čovjeka. Pa čemu onda tolika panika u novinama i mobilizacija WHO i svjetskih vlada?

Razlog je, između ostalog, i prijašnje iskustvo.

Prošlost

1918. godine u Europi se bliži kraj Prvog svjetskog rata. 8.5 miliona ljudi je poginulo na bojištima diljem Europe i ostatka svijeta. Prvi slučajevi bolesti, s nešto blažim simptomima, se pojavljuju na proljeće 1918.g. u utvrdi Riley u Kansasu, SAD u kojoj su bili smješteni američki vojnici prije odlaska na Zapadni front. Nakon prvog slučaja, kuhara Alberta Gitchella, u roku od dva dana obolijeva 552 vojnika. Do ljeta 1918. g. infekcije postaju sve teže. Ubrzo nakon toga, u kolovozu 1918., tri luke (Boston, SAD, Freepot, Sierra Leone i Brest, Francuska) kroz koje je prolazio veliki broj vojnika i opreme za rovove Zapadnog fronta, gotovo is-

tovremeno su pogođene novom pandemijom. Naziv Španjolska gripa je nastao jer su španjolske novine prve objavile vijesti o novoj bolesti. Zbog španjolske neutralnosti u Prvom svjetskom ratu, njihove novine nisu podlijegale ratnoj cenzuri.

Izbijanje zaraze je bilo najčešće među vojnicima, kako u rovovima, tako i u vojarnama. Širenje je olakšano lošim životnim uvjetima i pretrpanošću vojarni. Pretpostavlja se da je ulogu igrao i oslabljen imunitet zbog ratnog stresa i djelovanja nekih bojnih otrova, koji su se obilato koristili u Prvom svjetskom ratu. Neobična osobina novog soja gripe i ona koja je najviše šokirala tadašnju medicinsku javnost je dobna skupina koju je pogađao. Mladi i do tada

zdravi vojnici umirali su u velikom broju. Simptomi su uključivali cijanozu i iskašljavanje krvi zbog teških plućnih opstrukcija. U kasnijem stadiju, virus je izazivao teško krvarenje, koje je ispunjavalo pluća i tako doslovno utapalo oboljele u vlastitoj krvi. Dr. Victor Vaughan, na dužnosti zapovjednika vojnog medicinskog korpusa, je pri posjetu vojarni Devens u blizini Bostona zapisao: „Vidio sam stotine mladih i jakih ljudi u uniformi, kako ulaze na bolnički odjel. Svi kreveti su bili puni, ali novi oboljeli su nastavljali dolaziti. Lica su im bila plavičaste nijanse i iskašljavali su krvavi sputum. Ujutro, mrtva tijela su bila naslagana u mrtvačnici poput drva.“ U jeku ratne paranoje, pojavile su se teorije da je novi soj gripe ustvari njemačka metoda biološkog rata. Nije dugo trebalo da se zaraza proširi i na civilno stanovništvo. Zbog velikog broja ranjenih vojnika, gotovo svi raspoloživi liječnici bili su mobilizirani, tako da je nastao manjak liječnika u civilnim bolnicama. Nastava na završnim godinama medicinskih fakulteta je obustavljena, a studenti su dodijeljeni na odjele civilnih bolnica. Neki dijelovi SAD su dovodili i radnike iz tvornica kao ispomoć u bolnicama.

Zbog nedostatka informacija o bolesti i njene težine, mnogi povjesničari uspoređuju tadašnju situaciju s epidemijama kuge u srednjovjekovnoj Europi. Da bi suzbili širenje bolesti, vlade širom svijeta su uvodile izvanredne mjere. Uredi javnog zdravstva su dijelili maske, a neki gradovi su zahtijevali ovjerene liječničke potvrde, prije nego što su dopuštali ulazak robe i putnika. Gotovo sva veća okupljanja su zabran-

Bolnica za hitne slučajeve tijekom epidemije, Kansas SAD 1918. godine

jena. Škole i sveučilišta su zatvorena, a zbog zaraze nije održano finale američke hokej lige. Postojale su čak i visoke kazne za one koji se nisu pridržavali restriktivnih mjera zaštite od zaraze. Zbog svih ovi zaštitnih mjera i navike civilnog stanovništva da se pridržava vladinih uputa, zbog rata vlade SAD i zemalja zapadne Europe, nekako su uspijevali organizirati relativno miran odgovor na epidemiju. Ipak, epidemija je usmrtila više američkih vojnika, nego što ih je poginulo u Prvom svjetskom ratu. Slabije razvijene zemlje nisu imale sreću organiziranog javno-zdravstvenog odgovora. U Indiji je stopa smrtnosti od gripe dosegla brojku od pedeset umrlih na tisuću stanovnika. Procjenjuje se da je u dvije godine, koliko je epidemija trajala, petina svjetskog stanovništva zaražena.

Sadašnjost

1998. godine znanstvenici Instituta za patologiju vojske SAD uspjeli su dobiti uzorke iz zamrznutog leša žene pokopane gotovo osamdeset godina, u trajnom ledu, kod misije Bervig na Aljasci. Ta misija je imala gotovo 80 % smrtnosti od virusa Španjolske gripe. U jednom od uzoraka nalazio se genetički materijal virusa influence iz 1918.

2002. godine Institut za patologiju vojske SAD, u suradnji s Mount Sinai School of Medicine, započinje rekonstrukciju virusa. Pokušaji se provode, uz strogo poštivanje pravila za biološki opasne materijale, u laboratoriju Ministarstva agronomije SAD u Atlanti. Uspijevaju stvoriti virus influence s dva gena virusa iz 1918. Ovo istraživanje omogućuje da se 2004.g. identificira i sintetizira hemaglutinin protein (HA), koristeći uzorke dobivene 1998. i očuvane uzorke tkiva vojnika koji su umrli od epidemije 1918. godine. Hemaglutininin protein je odgovoran za vezanje virusa influence na staničnu sialičnu kiselinu i time omogućava ulaz virusa u stanicu domaćina. Vezna mjesta hemaglutinina kod raznih sojeva virusa su obično dovoljno različito oblikovana da onemogućavaju da isti virus zarazi i ljude i životinje. Utvrđeno je da je hemaglutininin virusa iz 1918. sličan obliku virusa ptičje gripe, sa samo nekoliko malih promjena u slijedu aminokiselina. Jedna od tih promjena je vjerojatno omogućila ljudsku zarazu. Daljnja istraživanja nisu upućivala na to da je virus nastao izmjenom genetskog materijala u među-domaćinu (npr. svinji). Postavljena je teorija o novom mehanizmu mutacije, različitom od tipičnih za viruse influence.

Budućnost

Trenutna istraživanja se fokusiraju na traženje RNA uzoraka sojeva gripe prije epidemije 1918. Ako se uzorci nađu, mogli bi se identificirati genski slijedovi, koji su zajednički soju iz 1918. i sojevima prije njega. Time bi se mogla objasniti manja smrtnost u nešto starijoj populaciji, koja je mogla steći djelomičnu imunitet prebolijevanjem sojeva prije onoga koji je izazvao epidemiju 1918. Iako je rekonstrukcija virusa iz 1918. naišla na otpor u SAD, te strah od mogućnosti bioterorizma, jasno je da je istraživanje iznimno smrtonosnih sojeva iz prošlosti važno za razumijevanje i sprječavanje budućih epidemija, i to ne samo influence, nego i drugih virusnih bolesti. Znanstvenici smatraju da je jedan od najvažnijih koraka analiza i razumijevanje genetskih sekvenci, osobito onih koje pridonose virulenciji virusa, te potraga za novim potencijalnim među-domaćinima. Prva istraživanja nekih „antisense“ lijekova, za koje se misli da bi mogli djelovati na H5N1 tipu virusa influence, također su rađena na rekonstruiranom soju iz 1918., tako da je istraživanje značajno, ne samo za prevenciju, nego i za liječenje.

Vedran Dragišić IV. godina

Još jedna zanimljivost o španjolskoj gripi:

Javno-zdravstveni dužnosnici diljem svijeta sa zabrinutošću prate svaki novi slučaj ptičje gripe, plašeći se da će virus mutirati i tako se uspjati širiti se, ne samo s ptica na ljude, nego i s čovjeka na čovjeka. Oko polovice ljudi, koji su oboljeli od ptičje gripe, umrla je. Cjepiva protiv te vrste gripe nema, a niti dovoljno lijekova u slučaju epidemije. Upravo zato, neki američki vojni liječnici detaljno proučavaju najsmrtonosniju pandemiju gripe u povijesti, onu iz 1918. godine.

Godine 1918., virus gripe je usmrtio između 20 i 50 milijuna ljudi diljem svijeta. Andrew Jakomas je preživio tu gripu. „Imali smo male lješove za bebe i redovi lješova su se protezali četiri ili pet blokova zgrada. I to naslagani po osam ili deset, jedan na vrh drugoga“.

Zašto je ta gripa bila toliko smrtonosna? Odakle je potekla? Za odgovorima na ta pitanja traga dr. Jeffery Taubenberger, iz Instituta za patologiju Oružanih snaga Sjedinjenih Država. „Želimo izvući lekcije iz onoga što možemo saznati o virusu gripe iz 1918., kako bismo shvatili na koje načine mogu

nastati pandemije gripe u budućnosti, te kako bismo ih mogli spriječiti“.

Znanstvenici su si postavili zadatak da u laboratoriju rekonstruiraju virus gripe iz 1918. Polazišna točka bili su im uzorci tkiva vojnika iz Prvog svjetskog rata, koji su umrli od gripe. Nitko nije izolirao, niti sačuvao taj virus, ali je američka vojska spremila uzorke tkiva s autopsije umrlih vojnika. Iz njih su znanstvenici – kako kaže dr. Taubenberger – uspjeli izvaditi pojedine djeliće virusa i sekvencionirati sve njegove gene. „Radili smo to poput rješavanja slagalice ili postavljanja mozaika“.

Na koncu, ne samo da je otkriven genetski kod tog virusa, nego je on i uskrsnut i testiran na laboratorijskim životinjama, kao i na kulturi tkiva ljudskih pluća. Kako izvješćuju znanstvenici u članku, objavljenom istodobno u časopisima „Nature“ i „Science“, ta su istraživanja otkrila relativno malen broj genetskih promjena koje mogu objasniti zašto je taj virus postao toliko smrtonosan.

Nalazi, isto tako, potvrđuju

opravdanost strahovanja oko virusa ptičje gripe, koji sada izazivaju probleme u Aziji. Kod virusa gripe iz 1918., promjene u samo 25 do 30, od oko 4400 aminokiselina u proteinima virusa, bile su dovoljne da ga pretvore u jednog od najučinkovitijih ubojica u povijesti. Isto se tako pokazalo da taj virus djeluje znatno drukčije od uobičajenih virusa gripe: on napada i stanice koje inače ne budu pogođene, poput alveolarnih plućnih stanica. U sadašnjoj krizi s ptičjom gripom, kako kaže dr. Taubenberger, perad nije jedini potencijalni izvor virusa. „Enormni rezervoar virusa krije se i u drugim vrstama ptica. Mislim da mi trenutno vidimo, doslovce, samo vrh ledenjaka“.

Pandemija 1918. pokazuje koliko strašna može postati gripa. Ne samo što se virus širio i ubijao neslučenom brzinom, nego je, isto tako, pokazivao znatno veći afinitet prema mladima i zdravima. Najnovija istraživanja trebala bi dovesti do načina identificiranja i inaktivacije opasnih sojeva virusa ptičje gripe, prije nego što oni mutiraju i krenu u smrtonosni pohod svijetom.

Preuzeto s interneta

ONA ILI ON ... PITANJE JE SAD

Jeste li kad poželjeli da budete u tuđoj koži? Naravno da jeste, ponekad. A jeste li kad poželjeli da budete u tuđem tijelu – suprotnog spola? Naravno da... Dobro, dobro, ne morate priznati. U slučaju da to stvarno poželite, medicina će vam to i omogućiti. Dakle, kao što naslućujete, tema članka su transeksualci.

Transeksualizam je po definiciji težnja za promjenom spola. Takva osoba ima izrazitu želju da posve postane osoba drugog spola – anatomski, funkcijski, psihosocijalno. Još se naziva i *gender dysphoria*.

O uzrocima transeksualnosti se ne zna puno. Naime, u časopisu Nature se 1995. god. pojavila studija koja je pokazala da je transeksualizam zadan biološki jer su pronašli da je veličina specifične regije u hipotalamusu (BSTc) u muških transeksualaca jednaka onoj u (ne-transeksualnih) žena, a značajno manja od veličine BSTc u (ne-transeksualnih) muškaraca. To bi značilo da je transeksualizam povezan s hormonalnim disbalansom u prenatalnoj fazi, što uzrokuje da se mozak takvih osoba oblikuje drukčije nego kod ne-transeksualaca. Međutim, taman kad su transeksualci došli na svoje, pojavila se 2002. god. nova studija koja je ovu prethodnu odvela u pitanje, pa su tako još uvijek skoro na početku.

Ono što je bitno za pedijatre jest problem djece koja se rode s nedefiniranim genitalijama, pa roditelji moraju odlučiti kojeg spola će dijete biti. Ponekad se djetetov mozak razvije prema modelu suprotnog spola od izabranog, pa imamo transeksualca. Da bi se to izbjeglo prof. Dick Swaab preporučuje da se odluka o spolu djeteta prepusti samom djetetu oko 4.-6. godine.

Postoje i dva klasifikacijska sustava, DSM-IV i ICD, koji imaju dijagnostičke smjernice za sve poremećaje seksualnosti. Njima se služe psihijatri i/ili psiholozi u dijagnozi transeksualizma, uglavnom da utvrde stvarnu želju za promjenom spola.

E kad smo gotovi s etiologijom i dijagnozom pređimo na liječenje – dakle operacije promjene spola. Prva je operacija

izvedena kad je 1931.g. danski umjetnik Einar Wagner (na nagovor svoje supruge!) postao Lili Elbe. Einar je izgubio penis, a Lili je dobila maternicu i jajnike, ali kao što ste mogli i pretpostaviti Lili je umrla od komplikacija. Zato je prva uspješna operacija bila 1952.g. kad je Amerikanac George Jorgensen postao Christine uz pomoć danskih kirurga. Christine se vratila u Ameriku kao veoma poznata i glamurozna žena, bila je dvaput zaručena i umrla od karcinoma u 62. godini.

Dakle počelo je već 1930-ih godina i poprilično se usavršilo tako da danas

promjena spola izgleda ovako:

1. Osoba koja želi promijeniti spol prvo mora proći *«test stvarnog života»*. Određeni period vremena, najbolje oko godinu dana, mora u potpunosti živjeti kao osoba suprotnog spola. To uključuje novo ime, oblačenje, ponašanje, u početku u bliskom krugu ljudi, a potom i u javnosti.

2. *Hormonalna terapija* počinje nakon ili za vrijeme testa. Njome se neke stvari ne mogu promijeniti – visina, veličina udova, oblik čeljusti i sl., već se ublažavaju vlastite sekundarne spolne osobine. Tako se kod promjene muškog u ženski spol mora uzimati neki antiandrogen (npr. ciproteron acetat) i estrogen (npr. 17 beta-estradiol). Time se smanjuje muški tip dlakavosti, a sjemenici i prostata atrofiraju, oblikuju se dojke; dok se glas bitno ne mijenja. Kod promjene ženskog u muški spol daju se preparati testosterona da bi

se potakla virilizacija i zaustavila menstruacija – jajnici obično postaju policistični. Također se i povećava klitoris (uglavnom je njegova konačna veličina dovoljna za vaginalni spolni odnos!), a povećava se i libido. Prođubljenje glasa je nepovratno, a kod 40% pacijenata pojavljuju se akne. Hormonalna terapija se uzima do kraja života da bi se spriječila osteoporozu u oba slučaja, i naravno da ne bi došlo do manjka hormona.

3. *Kirurgija!* Budućim transeksualnim ženama se naravno odstranjuje penis i mošnje, a oblikuje se neovagina i to uglavnom koža penisa služi za sluznicu neovagine, a koža mošnji za velike usne. Dojke pod hormonalnom terapijom obično nisu zadovoljavajuće pa se plastični kirurzi i njima pozabave. Transeksualnim muškacima se odstrane dojke, maternica i jajnici, a rijetko, povećani klitoris služi umjesto penisa. Za neofalus se radi tzv. medioplastika: mokraćna cijev se produžuje koristeći prednji vaginalni režanj, kako bi došla do vrha glavića; klitoris se djelomično otpušta i rasteže rasijecanjem prednje chordae; od velikih usana se oblikuju mošnje, a u njih se mogu ugraditi i proteze sjemenika! Za oblikovanje neofalusa mogu se uzeti režnjevi s ruku i nogu! I za kraj, druga kirurška intervencija omogućuje mokrenje u stojećem položaju!

Ono što vas sigurno zanima je seksualna funkcija, nakon ovih silnih tretmana. Pa, sve ovisi o neovagini odnosno neofalusu, ali ipak svi transeksualci ne doživljavaju orgazam, iako postoji opće seksualno zadovoljstvo.

Dakle, iako imamo sve te mogućnosti, transeksualizam je još uvijek veliki tabu. Javljaju se problemi kod promjene imena, izgleda osobne, izgleda rodnog lista, pa i oko zdravstvenog osiguranja! I naravno svugdje je prisutna diskriminacija. Nekad se govorilo da su oči ogledalo duše, pa izgleda da je došlo vrijeme da i naše tijelo bude stvarni odraz naše duše. Neću vam moralizirati, ni polemizirati o tome što je dobro, a što nije. Imate medicinske činjenice pred vama. Pa tko voli nek' izvoli. Sretno!

Ana Dugandžić

TRGOVINE

Bosna i Hercegovina, Mostar, Splitska 5,7
tel.: +387 /36/ 326-243; fax: 362-241

boma

SALON NAMJEŠTAJA

Ovlašteni prodavač:

B|BRAUN

MAQUET

INEL - MED

*Društvo za trgovinu, usluge
i zastupanje Export-Import d.o.o.*

88000 Mostar, Rudarska 173a

Tel/fax: +387 /36/ 348-538

348-539

348-522

ALM

ALM

ALM

MAQUET

OPERATING TABLE SYSTEM

E-mail: info@inel-med.ba
www.inel-med.ba

STVARANJE MLADOG ZNANSTVENO-NASTAVNOG KADRA NA NAŠEM FAKULTETU

Nakon što smo se u prethodnim brojevima osvrnuli na gradnju bolnice i fakulteta, logičan slijed je da sada, kao temu broja, obradimo stvaranje mladog znanstveno-nastavnog kadra na našem fakultetu.

Prošlo je osam godina od utemeljenja Medicinskog fakulteta u Mostaru. Izašle su već tri generacije mladih liječnika. U tom vremenu, fakultet je prošao put od nepriznatog do jednog od najboljih fakulteta u regiji. U tome je veliku ulogu igralo i pomno biranje profesora koji su dolazili predavati. No sada, kada se fakultet sve više osamostaljuje i lagano ulazi u svoj „pubertet“, postavlja se pitanje i kako dalje? Kako se otrgnuti, postati neovisni, a opet jednako kvalitetni? Kao i svaki pubertet i ovaj ima svoj dug i trnovit put...

U tu svrhu smo kontaktirali profesore i mlade asistente o njihovoj viziji, mogućnostima rješavanja ovog problema, željama i objektivnim mogućnostima.

Priredili Borko Rajič, Josip Lesko,
Dalibor Arapović

Prof.dr. Ljerka Ostojić, prodekanica za nastavu bila je prva osoba s kojom smo o ovoj temi razgovarali.

PULS: Krenimo od početka, kakav je vaš stav prema demonstratorima i uopće tome segmentu nastave?

prof. Ostojić: Od samog početka naš stav je pro demonstratorski, uvijek smo stajali iza takvog vida nastave, no u nekim segmentima je bio manje izvodljiv. Taj pristup je dobar jer omogućuje mladima da se afirmiraju, da steknu pedagoški način učenja, te kasnije prenose znanje.

PULS: Postoji li regulativa za takve stvari, koliko bi konkretno od toga studenti imali pomoći?

prof. Ostojić: Studenti bi trebali na osnovu toga dobivati bodove i prednosti za daljnje napredovanje, no nema još čvrsto određene regulative u vezi toga, mada valja napomenuti da su demonstratori od prošle školske godine uvedeni u platni sustav, za razliku od proteklih godina, koje nisu bile regulirane na takav način.

PULS: Može li se biti zadovoljno brzinom stvaranja vlastitog kadra?

prof. Ostojić: Progres je zadovoljavajući, ostvaren je u

najvišoj mjeri kod liječnika koji već rade (magisteriji i doktorati), omogućavajući si tako daljnji napredak. No, u svemu tome ima i doprinosa našega fakulteta.

PULS: Kakvo je stanje s našim studentima?

prof. Ostojić: Od tri generacije koje su dosad završile, a to je njih ukupno 87, solidan se broj odlučio baciti u takve znanstvene vode.

PULS: Kakav je stav fakulteta prema tome?

prof. Ostojić: Stav fakulteta je da se najbolji studenti zadrže na fakultetu, da budu novaci ili da se uključe u projekte u Hrvatskoj, što bi omogućilo trajnu i dobru suradnju i kvalitetno napredovanje. U kasnijem stadiju im je potrebno omogućiti i specijalizaciju, što bi se trebalo regulirati nekim dokumentom u suradnji s KB Mostar, koji još, nažalost, nije donesen.

PULS: Što je sa znanstvenim radovima, ima li tu pomaka?

prof. Ostojić: Pomaka ima, ali ne prevelikih, oni se tek očekuju, općenito uspostavom laboratorija i sličnih institucija, trebalo bi se osigurati mjesto za takvo djelovanje, i naravno traži se uključivanje studenata. Treba se uključiti u radove s doktorima, zajedničko djelovanje je temelj svega.

PULS: Nismo baš zadovoljni brzi-

nom stvaranja kadra, osobito kad se govori o našim studentima, koji su diplomirali. Kako dalje?

prof. Ostojić: Potrebno je imati jedan međusobno pozitivan stav, što mislim da naš fakultet i studenti imaju. Što više studenata uključivati, iz svake generacije, u različite projekte i omogućiti im kvalitetan iskorak. Treba održati dobre kontakte s ljudima koji završe fakultet. Jednostavno smatramo, da je najveća investicija – investicija u ljude.

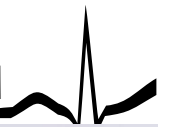
Na ovu temu imao je mnogo toga za reći jedan od glasnijih zagovornika ranog znanstvenog usmjerenja studenata, prof. dr. Matko Marušić:

Prof.dr. Matko Marušić:

Stvaranje znanstveno-nastavnoga kadra na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru, dva su izvora novih znanstveno-nastavnih kadrova na Medicinskom fakultetu u Mostaru. Prvi su ljudi koji već rade u bolnici i suradnim ustanovama, a drugi studenti koji su netom diplomirali.

1. Postojeći ljudi

Svi liječnici u bolnici i suradnim ustanovama mlađi od 45 godina dolaze u obzir da postanu nas-

tavnici Fakulteta. Za to se netko stručan mora intenzivno brinuti, počevši s popisom imena, trajnim nadzorom te – vođenjem. Vođenje znači brigu da ti ljudi počnu znanstvenoistraživački raditi, da doktoriraju i publiciraju. To bi trebali raditi prodekani za znanost i nastavu.

Liječnici u KB Mostar bolji su nego što se čini, no nikad ih nitko nije ni vodio niti o njima brigu vodio. A upravo na njima počiva budućnost Fakulteta!

2. Novačenje novih ljudi

Mostarski su studenti jako, iznenađujuće jako dobri i o svima koji imaju prosjek ocjena veći od 4 treba voditi izravnu brigu: naći im novačka mjesta i smjesta ih poslati u inozemstvo na postdoktorsko dvogodišnje usavršavanje. O tome brigu mora voditi upućena, marljiva i dobronamjerna, posve nekorrumpirana osoba. Odaberite sami. Njihovo obrazovanje u Mostaru ili Hrvatskoj nije dobro, jer nema dobrih mentora. Treba naći drugi put, brži, sigurniji i učinkovitiji. Novačka mjesta zlorabe se za dobivanje specijalizacija u Hrvatskoj. Većina misli da se u Mostaru ne može znanstvenoistraživački raditi. Sve je to pogrešno. Tko vjeruje u sebe, svoju pamet i čast, može bolje uspjeti u Mostaru nego u Zagrebu!

3. Brza izobrazba u inozemstvu

Ja sam svim studentima prve dvije generacije nudio stipendije za postdoktorsko usavršavanje u inozemstvu i – nitko (nitko!) nije htio. S te se dvije godine dobije mnogo stvari: a) fantastično obrazovanje u znanstvenoistraživačkom radu, sa stvaranjem vlastitoga znanstvenoistraživačkog područja, b) materijal (podatci) za izradu doktorata kod kuće, c) zaradi se novac (dobiva se oko 30.000 dolara godišnje), d) nauči se engleski, e) vidi se svijet i iskusi se način rada, kultura i moral razvijenih, f) publiciraju se radovi koji poslije služe za izbor u znanstveno-nastavna zvanja, g) ostvari se međunarodna surad-

nja, h) na povratku se dobije novac za uspostavljanje istraživačkoga laboratorija u Mostaru, i) jamči se mjesto nakon povratka.

Na taj sam način stvorio mnogo najvrjednijih ljudi u Splitu, Zagrebu, Rijeci i Osijeku, a mnogi su danas vaši ugledni nastavnici.

4. „Osmišljena rutina“

Što se u Mostaru može raditi u znanstvenoistraživačkom smislu? Može se, i to u skoro svim područjima. Treba se koristiti kliničkim laboratorijem, i primijeniti načelo „osmišljene rutine“: dio rutinskoga rada u bolnici, u laboratoriju ili klinici, treba „zaogrnuti“ u hipotezu i – to istraživati! Nema potrebe ni odlaziti drugdje u laboratorije ili klinike, niti čekati stvaranje boljih uvjeta u Mostaru. Naš/vaš uspjeh s diplomskim radovima pokazuje da je to moguće učiniti.

5. Integracija KB Mostar i Fakulteta

KB i Fakultet u Mostaru mala su sredina i nema potrebe dijeliti ih na kliniku i pretkliniku, zato što nikad ni u jednoj katedri ne će biti dovoljno kvalitetnih ljudi. U biti – svi trebaju raditi za KB i biti plaćeni iz sredstava zdravstva, a nastavu također trebaju držati svi, prema svojem znanstvenoistraživačkom području, s tim da im se to plaća po satu, iz sredstava Fakulteta.

Primjerice, nastavnik na Histologiji može rutinski raditi elektronsku mikroskopiju (imunofluorescenciju, dijelove mikroskopske patologije) a predavati – histologiju. Pri tome je bitno da se ne daju specijalizacije tamo gdje ne treba, jer se to pretvori u „ulaz na mala vrata“ za specijalizaciju, a zanemari se struka zbog koje je čovjek zaposlen (u navedenom primjeru histologija). Biokemičar može za KB raditi PCR, biolog genetiku, imunolog imunohematologiju, fiziolog složene kardiološke pretrage za internu, anatom radiologiju, itd., - mogućnosti su stvarne i vrlo brojne.

A ako tko pita što oni rade znanst-

veno – taj je odgovor već dan – „osmišljenu rutinu“.

6. Suradne ustanove

To su sve ambulante, ustanove javnoga zdravstva i specijalne ustanove u BiH. I tamo treba odgajati nastavnike, iz odgovarajućih predmeta. Zašto, na primjer, ne bi u bolnici u Livnu postojao docent kirurgije kojemu na turnus odlazi 3-5 studenata, koji su podrijetlom iz Livna? Na taj bi se način rasteretila KB Mostar, a povisila bi se kakvoća zdravstvene skrbi izvan Mostara.

7. Što ja mogu za vas učiniti?

Sve što sam ovdje napisao! Nudim vam stipendije, diplomske, magisterije, doktorate, povezivanje s ljudima izvan BiH, časopise, literaturu – samo poželite. No, da bi čovjek nešto vrijedno poželio, mora vjerovati u sebe, u budućnost, biti savršeno pošten, marljiv i – obrazovan. Nastava na Fakultetu u Mostaru i vaš dekan sa svojim suradnicima nude vam mnogo toga, a niste iskoristili ni polovicu. A ni s time niste loši! Što bi tek bilo da doista vjerujete u kršćanska načela u koja prisežete!?

Kako bismo dobili kompletniju sliku i uvid u stavove profesora, postavili smo sljedeća pitanja:

1. Kako Vi vidite svoju ulogu u stvaranju novog znanstveno-nastavnog kadra na MFM?
2. Imate li u planu uključiti studente i mlade mostarske diplomante u nastavu na svojoj katedri?

Prof. dr. Milivoj Boranić:

1. Mladim kolegama i kolegicama, koji su zasnovali radni odnos sa Fakultetom ili Kliničkom bolnicom, spreman sam pomoći savjetom i konsultacijama pri planiranju i provedbi znanstveno-istraživačkog rada kao i u pisanju priopćenja za časopise ili znanstvene skupove. Na Katedri za pedijatriju mogu se uključiti u znanstveno istraživanje. Posebno bih želio pomoći onima koji budu primljeni za asistente na

pretkliničkim predmetima i upute se na kliničku specijalizaciju.

2. Na Katedri za pedijatriju ima dovoljan broj asistenata za provedbu, pa takav angažman za sada nije potreban.

Takav angažman (u svojstvu demonstratora) mogao bi doći u obzir na Katedri za patofiziologiju, ali o tome odlučuje pročelnik katedre (prof. S. Gamulin). Otvoreno je pitanje honoriranje tog rada (o tome odlučuje dekan).

Prof.dr. Smilja Kalenić:

1. Što se tiče diplomanata, također su dobrodošli, i ove godine imamo jednoga (a i prijašnjih je godina bilo interesa) za pisanjem diplomskog rada. Nemamo iskustvo s diplomantima koji bi sudjelovali u nastavi. Oni su možda prezauzeti učenjem, ili je i tu potreban interes, koji je u mladih ljudi u prvom redu (po momemu iskustvu) usmjeren na kliničku medicinu, a ne na bazične discipline poput mikrobiologije.

2. Doista mislim da je bitno uključiti studente u nastavu, kao demonstratore. U prvom redu, za to, međutim, mora postojati interes studenata, a naša je Katedra otvorena za takvu suradnju (prošle smo dvije godine imali svog demonstratora). Demonstratura donosi značajno prvo iskustvo mogućem budućem nastavniku.

Doc. dr. Jadranka Tocilj:

1. Podržavam i čestitam na vašim nastojanjima da se oslobodite stereotipa "profesor izmjenjuje folije i čita, a student spava ili igra ispod klupe igrice". Studenta se rano mora usmjeriti, kako i u znanstveni rad, tako i u nastavnici. Pokušaj sa seminarima nije rješenje, jer jedan čita ili nauči napamet, zavisno od profesora, a drugi opet spavaju. Neki od vas znaju da sam ja u svojim predavanjima, a posebno u seminarima otvarala nejasne teme, naravno, nekada i meni, te da smo

svi sudjelovali i gradili rješenja. Takav sustav ja i dalje podržavam, ali na način da se studenta ne opterećuje, nego da student svojim diskusijama i pitanjima pokuša zbuniti nastavnika; tada će pojmovi biti jasniji, a gradivo razumljivije.

2. Ja upravo spremam za vas iznenađenje, u pogledu problema iz dijela fiziologije sporta. Zamijenit ćemo uloge, a netko od vas će ponoviti moje predavanje iza mene, a ostali će dati usporedbu, kako pojmova, tako i stila i razumijevanja problema. Drago mi je da ću na ovaj način moći izabrati neke od vas, te vas usmjeriti i omogućiti daljnja istraživanja u i primjeni znanja.

Prof. dr. Miro Jakovljević:

1. Svoju ulogu u formiranju mladog znanstvenog kadra ostvarujem kroz projekte koje sam pokrenuo u Mostaru, a u koje se mogu još uključiti mnogi mladi kadrovi koje zanima psihološka medicina u širokom smislu, što znači: nije nužno da moraju specijalizirati psihijatriju. Projekti uključuju istraživanja metaboličkog sindroma, te spiritualne dimenzije zdravlja i bolesti, organizaciju znanstvenih i stručnih skupova i kongresa, pisanje i objavljivanje radova, njihovu prezentaciju na internacionalnim kongresima.

Kolege iz Mostara (dr. sc. Dragan Babić, mr. sc. Boris Maslov, dr. Marko Martinac) su ostavile jako dobar dojam svojim izlaganjima na II Hrvatskom kongresu o psihofarmakoterapiji s međunarodnim sudjelovanjem.

2. Vrlo rado bih zainteresirane studente uključio u znanstvene i nastavne aktivnosti katedre, te sudjelovanje na Kongresima.

2007. godine u proljeće, organiziram s prof. Logom CENP kongres (Central-European Neuropsychiatric Symposium) – Sarajevo 2 dana, Mostar 1 dan), a svake godine prva subota u lipnju je Mostarska psihi-

jatrijska subota (tema sljedeće je – Agresivnosti: Klinički i društveni aspekti). Studenti se mogu uključiti u navedene aktivnosti.

A evo što su na tu temu rekli i mladi mostarski asistenti, kojih se to najviše tiče:

Dr. Mirela Čarapina (Odjel za patologiju):

PULS: Kako ste se odlučili za ovaj poziv asistenta?

- Obzirom da sam tijekom svoje specijalizacije iz patologije više godina sudjelovala u nastavi iz patologije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, povratkom u Mostar na radno mjesto patologa u KB Mostar, nisam se trebala posebno odlučivati za poziv asistenta, već je to bio normalan slijed u mojoj struci.

PULS: Jeste li se našli u njemu?

- To je dio moga posla kojemu mogu pristupiti najveselije, ali ništa manje odgovorno i ja mu se uvijek radujem, pa bar vi znate koliko...

PULS: Pada li Vam teško, kako usklađujete s ostalim obavezama?

- Uz pomoć patologa iz Splita, kako na Odjelu, tako i na Medicinskom fakultetu u Mostaru, sve je puno lakše.

Za koji mjesec, na Odjel za patologiju, citologiju i sudsku medicinu, dolazi nam prvi citolog, mr. sc. Violeta Glamočlija, a za dvije godine sa specijalizacije iz patologije doći će nam dr. Mijo Golemac. Nakon toga, sigurna sam da dolaze naše snage s Medicinskog fakulteta iz Mostara i zato nam ništa, što ima veze sa studentima, ne pada teško.

PULS: Jeste li zadovoljni radnim i socijalnim uvjetima?

-Tolerantna sam jer mislim da je svaki početak težak.

PULS: Što mislite kakva je vaša perspektiva?

- Drago mi je što sam se nakon puno godina vratila u svoj Mostar kao patolog. Ma kakva bila perspektiva, u učenju s vama je ljepša.

PULS: Što poručujete drugima koji bi željeli slično?

- Ako im se čini dobro, neka učine isto. Nije toliko strašno...

Dr. Jure Arapović (Biologija stanice i genetika, trenutno u Rijeci):

PULS: Namjeravate li se vratiti u Mostar?

- Naime, 2003. g. Medicinski fakultet u Mostaru je ponudio, a ja prihvatio, status znanstvenog novaka za predmet Biologija stanica i genetika, na Zavodu za histologiju i embriologiju Medicinskog fakulteta u Rijeci, u okviru znanstvenog projekta čiji je voditelj prof. dr. Stipan Jonjić, nastavnik Medicinskog fakulteta u Mostaru. Želim istaknuti da, nakon moje izobrazbe u Rijeci ili negdje drugdje, jako bih volio vratiti se u Mostar i sudjelovati u izvođenju nastave na MF Mostar i raditi kao kliničar (specijalizant-specijalist).

PULS: Kakav je Vaš ugovor glede povratka ovamo i dobivanja specijalizacije?

- Po prihvaćanju teme doktorske disertacije ili obrane magistarskog rada, Klinička bolnica u Mostaru se obvezuje da će mi omogućiti specijalizaciju iz područja koje je najbliže području u kojem sam se nastavno i znanstveno izobrazio. Što bi to značilo? Prije svega, nemojte se zavarati, ako ste pomislili da netko tko se bavi Imunobiologijom citomegalovirusne infekcije ne može jednog dana biti internist, infektolog, pedijatar... To govorim prvenstveno poradi toga što većina današnjih mladih doktoranata (PhD studenti) izrađuju svoj doktorat u domeni stanične i molekularne biologije, genetike, ili pak staničnog signaliranja. Pitanje postavljam sada vama dragi čitatelji: Zašto netko tko je doktorirao, ili pak, bavio se istraživanjem relativne podražljivosti srčanog mišića, ne bi mogao biti internist-kardiolog. U samo jednom, na oko jednostavnom, općem medicinskom pojmu, kao što je relativna

i apsolutna podražljivost srčanog mišića, skriva se mnoštvo medicinskih disciplina, počevši od biologije stanice, molekularne biologije, farmakologije, biokemije, ... Ovime vam samo želim skrenuti pažnju da shvatite da su bazične znanosti uvertira za kliničku znanost 21. stoljeća.

PULS: Po Vašem mišljenju i znanju, je li moguće raditi pretkliniku i uz to dobiti specijalizaciju, ili je odlazak na pretkliniku one way street?

- Naravno da može, a i praksa je u svijetu da, recimo, na mnogim Klinikama u inozemstvu (SAD, Švicarska, Njemačka, Švedska...) znanstvenici-kliničari izrađuju svoj znanstveno-istraživački rad upravo u laboratorijima koji se nalaze nigdje drugdje nego u sklopu Bolnice i na istoimenim Klinikama. Osobno znam nekolicinu vrsnih kliničara koji svoje znanstveno-istraživačke radove izrađuju u bazičnim medicinskim znanostima. Na primjer, ove godine upoznao sam pedijatra koji radi u sveučilišnoj bolnici kao nastavnik, radi kao kliničar i napose radi istraživanje u bazičnim medicinskim znanostima.

Na kraju, želim vam poručiti da basic science nije one way street, nego poručujem svim studentima da ne trepelje pred ponudama da budu znanstveni novaci i jednog dana budu jedni od onih koji će «nositi» ovaj fakultet.

Dr. Danijel Pravdić (Katedra za fiziologiju):

PULS: Kakvi su Vaši osobni ciljevi glede nastavnog zvanja u Mostaru?

- Što se tiče mojih ciljeva glede nastavnoga zvanja na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru, stanje je ovakvo: trenutno sam znanstveni novak na Katedri za fiziologiju, s istom sam svrhom na poslijediplomskom studiju u Splitu, a to je poradi nepostojanja primjerenog studija u Mostaru.

PULS: Ukratko nam opišite plan svog školovanja (Split, Zagreb,

SAD)?

- U Zagrebu sam trenutno na Zavodu za fiziologiju kod prof. dr. F. Čule, našega dekana, gdje se učim radu u laboratoriju s pokusnim životinjama, instrumentarijem i sl. Na jesen, nakon odslušane druge godine poslijediplomskog studija, treću završnu godinu namjeravam provesti u SAD-u, gdje bih radio na izradi doktorskoga rada. Po povratku bih trebao raditi na Katedri za fiziologiju i u KB Mostar.

PULS: Pouzdanost ugovora s KB Mostar i MFM?

- Naime, pri dobivanju statusa znanstvenog novaka istodobno sam potpisao ugovor s dekanom Medicinskog fakulteta i ravnateljem KB Mostar da ću, nakon prijave doktorske disertacije, dobiti specijalizaciju u KB Mostar. Što se tiče pouzdanosti potpisanoga ugovora, nadam se da će ga sve strane poštovati. Budućnosti ima, no svi trebamo odgovorno obavljati svoje zadaće.

Evo i pored ovoliko stranica, tek smo zagreblili po površini ove teme. Jasno je da je stvaranje kadra mukotrpan i skup posao. Poznato je da su studenti inertna masa koja se teško pokreće, stoga je na profesorima da ih, makar na prvim godinama, usmjere, zainteresiraju i okrenu ka znanosti. Možda je to stvaranje demonstratura na pretklinici, ili neki oblik studentskog znanstvenog rada, ali netko studentima mora pokazati mogućnosti. Zgrada se gradi, rating fakulteta raste; sve u svemu, može se reći da se krećemo pravim putem, ali je sljedeći važan ispit, na kojemu ovaj fakultet ne smije pasti, stvaranje vlastitoga kadra, jednako kvalitetnog kao onaj kojeg imamo sada.

GRAFIČAR

Mostar

offset tisak • fotokopiranje • uvezivanje knjiga
izrada pečata • autografika

Put za Široki Brijeg 3, 88000 Mostar • Tel./Fax: ++387 36 329-454; 332-805

IPON

Plus
card

UREDSKI MATERIJAL
ŠKOLSKI PRIBOR

RAČUNALA

www.ipon.ba

Za sve informacije posjetite WWW.ipon.ba ili nazovite 036 333 757

MALOPRODAJA I VELEPRODAJA

- Računala, računalne komponente, konfiguracije, laptopi, servis, održavanje, računalne mreže, printeri, dodatna oprema
- Kopir aparati, faksovi, telefoni, digitalni foto aparati, digitalne kamere, ostala oprema
- Uredski materijal (papir, fascikle, koverta, registratori, toneri, tiskanice...)
- Školski pribor *Ostvarite trajni popust!*
- Darovni program
- Softver (PC kasa, knjigovodstveni moduli, program za odvjetnike, GIS rješenja) *Postanite naš član!*

SIVRIĆ

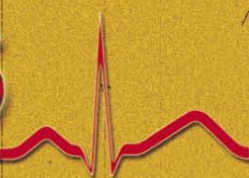
AGENCIJA ZA PROMET
NEKRETNINAMA

Kneza Branimira 12, 88000 Mostar
Tel./Fax: ++387 36 32 98 22; 32 98 23
e-mail: sifra@tel.net.ba • www.sivric-nekretnine.com

A Vaša reklama...
Zašto ne?!

list_puls@yahoo.com

PULS

Caritas

Biskupija Mostar-Duvno
i Trebinje-Mrkan

**OBITELJSKO
SAVJETOVALIŠTE**

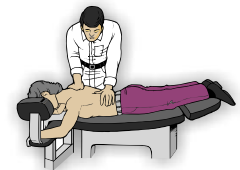
Caritas okuplja nadležne za rješavanje problema nasilja u obitelji u HNŽ

Ususret međunarodnom danu borbe protiv nasilja nad ženama (25. studenog) Caritas Mostar-Duvno i Trebinje-Mrkan organizira okrugli stol na temu *Nasilje u obitelji - trenutna situacija u zakonodavstvu i u praksi*. Okrugli stol organizira se 17. studenoga u suradnji s Ministarstvom pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, Ministarstvom unutarnjih poslova i Ministarstvom zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ. Uvodničari će biti predstavnici nadležnih ministarstava gosp. Radoslav Novak, gosp. Dražen Miletić i gđa. Irena Glamuzina.

Okrugli stol dio je preventivne kampanje Caritasova obiteljskog savjetovališta u borbi protiv nasilja u obitelji. Cilj je doprinijeti smanjenju nasilja u obitelji kroz prepoznavanje problema u praksi, razmjenu stručnih mišljenja, donošenje prijedloga i zaključaka za daljnje djelovanje nadležnih institucija odnosno za donošenje odgovarajućih propisa u HNŽ.

Anita Begić, dipl. socijalna radnica

Caritas Mostar, Zagrebačka 5A, BiH - 88000 Mostar
Tel.: +387 /36/ 328 916; 328 917, Fax: +387 /36/ 328 918
caritas-mostar@tel.net.ba tak@pincable.net www.caritas-mostar.ba

Ambulanta za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju

U Rehabilitacijskome centru *Sveta Obitelj* otvorena je suvremeno opremljena ambulante za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju.

Stručni tim na čelu sa specijalistom fizikalne medicine i rehabilitacije te specijalistom neurokirurgom pruža usluge liječenja pacijenata s bolom u kralježnici, zglobovima, reumatskim oboljenjima, kao i rehabilitaciju nakon ozljeda, operacijskih zahvata, preležanih moždanih udara. Uz ostale fizioterapeutske usluge pacijentima se nudi manualna i hidromasaža te fitness za osobe u zrelijoj dobi.

Sav ostvareni prihod bit će upotrijebljen za održavanje Rehabilitacijskoga centra Sveta Obitelj.

Podrobnije informacije možete dobiti na broj telefona **036/327 534**

ili na adresi: Rehabilitacijski centar *Sveta Obitelj*,
Kneza Mihajla Viševića Humskog 21, Mostar.

Kroz cijelu povijest, ljudi više i jače vjeruju u postojanje neke više sile koja upravlja nama, nego što vjeruju u postojanje slobodne volje. Mnoge religije svijeta poučavaju da je naša sudbina unaprijed određena.

nekoliko milijuna godina, i to loveći i ubijajući "čovjeka vegetarijanca". Ardrey, scenarist, kao dokaz našeg agresivnog nasljeđa iznosi obračune bandi, navodeći dramu "Priča sa zapadne strane", kao tipično ljudsko ponašanje. S njegovog stajališta,

dinstvenom ponašanju".

Na primjer, Ardrey (1966.) također tvrdi da ljudi posjeduju osobinu **teritorijalizma** odnosno da smo genetički programirani na borbu u obranu našeg ekskluzivnog prava na uporabu dijela

V SKRIVA LI NAŠA DNA GENE UBOJICA?

Znanstvenici, s druge strane, tvrde da je doseg ljudskog djelovanja određen ekonomskim uvjetima, fiziološkim porivima i genetskim nasljeđem. No, i dalje se raspravlja o mogućnostima prilagođavanja ljudske vrste. Uspjeh opstanka čovjeka, kao evolucijski najnaprednije jedinke leži u mogućnosti prilagođavanja. Suočen s klimatskim promjenama, čovjek ne čeka biološki odgovor, već se prilagođava nastalom stanju mijenjajući svoje navike.

Naturisti tvrde da nama upravlja genetičko nasljeđe. *Nurturisti* odgovore za ljudsko ponašanje traže u okolišnim čimbenicima. Svoje mišljenje o jedinstvenom ponašanju naturisti potkrepljuju genetičkim objašnjenjima. *Nurturisti* također vjeruju u genetsko nasljeđe, ali vjeruju da je ono odgovorno za razlike u ljudskom ponašanju. Oni objašnjavaju različitost u ljudskom ponašanju i društvenoj organizaciji kulturalnim odgovorom na različite okoliše.

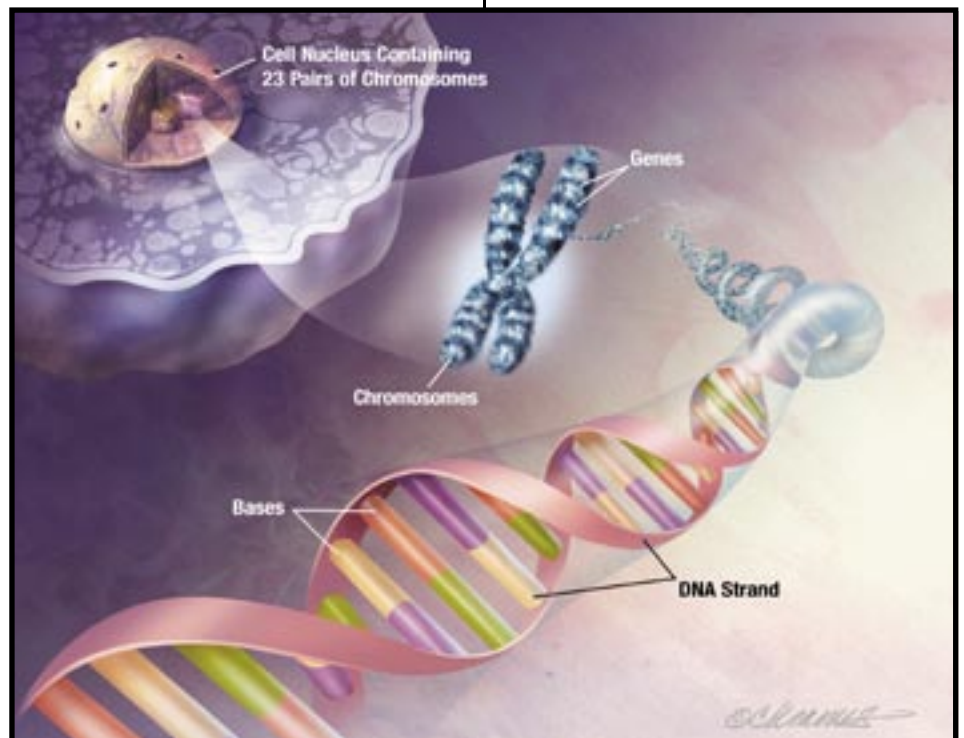
Neantropolozi, koji pišu za javnost, često pogrešno tumače antropološka saznanja želeći podržati argumente naturista. Kao primjer možemo navesti knjigu *Afričko nasljeđe*, Roberta Ardreja iz 1961. godine, u kojoj se tvrdi da ljudi i dalje posjeduju "krvožedni" instinkt naših predaka "mesoždera", koji su zauzeli afričke savane, prije

bitke i ubijanja među ljudima su prokletstvo gena ubojica, tako da nema nade da će ikada prestati ratovi, jer nam je to u krvi.

Naturisti tvrde da mnogi aspekti društvenog ponašanja proistječu iz životinjskih instinkta. Borbe, društveni status, hijerarhija, pohlepa, nacionalizam, nejednakost i agresija su samo neke od društvenih odlika koje se pripisuju genetičkom čimbeniku. No, strateški potez naturista je da pritom spominju samo životinje i kulture koje podupiru njihovu teoriju, pri tome ignorirajući druge kulture čije ponašanje pobija tvrdnju o "je-

zemlje. On naglašava da ratovi izbijaju zbog toga što dio gena dijelimo sa životinjama. Međutim, većina znanstvenika socijalista i povjesničara vjeruju u društvene, ekonomske i političke uzročnike rata. Ardrey navodi gibone kao dokaz svog mišljenja o postojanju primatskog teritorijalizma, pritom zanemarujući manje teritorijalne primata: čimpanze, gorile i orangutane.

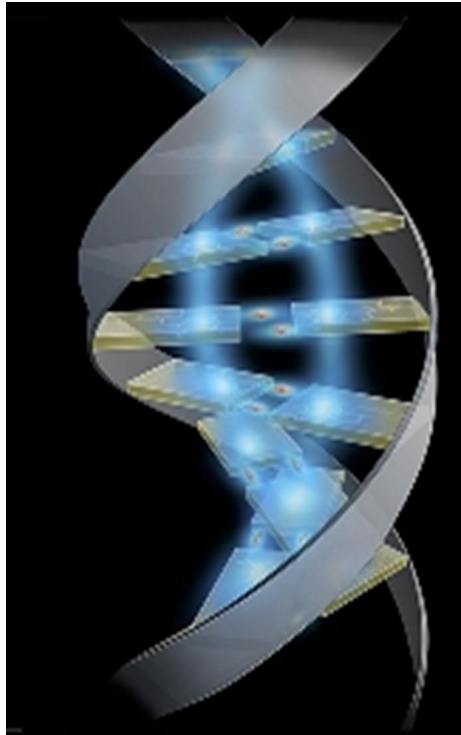
No, naturisti su previdjeli logičnu činjenicu: ako jedan instinkt dijele sve životinje, svi primati i svi ljudi taj instinkt će se odražavati bilo gdje u svijetu. Mi, međutim, znamo

da ponašanje i društveni život ovise o okolišnim čimbenicima. Teritorijalizam, društveni status, hijerarhija i pohlepa nisu jedinstveni, ni među svim primatima, ni među svim ljudima. Čovjek ima kapacitet, ne nagon, za agresivnost. Ljudi i drugi primati mogu biti nježni i ljubazni kad je dobara u izobilju, i veoma agresivni kad ih je nedovoljno. Čak i u jedinstvenim situacijama, stupanj agresije se mijenja s promjenama u okolišu.

Sigmund Freud je bio istomišljenik naturista i vjerovao je u jedinstvenost ljudske agresije. Kako bi objasnili zašto se ovaj nagon ne izražava uvijek u ljudskom ponašanju, "frojdoenci" sugeriraju mogućnost njegovog preusmjerenja u aktivnosti, kao sport, koje ne

štete društvu. Ova teorija, međutim, implicira da kulture s najagresivnijim sportovima imaju najmanju sklonost ratovanju, jer se kroz takav sport izražava njihova usađena agresivnost. No, međukulturalno antropološko istraživanje je došlo do suprotnih zaključaka: agresivni sportovi ne zamjenjuju ratovanje, već koreliraju s njim. Tako, u kulturama sklonim ratovanju, susrećemo agresivne borilačke sportove, dok u kulturama koje manje ratuju, vidimo manje agresivne sportove.

Dakle, ipak **postoji nada** za budućnost, jer ratovanje je dio ljudske kulture, a ne ljudske prirode.

dr. Silvija Benedeti

ŽIVOT - STVARNOST ILI FIKCIJA? (svakodnevica shizofreničara, kako izgleda svijet u očima bolesnika)

Jeste li možda gledali film Genijalni um? Ako niste, riječ je o izvrsnom filmu u kojem je glavni lik sveučilišni profesor, genijalac i vrhunski stručnjak za matematiku i fiziku. No pored svog svakodnevnog života profesora, ima i drugi tajni život u kojem je stručnjak za razbijanje ruskih tajnih kodova u hladnoratovskoj Americi. Kao takav, radi za CIA-u sve dok jednog dana ne postane meta ruskih agenata te se njegov život okrene naopačke. Ovo bi vjerojatno bio posve tipičan i nezapažen špijunski film da se u radnji ne dogodi iznenadni obrat. Naime, ispostavi se da je profesorov tajni život i iznenadna opasnost u kojoj se našao njegov život, nemaju veze

sa zbiljom te da je sve to produkt njegove mašte kao posljedica bolesti koja ga je zadesila. Profesor je bio shizofreničar.

Shizofrenija nije rijetka, učestalost joj je 1% u populaciji te što je posebno nezgodno pogađa mlade ljude. Zanimljivo je da gotovo 10% bolničkog liječenja na ovim prostorima otpada na shizofreniju. Bolest je teška jer osim bolesnika često pate i osobe u njegovoj neposrednoj blizini. Bolesnik je potpuno izgubljen zbog totalnog poremećaja percepcije pa tako u svakodnevnim situacijama može vidjeti veliku opasnost te nastojeći se zaštititi dovesti u opasnost sebe i druge ljude. Često čuju glasove koji ih progone ili osuđuju pa čak i zapovijedaju da čine stvari protiv svoje volje. Ono što je zanimljivo jest da zbog svoje izvrnute percepcije svijeta bolesnici mogu zaviriti tamo gdje zdravi ljudi ne mogu, što može rezultirati genijalnim otkrićima. No nažalost, najveći dio života kod teških slučajeva shizofrenije za bolesnika je pravi pakao.

Zdravim ljudima teško je zamisliti kroz što sve ovi bolesnici prolaze, no odnedavno je ovaj problem, koji je možda čak esencijalan u nastojanju da se

oboljeloj osobi pomogne, uveliko olakšan. Naime, u listopadu ove godine u Zagrebu je održan Drugi hrvatski kongres o psihofarmakoterapiji na kojem je predstavljen vrlo neobičan, ali izuzetno koristan, izum belgijske farmaceutske tvrtke Janssen-Cilag. Riječ je o simulatoru shizofrenije koji bi liječniku i običnom čovjeku otprilike predstavio kroz što sve bolesnik prolazi u svakodnevnom životu te kakav je njegov doživljaj za zdravog čovjeka bezazlenih situacija iz svakodnevnog života. Ovaj bi proizvod mogao biti od izuzetne koristi jer bi približio liječniku pacijentu, te pogotovo bio koristan bolesnikovoj obitelji koja bi mogla bolje shvatiti bolesnikovu situaciju te joj se prema tome i bolje prilagoditi. Upravo na tom polju ovaj proizvod dobiva na težini jer je shizofreničnim bolesnicima i ovako život dovoljno težak te je svaki pomak u poboljšanju kvalitete njihova života, a time i života članova njihovih obitelji, izuzetno vrijedan jer ostavlja nadu da će se ovo teško stanje jednog dana liječiti s još većom uspjehom na dobro čitavog ljudskog društva.

Renato Pejić

Zašto grizemo nokte?

Njam...njam...NOKTI!

U trgovini možete ipak naći mnogo bolju hranu od zadebljale kože i rožnatih otpadaka s vlastitih ruku. Zašto pojedini ljudi grizu nokte? Želimo li se time riješiti mnoštva briga, koje nas svakodnevno za-trpavaju? E pa, brige se ne mogu izgrickati!

Nokte grizu i Britney Spears, Michel Pfeiffer, David Becham, Mel Gibson....(ne dopustite sebi da vam budu uzor ili govoriti: «Ako mogu i oni, zašto ne i ja»)!

Grickanje noktiju predstavlja naviku koja se može smatrati poremećajem ponašanja; kod nervoznog grickanja može doći i do krvarenja.

U pravilu, javlja se kod djece, a u kasnijim uzrastima samo izuzetno i u uvjetima stresa.

Po psihoanalitičkim objašnjenjima, predstavlja simptom fiksacije na oralnu fazu. Naziva se još i onihofagija.

Žene češće grickaju nokte od muškaraca, a mladi dvostruko češće od starijih. Ova pojava muči, kako se procjenjuje, više od milijun ljudi u našoj zemlji, a tko zna još koliko stanovnika zemljine kugle. Dok grizemo nokte, reagiramo kao da uzimamo prirodni opijat za smirenje i postajemo ovisni.

Grickanje noktiju je vid nesigurnosti, a nastaje i kao posljedica odvikavanja od pušenja, držanja dijete ili nekog drugog odricanja. Zato je veoma važno da nam nokti budu kratko podsječeni, glatki, višak kože otklonjen, jer nas svaka neravnina i izraslina tjeraju na manikuru zubima.

Kako naći spas?

Da vam ruke dotad ne bi izgledale poput izguljenih lopata, uz malo truda možete i sami nešto postići!

Ako je stres uzrok grickanja noktiju, možemo ga pobijediti, na primjer: opuštanjem u toploj kadi, ili u sauni ili čak uvođenjem sportske aktivnosti u svoj život...

Ljepši spol neka se pokuša riješiti ove odvratne navike ugradnjom umjetnih noktiju, jer oni su tvrđi, pa ih je i teže grickati, a ispod njih će vam rasti prirodni. Naravno, ako i ovi savjeti ne pomognu, potražiti stručnu terapiju!

MAVALA STOP-TEKUĆINA ZA ODVIKAVANJE OD KRICKANJA NOKTIJU, 10ml

Inače pomaže i pri sisanju palca, ali to ste valjda zaboga prerasli, ali dobro je znati čija djeca ili vaš mali brat i sestra to rade i tako iskrivljuju prednje zube! Preparat će vas koštati oko 70kn ili 17 KM. Kako djeluje? Gorka je pa, kad je nanesete na nokte (četkicom, kao i lak) požalite što vam je grickanje ikada palo na pamet. Ako i ovo kojim slučajem ne pomogne, otvorite privatni salon manikure, a može i pedikure, pa ćemo vidjeti koliko ćete dugo zadržati taj posao, ili u krajnjem slučaju obratite se meni, pa ću vas proglasiti novom vrstom glodavaca (šalu na stranu). Brinite se o svom zdravlju i izgledu!

Milan Jurić

INFLUENCA PTICA – KOKOŠIJA KUGA

Virusi influence ptica su po svojoj građi srednje veliki RNA virusi iz skupine Orthomyxoviridae. Prema antigenim svojstvima možemo ih podijeliti u tri skupine: A, B, C.

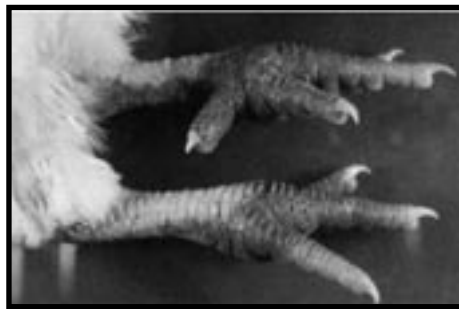
Prema antigenim svojstvima hemaglutinina (H) i neuraminidaze (N) virusi influence A podijeljeni su u 15 H i 9 N podtipova, koji mogu doći u bilo kojoj kombinaciji, npr. H1N, H3N2, H5N8 itd. (135 je mogućih kombinacija). Jedino virusi iz skupine A inficiraju ptice, ali ujedno inficiraju i čovjeka.

Virusi influence A se, s obzirom na bolest koju uzrokuju dijele na:

1) viruse niske patogenosti – nalazimo ih u svih 15H podskupina

2) viruse visoke patogenosti – nalazimo ih samo u podskupinama H5 i H7, ali treba napomenuti da je većina virusa iz ovih podskupina niske patogenosti, a tek su rijetki visokopatogeni.

Za neke niskopatogene viruse dovoljna je vrlo mala mutacija, pa da u vrlo kratkom vremenu postanu vrlo virulentni virusi.

Ako se na infekciju niskopatogenim virusom superponira i neka sekundarna infekcija (E.coli, Mycoplasma...) može nastati bolest s ozbiljnim posljedicama.

Visokopatogena influenza ptica prvi put je zapažena u Italiji 1878.g.

Prema istraživanjima i do 20% div-

ljih pataka nosi virus influence. Kako su otporne na utjecaj virusa čine ogromni prirodni rezervoar.

Virus se izlučuje izmetom zaražene peradi, prilično je osjetljiv na uvjete okoliša. Temperatura od 56°C za nekoliko minuta značajno umanjuje njegovu infektivnost, a za 3h ga uništi. U vodi virus može preživjeti više od 4 dana na 22°C i više od 30 dana na temperaturi od 0°C.

Inkubacija je kratka – od nekoliko sati do nekoliko dana.

Simptomi su vidljivi u obliku edema, živčanih poremećaja, multifokalnih nekroza, sinusitisa i potkožnih krvarenja u perjem nepokrivenim područjima nogu. Točkasta krvarenja javljaju se se u većini unutarnjih organa, a javlja se i hiperemija pluća.

Da bi vakcina bila učinkovita mora se izraditi od istog H i N podtipa od kojeg želimo zaštititi perad. Ako se vakcinirana perad inficira, neće pokazivati simptome, ali će širiti virus u okoliš. Tako se vakcinacijom može prekriti izvor zaraze.

Rekombinacijom segmenata virusnog genoma objašnjavaju se i pandemije influence kod ljudi:

1918./1919. uzrokovane podtipom H1N1

1957.g. uzrokovane podtipom H2N2

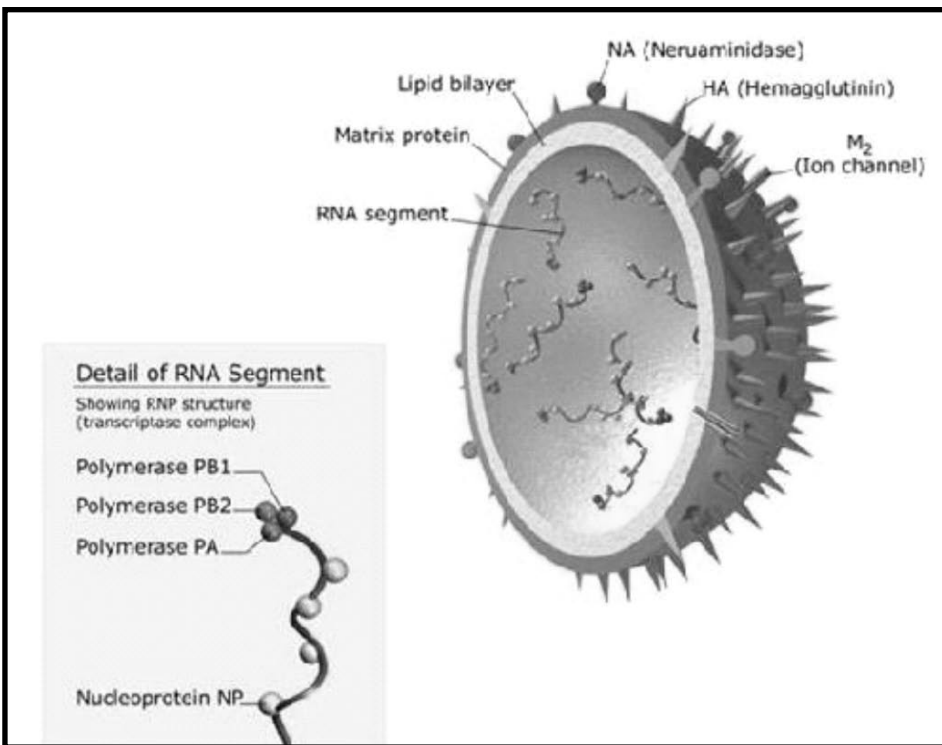
1983./1984. uzrokovane podtipom H5N2

1997.g. uzrokovane podtipom H5N1

Postoje dva antivirusna lijeka TAMIFLU i RELENZA koji su proizvedeni još prije nekoliko godina. Kapsule Tamiflua i Relenze moraju se početi piti u prva 24h od pojave prvih simptoma. Na taj se način mogu ublažiti simptomi zaraze.

Mogu se dati AMANTADIN i RIMANTADIN – lijekovi koji se daju u humanoj medicini kako bi se spriječilo umnožavanje virusa u ptici, ali učinkovitog liječenja nema.

Mate Galić

DVA KORAKA NAPRIJED

Odlazak preko granice radi operacije? – Nema potrebe!

Vjerojatno ste čuli za čuvenu ozljedu križnih ligamenata. U današnjem vrhunskom sportu sve je više sportaša koje je zadesila ova teška ozljeda. Nesreću da je doživje imali su mnogi iz svijeta poznatih i slavni poput brata i sestre Kostelić, Ivica Olića i mnogih drugih. Za vrhunske sportaše, poput spomenutih, vjerojatno i nije neki problem osigurati ogromne novce za operaciju i dugotrajno liječenje negdje preko granice, no što je s onima koje zadesi ista sudbina, a ne mogu sebi priuštiti ni putovanje izvan države, a kamo li još i dodatne troškove u nekoj luksuznoj stranoj klinici? Zbog posve razumljivih razloga, s obzirom na poslijeratne poteškoće u BiH, takvi su pacijenti na ovim prostorima bili suočeni s neizvjesnošću. Međutim, odnedavno je i na tom polju krenulo na bolje.

Sportski zaljubljenici prepoznat će ime Wagnera Santosa Laga Baiana, nogometnog virtuozu iz Brazila i člana NK Široki Brijeg. Ovaj nogometaš je, zbog svoje sjajne tehnike, postao miljenik publike, ali i česta meta protivničkih obrambenih igrača, koji su mu tako čak dva puta priuštili tešku ozljedu u obliku pucanja križnih ligamenata koljena. Kad se prvi put ozljedio bio je prisiljen ići u Zagreb na operaciju, no kod ponovljene ozljede bio je pošteđen putovanja izvan Hercegovine, jer je ovaj put operacija izvedena u KB Mostar. Ono što je još važnije u čitavoj priči jeste činjenica da su operaciju uspješno obavili domaći

ortopedi - dr. Jerko Prlić i dr. Goran Moro, potpomognuti dr. Sašom Jankovićem iz zagrebačke bolnice Sveti Duh, koji je i prije liječio istog nogometaša. Kako smo doznali, operativni zahvat je protekao bez problema, te je pred mladim i darovitim nogometašem dobra prognoza, koja mu daje gotovo sto posto vjerojatnost da će se nakon šestomjesečnog oporavka vratiti u svijet profesionalnog sporta.

Operacija nadomještanja ozljeđenih ligamenata tetivom

daleko iza granice. Također, ohrabrujuća i vrlo stimulatívna je činjenica da ovakve operacije sada rade domaći stručnjaci što će znatno doprinijeti povećanju ugleda bolnice u očima stranih stručnjaka, ali i biti od iznimne koristi pri obučavanju novoga kadra koji nadolazi s mostarskog Medicinskog Fakulteta i koji će tako imati priliku za napredovanje i usavršavanje na svom matičnom fakultetu. Jer, kao što su doktori Prlić i Moro imali čast prvi pomaknuti limite

nije nikakva novost u medicini, no za kliničku bolnicu u razvoju, poput naše, to je veliki korak u podizanju kvalitete liječenja građana, ali i podizanju općeg standarda društva, jer je pacijentima u vrlo kratkom vremenskom razdoblju omogućeno da se liječe u svom mjestu (odnosno regiji), za razliku od bliske prošlosti kada su za istu stvar morali posezati

u mostarskoj ortopediji, tako se pametnim ulaganjem i sustavnim radom mora osigurati da se u budućnosti u mostarskoj kliničkoj bolnici pomiču granice i na mnogo širem planu, a volje i entuzijazma za velike stvari mostarskim studentima definitivno ne nedostaje.

Renato Pejić

MEDICINA IZNUTRA

Na slijedećim stranicama donosimo ekskluzivno ulomke iz nove knjige prof. dr. Matka Marušića «Medicina iznutra», Zagreb: Medicinska naklada; 2006, koje nam je profesor ustupio. U ovom dijelu radi se o anegdotama o dekanu Filipu Čuli. Nadamo se da će Vam biti zabavno.

Učitelj

Ništa nije ljepše nego imati dobra razrednika. Učitelj treba biti pametan, plemenit, obrazovan, duhovit te istodobno strog i blag, a dobar razrednik ima sve to i još svoje učenike nepokolebljivo voli, vjeruje u njih i od njih podnosi i ono što im ni roditelji ne bi podnijeli. Užitek je još veći kad razrednik ima kakvu bezazlenu manu pa mu se iza leđa, a ako si vješti i pred nosom, mogu zbijati dobre đачke šale. Sve to, i sve u idealnim omjerima, imao je moj znanstvenoistraživački učitelj ranga razrednika Filip Č. Filip me naučio male tajne bazalnoga metabolizma i membranskih potencijala, posebnosti srčanoga krvnoga optjecaja, te zašto je u izvođenju pokusa potrebna kontrolna skupina i statistička obradba podataka. Otkrio mi je da kritičnost nije svađa, da poštenje nije popuštanje i da se suradnjom ne trguje.

I imao je nekoliko divnih mana, a najljepša je bila rastresenost. U hrvatskim akademskim krugovima ima dosta rastresenih ljudi, no Filip se odvajao po stupnju i osobitostima rastresenosti, te po tome što je takav uvijek bio. Štoviše, budući da ljudi obično rastresenost pripisuju dobi, što god je stariji, Filip je razmjerno sve prisebniji.

Filipova rastresenost nema biološku osnovu u patomorfološkim promjenama moždanih krvnih žila ili pak same moždane tvari, niti u patofiziološkim poremećajima mi-

Matko Marušić i Filip Čulo na Kongresu u Portorožu 1975.

jene citokina i živčanih prijenosnika, nego u srazu dubokoga poštenja koje nosi čežnju za istinom i pravdom i nesigurnosti koju dijete sa sela osjeća u velikom gradu, čak i kad postane ugledni sveučilišni profesor. Odluke je donosio razmjerno lako, ali onda bi začas počeo u njih sumnjati. Zato bi ih provjeravao i mijenjao i vraćao se na stare, ali nesigurno. Na kraju je odavao dojam trajne zbunjenosti i neobjašnjivo pretjerane samokritičnosti.

Njegovu sam rastresenost obilato koristio za poboljšanje prezentacija na kongresima, tješnje prijatelja kojima je odbijen rad u časopisu, odobrovoljavanje ljutitoga šefa, čak i u nastavi, za poticanje studenata da bolje uče. Katkad sam i pretjerao, kao u pitanju logističkoga aspekta Filipova dolaska na posao i u slučaju Bates; a kadšto sam bio i neuspješan. Primjerice, nije mi uspjelo uvesti jedinicu za rastresenost koja bi se zvala 1 Filip (1 F). Prvo se pokazalo da bi ta jedinica bila prevelika za svakodnevna mjerenja. Jednom sam potpuno zaboravio održati seminar sa studentima i Filip je tražio da priznam da sam rastresen barem 2 F. Prijedlog sam otklonio, jer bi to bilo isto kao da se debljina noktiju izražava u kilometrima. Mogućnost da se kao jedinica uvede jedan femto Filip (1 fF, što odgovara 10-15 F) propala je, jer je nisam znao povezati s međunarodnim

sustavom jedinica (SI). Tako ljudi i dalje govore "rastresen kao Filip", što je najobičnije pretjerivanje.

Slučaj dekan (izbor)

Nikad se ne će doznati zašto su strašni, nemilosrdni, neumoljivi i nepogrešivi hercegovački lobiji izabrali Filipa za dekana Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Teško je zamisliti zašto bi se i kako bi se toliko lukavih i proračunatih ljudi odjednom i istodobno prevarilo, a još je teže zamisliti koji su

račun imali. Ako su mislili da je slab i popustljiv, bili su u pravu, no onda su morali znati i to da on u pitanjima struke, znanosti i nastave nije slab nego jak i nesalomljiv. Ako su računali na njegovu rastresenost, dobro su računali, ali zar su zaboravili njegovu inteligenciju i duboko poznavanje nastavnoga procesa i funkcioniranja fakulteta? Ako su računali na njegovu pretjeranu samokritičnost, kako nisu vidjeli koliko je intelektualno kritičan i promišljen?

A da su htjeli imati dobrog dekana, to je pak najteže vjerovati.

Nije stvar ni u tome da nije bilo drugih kandidata, daleko od toga. Ugledni zagrebački Hercegovci, jako domoljubni Dalmatinci, nekoliko hrvatskih Bošnjaka (tek su poslije dobili to složeno ime), nekoliko bosanskih Hrvata, gospodarstvenici (neki čak s magisterijem), ljudi s umjetničkim afinitetima, vinogradari, bivši direktori, bivši komunisti, bivši..., no svi s jakim pristašama, svi s mercedesima, svi sa žilavkom i Lijanovića pršutima. I netko izabra Filipa, koji ne samo da nije imao pristaša, nego je i sâm bio protiv sebe! K tome je bio u krivoj stranci, u koju ga je uvukao neki pokvareni rođak na nekom beznačajnom ručku; Filip je zbog toga već dugo očajavao i razbijao glavu kako bi se izvukao iz stranke, a sada čak ni to nije pomoglo. On se pak do zadnjega časa nadao da će ga neko čudo spasiti, tako da, kad smo pošli na svečano osnivanje Fakulteta, jedini on nije ponio svečano odijelo, nego je pošao u putnoj odjeći, kombinaciji opreme isluženoga rukometaša, premnuloga alpinista i prerano odrasla dječaka.

No, dok smo ujutro čekali helikopter (to je prijevozno sredstvo bilo povezano s činjenicom da su i ministri išli na svečanost), otkrilo se da je Filip ipak i nedvojbeno određen za dekana i, naravno, da jedini on nema odijelo. Bilo je kasno da se vrati kući (inače mu je to omiljeno

rješenje), a pričuvnih odijela nije bilo; otklonili smo jednu svečanu letačku odoru, napose što je kapa bila stvarno apsurdno mala.

Napokon se više nije znalo zbog čega Filip više očajava – što mora biti dekan ili što nema odijelo za svečanost.

– Gledaj me kako sam obučen – zdvajao je – ovakav mi je bio stric, poznati švercer duhana. – Što će ljudi reći, kakav je to dekan, da nije neka zabuna, to je portir?

Čak ni ja nisam mogao naći riječi utjehe. Glupa letačka odora, mogla bi se izostaviti kapa, ali stvarno – kojom se logikom može obraniti odijevanje dekana u letačku odoru hrvatskih zračnih snaga!?

A podmukli kolega zagrebački dekan, koji se pravio i fin i Filipov prijatelj, nije razmišljao o rješenju, nego o dodatnom mučenju:

– Nije toliko važna ta svečanost – počeo je naizgled promišljeno i smireno.

Filipu su zasjale oči:

– Zašto? Možda stvarno nije važna...

– Ma važna je – odvratio je grozni zagrebački dekan – itekako je važna. No to je samo dva sata stida i gotovo. Sa svečanog ručka možeš izostat, Matko će održati govor umjesto tebe.

Filip se počeo lediti na proračun od dva sata izravne sramote, zatim na spomen svečanoga ručka, a pomisao da bih ja držao govor u njegovu ime posve ga je dotukla.

– On? – pokazao je prstom na mene kao da sam gubavac pa pazi da me ne bi dodirnuo. – On, govor? Pa čuješ li ti kakav mu je naglasak!? Ljudi će odmah znati da je Dalmatinac!

– Pa što, što je u tome loše? – pravio se začuđenim zagrebački dekan.

– Bolje da ti ne objašnjavam – odvratio je malodušno Filip, u kojemu užas od mojega govora ipak nije uspio zatamiti užas zbog odijela. – Ne ću valjda u ovoj odjeći morati i govor držati?

– To možda nije toliko nepovoljno

– ocijenio sam bodro – manje će uočiti da ti je govor rastresen.

– Nemoj – opomenuo me je blago, kolegijalno i sa smiješkom zagrebački dekan – problem je sasvim drugi.

– Koji? – upitali smo znatiželjno i Filip i ja, ali iz sasvim različitih razloga.

– Kad za petsto godina ljudi budu gledali izložke u etnografskom muzeju u Mostaru, zbunit će ih izložak "Odjeća dekana na prijelazu drugoga u treći milenij. Lokalitet Široki Brijeg".

– Zašto Široki Brijeg? – upitah ja neupućeno.

– Za petsto godina Široki će Brijeg biti strogi centar Mostara.

– Hajde ti drži govor za ručkom – okrenu se Filip meni očajno.

– A smijem li se malo šaliti na tvoj račun?

– Smiješ – reče Filip koji se već pomirio sa sudbinom.

I tako se riješio problem. Odnosno – njegov prvi dio. Za drugi ćemo vidjeti kad se u Širokom Brijegu sagradi etnografski muzej.

Slučaj vrućina

Nov istraživački rezultat i pod stare dane traži Filipovu stručnu ocjenu. Otkrio sam da studenti koji više izlaze u disko-klubove slabije uče, pa odmah idem Filipu na kritičku procjenu rezultata. Ljeto je i jako je vruće, a napose u Filipovoj sobi koja je okrenuta istoku. Objašnjavam mu ustroj istraživanja i izlažem rezultate, a on sjedi depresivan i oznojen i kaže:

– Stari, pusti me na miru, imam grozan problem.

– Vrućinu? Stvarno je vruće kod tebe. Kako izdržiš?

On u veliku laboratorijsku čašu sipa bijeli prah mrmljajući „natrijev hidrogenkarbonat“, ulijeva vodu („voda“) i dodaje nekoliko kapi tekućine kojoj tepa „octena kiselina“. Potom iskusnim, širokim pokretom miješa tekućinu u čaši i pije sav sadržaj. Kad vidi moj zaprepašteni pogled,

umorno se smiješi i kaže:

– Vruće je pa sam popio svu mineralnu vodu. Nemam vremena ići u dućan, pa radim svoju. Pomiješam malo natrijeva hidrogenkarbonata i octene kiseline i... kaži, znaš li što su ovi mjehurići? – ne može odoljeti da me ne ispituje. Za to mu vrućina ne smeta.

– Oslobođeni ugljikov dioksid odgovaram nevoljko. – Ja se ne bih usudio... svaka je kiselina opasna.

– Kemija ne vara – kaže on poučno.

– Točno mi opiši reakciju.

– Znam, nastaje natrijev acetat i ugljična kiselina...

– A gdje je ugljični dioksid?

– Ugljični dioksid nastaje raspadanjem ugljične kiseline na ugljični dioksid i vodu; u bubrezima je reakcija obrnuta, ali tamo je katalizira karboanhidraza... U čaši je ravnoteža reakcije pomaknuta u smjeru nastanka ugljičnog dioksida i vode...

– Nije loše, ali to je bilo lako. A znaš li da bih se usudio popiti i mješavinu solne kiseline i natrijeve lužine? A ti reci zašto.

– Jer nisi pri sebi. Ne bi se valjda to usudio?

– Bih, ali tu bi trebalo poznavati koncentracije i točno mjeriti volumene da se postigne potpuna neutralizacija. Ali za to nemam vremena.

– A zašto naprosto ne odeš u dućan kupiti svježju vodu?

– Nemam kad od posla. A vrućina je strašna...

– Stvarno je jako vruće. Kako izdržiš?

– Nije mi vrućina najgora! Prava je istina da nisam više mogao izdržati pa sam otišao prodekanu i molio ga da mi kupi klimu. Sad me je stid što sam komuniste molio za pomoć. Da me je barem odbio...

– Ne budi lud, vrućina i ideologija stvarno nisu povezane. Budi sretan što ćeš dobiti klimu.

Nabavljanje klime išlo je razmjerno brzo, ali postavljanje se otežalo. Kad su nakon nekoliko dana radnici otišli, našao sam Filipa u zamračenoj sobi u kojoj je bilo neizdrživo vruće. Kosa mu je bila mokra od znoja, a znoj mu se cijedio niz lice u koje je iz dubine prodirala tamnozeleno boja koja se pojavljuje prije gušenja. Čeljusti su mu bile stegnute u grču patnje i bijesa.

– Stari, pa sad je tu gore nego prije!

– Prokleti komunisti – prostenjao je Filip. – Kupili su mi premalu klimu. Ništa im ne možeš vjerovati. Stavio

Matko Marušić i Filip Čulo, ispred istraživačke ustanove u kojoj je F. Čulo radio 2 godine 1977, Albuquerque, New Mexico, SAD

sam je na maksimum, a gledaj!

– Strašno – priznao sam.

– Dođe mi da je skinem i odnesem prodekanu za financije pred vrata.

– Čuj, meni je to sumnjivo. Ne može biti da klima nimalo ne radi. Zapravo, čini se kao da grije. Da je nisi uključio na grijanje?

On bi se najradije naljutio, ali nema snage ni za što. Ispod oka gleda klima-uređaj i kaže:

– Misliš da sam toliko rastresen? To je komunistička klima! A ti si isti kao oni. Molim te pusti me na miru, nemam sad vremena za tvoj humor, a ni za pokuse.

Njegova je patnja bila prevelika za ikakvu šalu, pa sam otišao bez riječi, ali iskreno zbunjen strašnom vrućinom koju je proizvela komunistička klima. Ma, nije moguće?

U svojoj sam se sobi ponovno posvetio svojim lijepim rezultatima. Nacrtao sam savršen grafikon, s rasponima pouzdanosti i sažetkom statističke raščlambe u kutu. Divo-

ta. Otkriće, jasno i uvjerljivo. Uto netko pokuca i bez poziva uđe Filip, svjež, lijepo počesljane mokre kose, normalne boje lica i nasmijan.

– Stari, svaka ti čast, napravio si pravo otkriće!

Prože me osjećaj najveće sreće i zadovoljstva:

– Hvala, od srca ti hvala. Čini mi se da sam uspio objasniti koji studenti...

– Ma ne...

– Ipak je važno! Moji pokusi otkrivaju usku povezanost...

– Pusti sad to. Nije ti to loše, ali imaš ti i jedno drugo otkriće, vrlo važno za čovječanstvo...

– Koje? – progutah udicu pun strepnje i nade.

– Klimu sam stvarno bio upalio na grijanje.

Što pitaju neznalice

Neupućeni me ponekad pitaju:

– Kako se možeš diviti čovjeku koji je toliko rastresen?

Pritom misle na mojega prijatelja Filipa, o kojemu ja toliko rado pričam (svašta).

A zaboravljaju da rastresenost nema veze s inteligencijom. U prašini rastresenosti inteligencija još jače blista.

– Propalo vam je toliko pokusa! Pa sam si rekao...

Ne shvaćaju da znanost nije no-

gomet. U znanosti, stotinu pokusa može propasti, a kad jedan uspije, znanstvenik pobjeđuje 1:0.

Neki me pitaju:

– Kako možeš toliko poštovati čovjeka koji je toliko studenata pustio na ispitu?

Jer ne znaju kako se postaje neuspješan student i kako je tužno to stanje.

Drugi se opet čude:

– Kako možeš reći da ti je uzor čovjek koji u pola predavanja izbriše sve što je pisao na ploči i moli slušatelje da zaborave sve što je govorio te jednako nesigurno počinje ispočetka? Zar ne znaju da pravi majstori ne podnose ni najmanju nesavršenost svojega djela?

– To je tebi dobar nastavnik? – kažu neki. – Pa on sam priča da ne zna pola fiziologije, a imunologije još i manje.

Ne znaju da vrijednost nastavnika nije u količini znanja, nego u dubini promišljanja onoga što zna.

Najgluplji pitaju:

– Po čemu je on tvoj prijatelj? Uvijek te kritizira kad nisi nazočan.

Ne znaju da se prijateljstva stvaraju u ratnim porazima, u nogometnim pobjedama i koautorstvom na znanstvenim radovima.

– Kako toliko rastresen čovjek uopće uspije doći na posao? – pitaju na kraju zlobno.

A na to smo pitanje već odgovorili.

Stari prijatelji

Kad god me posjeti na fakultetu moj brat Joško pita kako je Filip. Njihovo davno druženje u njegovoj je umjetničkoj duši neraskidivo povezano pojam medicinske izobrazbe i profesora Filipa Č.

– Kako tvoj prijatelj Filip Č.? – pita čim je došao.

– Dobro, no dekan je, ima mnogo posla, teško mu je...

– Nisam ga vidio još otkad smo nogomet igrali. Je li još onako rastresen? Ti se sječaš da je pokušavao pucati i na vlastiti gol?

– Molim te! To nije bilo zbog ras-

tresenosti, nego je slabo zahvatio loptu.

– Ma nemoj, a zašto je vikao "gol, gol, malo je falilo"?

– Prestani! Lopta ga je pogodila u koljeno... A znaš koliko je on samokritičan...

– A radite li još uvijek one svoje pokuse s miševima? Tko vam sada crta miševe za plakate na kongresima?

U ona davna vremena, Joško nam je crtao plakate na kojima su se miševi uvijek pobjednički lukavo smijali, doktori su imali debele očale (navlastito ja) i bili su ćelavi (navlastito Filip), igle na štrcaljkama bile su nepodnošljivo zakrivljene, a zaključci obrubljeni rukama koje plješču.

– Filip je dekan, nema vremena za pokuse...

– Ha! – više prividno ogorčeno Joško – a studenti? Upravo dekani rade najbolje pokuse. Sa studentima! Njima su studenti miševi! Šutim. Tu nije daleko od istine.

– A pišete li one svoje članke?

– Pišemo. Objavljujemo u dobrim časopisima.

– U dobrim časopisima? – kaže on što prezrivije može. – Tko to uopće čita? Ti pišeš za Filipa, a Filip za tebe...

Umjetniku je teško objasniti da se znanstvenikov ugled ne pronosi novinama ili televizijom, nego objavljivanjem u strogim časopisima koje javnost ne poznaje. Zato šutim, a šuti i Joško, koji se već naslušao kojih priča o znanstvenim časopisima i potajno ga grize to što su znanstvenici medijski manje tašti od umjetnika.

Šutke idemo hodnikom, kad eto Filipa, u odijelu i ozbiljan, ali vidi se da je umoran i ne baš siguran bi li krenuo u točku B ili u točku C i je li što zaboravio ponijeti iz točke A od koje je krenuo. Odijelo mu je starinsko, zgužvano od sjedenja, a zbog istog razloga košulja mu se malo izvukla iz hlača, trebao bi je uvući. No, on to niti primjećuje, niti ga je

za takve stvari briga, nego valjda misli kako pomoći studentima koji su jako uvjerljivo izgubili godinu, a njemu ih je žao.

– Gledaj ga – kaže moj brat glasno, da ga Filip i prepozna i čuje. – Ide poznati kineski znanstvenik Chu-Lo.

– Ha, ha, ha – smije se Filip, sretan što je prepoznao Joška i što je to osoba koja ga ne će pitati da koga pusti na ispitu – to si ti, Joško.

– Chu-Lo – ponavlja Joško i tijekom srdačnog rukovanja – dekan, znanstvenik i profesor.

– Kakav znanstvenik, kakav profesor! – odmah se brani Filip. – Sasvim pohaban, umoran i iscrpljen profesor i sasvim osrednji znanstvenik.

Zatim malo razmišlja i kaže:

– A najgori sam dekan. Što mi je to trebalo..? Izgledam očajno, zar ne? Znam i sam.

– To je zato što si stradao u kulturnoj revoluciji – kaže Joško. – Deset godina si na selu timario krave.

– Ne budi kao brat – Filip najprije sa smiješkom aludira na moje ponašanje, a onda se naglo uozbiljuje:

– Sad sam se sjetio da sutra imam predavanje u Mostaru i ispit na poslijediplomskom u Zagrebu! Ne znam kako mi se to dogodilo.

– Ma nemoj? – podruguje se Joško – da nemaš možda i obljetnicu mature?

Filipa odjednom zahvaća strašna panika:

– Imam obljetnicu mature! Kako znaš? Koji je danas datum?!

Joško ga gleda kao kobac svoj nemoćni plijen: Filip toliko izgleda kao stari, umorni učitelj da je naprosto nemoguće poistovjetiti ga s učnikom.

– A jesi li ti bio sam sebi razrednik? Filip nemoćno širi ruke: zna se da razrednici uvijek dolaze na obljetnice mature svojih učenika. I Joško to zna, ali ne zna koliko je svojom šalom počastio učenika koji stoji sa strane i sretno se smije.

Autogeni trening (AT), 2000.g.

dr. med. Hannes Lindeman

Ako se često nalazite u stresnim situacijama, imate manjak samopouzdanja, kontinuiranu depresiju i učestale probleme s učenjem, te ne znate kako se nositi s tim, autogeni trening je vrhunska stvar (u kvantitet medicinaru koje ovo obuhvaća i ne sumnjam).

Nevjerojatno odlična knjiga, a može se shvatiti i kao uputnik. Za mnoge je AT nepoznanica, no kako sam naziv kaže AT označava svojevrsno psihofizičko treniranje vlastitog organizma, tako da kontroliramo i istražujemo mogućnosti naše osobe. Iako starija, knjiga je doživjela mnoge preporode i na AT se danas temelje razni tečajevi za psihofizičku spremu; također je viskouporabljiv u psihijatriji, usko je vezan za medicinu.

Vjerujte, kad pročitate ovu stvar promijenit će se vaš svjetonazor (ako već nije), možda samo na trenutke, ali svakako ima učinka. Iako nećete biti toliko samouvjereni da prijedete Atlantik u čamcu poput autora, vaš pogled na život će otići na bolje i možda odagnati navedene probleme.

Autogeni trening je definitivno pomak naprijed. Ne oklijevajte, ako imate priliku ugrabite bilo koje od izdanja i nećete se pokajati!

p.s. obratite nam se za komentare ako pročitate

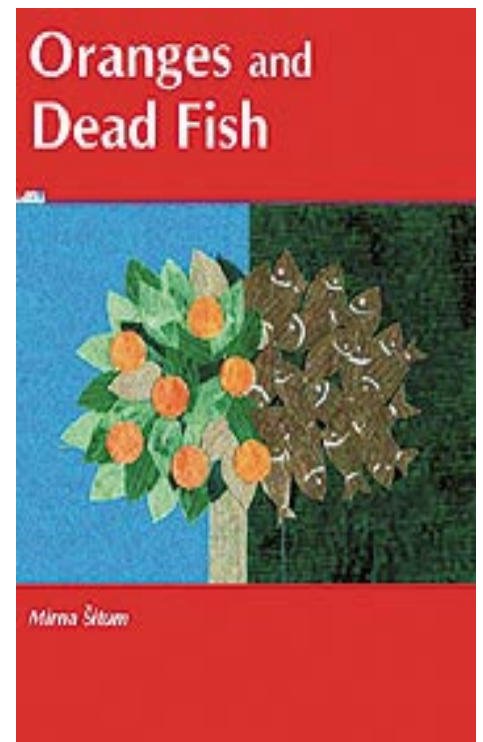
Naranče i mrtve ribe, 2004.g.

prof. dr. Mirna Šitum

Da među medicinarima ima i pisaca pokazala je (osim svih ljudi koji pišu za Puls) i prof. dr. Mirna Šitum. Prof. Šitum je napisala knjigu «Naranče i mrtve ribe» u kojoj opisuje svoja ratna iskustva. Kad je rat počeo, današnja profesorica, bila je mlada doktorica s nekoliko godina iskustva rada u hitnoj službi. Mislila je da je to iskustvo dovoljno da bi mogla pomoći ranjenicima na prvim crtama bojišnice, pa se odlučila pridružiti Medicinskom korpusu 4. Gardijske splitske brigade. Osnovala je prvi sanitet u Hrvatskoj i za to dobila posebno odlikovanje. Godine koje je provela u vojsci i iskustva s različitim ranjenicima, pa čak i ovisnicima s bojišnice podloga su za nastanak ove knjige.

Prof. Šitum u svojoj knjizi piše o pojedinim ranjenicima, te o medicinskim postupcima koje je činila da bi im pomogla. Svakog ranjenika zove njegovim imenom, što me posebno oduševilo. Za nju je svaki ranjenik posebna osoba, a ne tek još jedan slučaj. Zbog odličnih opisa medicinskih postupaka knjiga je posebno zanimljiva medicinarima, tako da možete i ponešto naučiti o urgentnoj i ratnoj medicini.

Knjiga nije lako štivo. To je potresna ratna drama i ako je želite pročitati morate biti spremni možda čak pustiti i koju suzu. A knjiga je doista vrijedna čitanja i ima moju najveću preporuku.

ZAŠTO BAŠ KATA?

Kad ste se oporavili od prvotnog šoka nakon što ste vidjeli kip Marka Marulića, mogli ste primijetiti u njegovoj blizini divan brončani kip Karaljice Katarine. Znamo tko je bio Marko Marulić, pa nam je opravdanost postavljanja njegovog kipa jasna. Ali vjerojatno velika većina ne zna tko je bila Katarina Kosača i zašto baš njezin kip zauzima prostor ispred Hrvatskog doma Herceg Stjepana Kosače? Malo sam istraživala po našoj povijesti, malo po legendama naših krajeva i napravila jednu priču o Kraljici Katarini.

Katarina Kosača Kotromanić je kćerka već spomenutog Hercega Stjepana Kosače, rođena 1424.g. u Blagaju. Herceg Stjepan je svoju kćerku Katarinu dao za princa Stjepan Tomaša Kotromanića iz roda bosanskih kraljeva. Princ Stjepan Tomaš Kotromanić je postao kralj Bosne i s kraljicom Katarinom je imao dvoje djece: Sigismunda i Katarinu. Stolovali su u Kraljevoj Sutjesci.

Od tamo i potječu brojne legende o Kraljici Katarini. Jedna legenda kaže da je Katarina živjela u gradu Bobovcu i tamošnje je žene naučila vesti, plesti i sve domaćinske poslove. Žene su je zbog toga veoma cijenile i u znak poštovanja prema kraljici i žalosti zbog njezine smrti i dan-danas nose crne marama (katarinke) na glavi, a Kraljicu Katarinu od milja je zovu «njihovom Katom».

Međutim, Osmanske osvajačke snage su nadirale s istoka i Kralj je poginuo braneći svoju zemlju, a djeca Sigismund (Šimun) i Katarina su pali u tursko zarobljeništvo. Katarina je tada bila u gradu Kozogradu kod Fojnice, ali se morala povući na Kupres gdje je skupljala snage za obranu Bosne. Po predaji, je brdo Vis s kulom i velikim bedemima grada u cjelini umjetni nasip, koji je nastao za jednu noć, da zaštiti Kraljicu od Turskih topova. Te se noći toliko naporno radilo da je 77

trudnih žena pobacilo, a 77 kobila se oždrijebilo. Katarina je na Kupresu u mjestu Vrila dala sagraditi i crkvu Presvetog Trojstva, jer je znala kako je vjera najjače oružje u borbi protiv nevjere. Kako se kraljica ipak nije mogla obraniti od Turaka pobjegla je u Dubrovnik, tako što je potkovala konje naopako i iščezla u noći. U Dubrovniku je pohranila mač svojeg pokojnog muža bosanskog kralja Stjepana Tomaša Kotromanića. Taj mač je pohranila "pod zavjetom, da se on dadne njezinu sinu Šimunu, kad se oslobodi turskog ropstva", kako bi se borio za oslobođenje svoje Zemlje. Ali i Dubrovnik je bio pod turskom prijetnjom pa je Kraljica pobjegla u Rim kod pape gdje je ostala do svoje smrti. Katarina je u Rimu postala franjevačka trećorednica pri samostanu Araceli. Više puta je Katarina pokušavala na sve moguće načine doći do svoje djece ali joj to nije pošlo za rukom.

Sigismund je imao 12-14 godina, a Katarina 10 kad su bili zarobljeni i odvedeni na dvor u Istanbul, gdje su prešli na islam. Sigismund je napravio veliku karijeru u Osmanskom carstvu i bio poznat kao Ashak Kral Oglu – Ishak kraljević. Katarina se udala za turskog velikaša. Nikad se nisu vratili na kršćanstvo.

Kraljica je, saznajući što je bilo s njezinom djecom, pred kraj života sastavila oporuku u nazočnosti 7 svjedoka, od kojih je 6 bilo franjevaca. U svojoj oporuci ona Bosnu ostavlja djeci Sigismundu i Katarini pod uvjetom da se vrate vjeri svojih pradjedova – kršćanstvu. Ako se to ne dogodi, Kraljica je imenovala je papu Siksta IV. i njegove zakonite nasljednike baštinicima bosanskog kraljevstva. Kako se djeca nikad nisu vratila na kršćanstvo Bosna je ostala u papinskom vlasništvu. Međutim, oporuka je osporavana zato što je navodno napravljena bez ikakve pravne osnove. Možete vjerovati u što hoćete, ali činjenica je da oporuka

postoji, a imamo pravnika koliko hoćete pa njima prepuštam da je dokažu ili ospore.

Kraljica Katarina Kosača Kotromanić je umrla 25. listopada 1478.g., 5 dana nakon što je sastavila oporuku. Pokopana je u franjevačkoj crkvi Araceli, po vlastitoj želji. Grob joj se nalazi na počasnom mjestu pred glavnim oltarom crkve. Na nadgrobnoj ploči se nalazio reljefni kip Kraljice u prirodnoj veličini, s krunom na glavi. S jedne i druge strane glave urezani su grb bosanskih kraljeva i grb obitelji Kosača. Ispod nadgrobne ploče nalazio se i natpis bosančicom, koji je tek kasnije preveden na latinski. Na tom mjestu je Katarinin grob bio više od 100 godina, kada je pomaknut jer su franjevci preuređivali crkvu. I danas brojni posjetitelji dolaze na Kraljičin grob, da bi joj iskazali zahvalnost i divljenje, a franjevci im pripovijedaju o njezinu burnom životu.

A nešto bliže nama, u Kraljevoj Sutjesci, svake se godine na Kraljičinu svetkovinu – 25. listopada, održava kulturno-povijesna manifestacija "Dani kraljice Katarine" u čast njihovoj i našoj ljubljenoj Kati.

Pa onda i nije pitanje. «Zašto Kata?», već je pitanje: «Zašto ne Kata?» Ja mislim da je zaslužila svoje počasno mjesto u centru našeg grada, zar ne?

Ana Dugandžić

VAGINALNA KANDIDIJAZA

U literaturi sam našla da 75% žena, barem jednom u reproduktivnoj dobi, oboli od vaginalne kandidijaze. Pošto je to strahovito velik postotak, mislim da je vrlo dobro posvetiti barem jednu stranicu o problematici vezanoj za tog bezobraznog nametnika (bezobrazan je koliko je lak). Ime mu je *Candida albicans* i s mnoštvom drugih bakterija čini normalnu floru vaginalne sluznice.

Među tim bakterijama imamo "dobre" bakterije koje se zovu Doderleinovi bacili i ostale loše

onima s lužnatim pH ubija bakterije "čistače" i omogućuje candidi da bez problema raste i razvija se. Također se kao uzrok infekcije spominje nošenje sintetičkog rublja i uskih hlača, iz razloga što koža ne može normalno disati.

Fiziološko razdoblje koje pogoduje kandidijazi jest trudnoća, jer tada obrambena sposobnost vaginalne sluznice slabi.

Od uzroka kandidijaze bitno je još spomenuti i uzimanje antibiotika kroz duže vrijeme, oralnih kontraceptiva, hrane s velikom

može izliječiti lokalnim antimikotikima, pa se prelazi na sistemske. Nakon izlječenja, važno je vaginalnu sluznicu opet obogatiti "dobrim" bakterijama, a to se postiže acidofilnim kapsulama ili Doderleinovim bacilima. Dolazi do ponovne uspostave ravnoteže koju treba održavati. Ako se infekcija vrati, promijenite sredstvo za higijenu ili provjerite razinu šećera u krvi. Ako i to bude u redu, a candida vam je zadala već podosta muka, probajte ono što su žene radile u prošlosti jer ne znam što bih vam više rekla.

Candida albicans

Doderleinovi bacili u epitelnoj stanici rodnice

bakterije među kojima je i *Candida albicans*. Obje vrste bakterija žive zajedno u ravnoteži, no kad se ta ravnoteža iz bilo kojih razloga naruši, dolazi do infekcije, a evo kako. Doderleinovi bacili se hrane glikogenom iz stanica koje se normalno ljušte s površine rodnice i time proizvode veliku količinu mliječne kiseline.

Ta ista mliječna kiselina potiče opstanak "dobrih" bakterija, a istodobno sprječava rast i razvoj "loših" bakterija. No, često se ta ravnoteža naruši, a krivac može biti sama žena ili neki fiziološki događaj u organizmu.

Kako žena može biti krivac? Pa, pranje genitalija jakim antiseptičkim sredstvima, a naročito

količinom rafiniranih šećera, te dijabetes, gdje opetovane vaginalne kandidijaze mogu biti prvi razlog za sumnju na tu bolest.

Prvi simptom vaginalne kandidijaze je jaki svrbež, koji je praćen oticanjem i boli u području usana. Zbog upale javlja se crvenilo, peckanje pri mokrenju, te gusti iscjedak bez mirisa. Ginekolog može, na osnovu samog pregleda rodnice, ustanoviti da je riječ o kandidijazi, jer je sluznica prekrivena bijelim kolonijama gljivica. Tada će propisati recept za antimikotičku vaginalnu kremu npr. Canesten, a ako je svrbež nepodnošljiv za lokalnu primjenu može propisati neku kremu iz porodice glukokortikoida npr. Travocort. U nekim se slučajevima infekcija ne

U literaturi sam našla da su žene prale genitalije jogurtom ili vodom u koju bi stavile par kapi limunovog soka. Također su pravile tampone od gaza u koju bi stavile češnjak, koji je, kako svi znamo, i dobar antibiotik i dobar antimikotik. Svaka im čast jer su bile strašno domišljate, a jesu li se riješile svog problema ne znam, pretpostavljam da jesu i navijam za to da jesu. A mi danas imamo i izume naših baka i izume medicine, pa pobrinimo se da u prvoj rečenici ovog teksta naglasak ostane na riječi "jednom", jer kako svi znamo "u zdravom tijelu zdrav duh".

Antonela Krasić

"Doturska posla"

Čitam nedavno u dnevnom tisku zanimljivu stvar, kaže sljedeće: "Liječnik opće prakse želi da mu se smanji plaća jer smatra da je prevelika, a ona iznosi 50 000\$ godišnje, te da se njegovim kolegama treba učiniti isto jer imaju još veće, on je tek početna karika u lancu". Dotični živi i radi u Engleskoj. Zanimljiva stvar u svakom slučaju, čovjek je vjerovatno u pravu. Povučem paralelu s plaćama liječnika u ovoj državi. He, pa nije teško zaključiti da je razlika nemala. Preračunam plaću dotičnoga i dobijem 80 000 KM godišnje. Znači gospodin doktor opće prakse iz Engleske ima mjesečnu plaću 6600 KM. Nije loše!

Nadalje, plaća specijaliste kod nas je iznosila u prosjeku nešto sitno, više od 1000 KM mjesečno. Rezultat kaže da kolega iz EU prima 6.6 puta veću plaću od našega visoko kvalificiranoga specijalista primarijusa.

Ovo su činjenice, realni podatci koliko država cijeni liječnike. Da, stvarno, država liječnike smatra nitkovima, a to potvrđuje sljedeća priča: "Izaslanik parlamenta BiH uložio žalbu na odluku o smanjenju plaća parlamentarcima, jer osnovna plaća im je smanjena sa 4600 KM na 4550 KM". Ljudi moji, ovo se pak događa u BiH, što nam to govori? To nam govori da smo jedna od najjačih država u Europi i da smo davno trebali biti u EU, jer mi smo nova Švicarska.

Tko bi sada uopće zamjerio britanskom doktoru, na poštenom prijedlogu? A ništa, dovoljno je uzdahnuti. Gospodin parlamentarac iz BiH ima 4.5 puta veću plaću od doktora specijaliste. Tko nas išta pita!

Slijedi priča broj 3 koja kaže: "Naši liječnici su nesposobni, samo gledaju kako opljačkati pacijenta, oni nemaju pojma!" Ova izjava dolazi iz usta jedne domaće građanke, na upit iz ankete: "Što mislite o našim liječnicima?" Ne samo da ih država ne cijeni, ovo je izgleda stav naroda, kojeg usput liječe. Iz usta građana ispada da su i zaslužili ovakav status.

Trebamo li biti depresivni, kakva je naša perspektiva? Izgleda da je stvoren začarani krug, a vrijeme će pokazati tko će ga prvi razbiti. Hoće li će to biti država, narod ili pak liječnici? Zbrojite još jednom ove tri storije i razmislite...

Možda je ipak bolje da to budu liječnici, ili mi budući liječnici!

Josip Lesko

NOBELOVA NAGRADA

Mnogo puta u životu na priznanje treba čekati. Ovu je životnu istinu Nobelov komitet za dodjelu nagrada pretvorio u način svoga rada. Naime Nobelove nagrade dojeljuju se s vremenskim odmakom, da se u punoj snazi otkrije važnost otkrića. Tako su i ovogodišnji laureati čekali 23 godine da bi njihovo otkriće bilo nagrađeno. Dvojica australskih znanstvenika nagrađena su No-

belovom nagradom za medicinu za svoje otkriće da čir želuca i dvanaesnika izaziva bakterija, a ne stres.

Švedski odbor za dodjelu Nobelovih nagrada naveo je također da je njihovo otkriće dokazalo da se čir želuca, odnosno dvanaesnika može liječiti antibioticima, umjesto opsežnim kirurškim zahvatom

Barry Marshall i Robin Warren više ne rade zajedno, ali 1982. godine došli su do – kako je to Nobelov odbor nazvao – "značajnog i neočekivanog" otkrića da su gastritis i peptički čir posljedica infekcije do tada nepoznatom bakterijom, *Helicobacter pylori*. Bakterija je dokazana u 90% bolesnika s ulkusom duodenuma i u oko 60% peptičnog ulkusa, a 1/3 pučanstva je zaražena njome.

Dr. Marshall kaže da je trebalo mnogo truda i više od desetljeća da se znanstvenu zajednicu uvjeri u točnost njihovog otkrića. Da bi uvjerio nevjerne Tome znanstvene javnosti kako *Helicobacter pylori* izaziva akutni gastritis, on se je sam zarazio tom bakterijom. Za njegovu požrtvovnost eto konačno stigla je i nagrada jer se za 1.3 miliona dolara koliko će podijeliti obojica znanstvenika može kupiti dosta trojne terapije za eradikaciju *H. Pylori*.

Borko Rajič

»THE ELEPHANT MAN« Tko je bio Joseph Merrick?

Joseph Merrick je bio čovjek koji je živio u vremenu od 1862.-1890. Je li bio običan, svakidašnji čovjek iz toga doba? Pa i ne baš. S dvije godine, po njegovom tijelu su se počeli pojavljivati neobični simptomi. Na koži se pojavila

pojačana, diskolorična pigmentacija, te nepravilne i grube izrasline. Stanje nije ostalo u tom obliku. Progrediralo je u puno nepovoljniji stadij, tako da je Joseph do 12 godine imao tako veliku ruku, preplavljenu izraslinama, koja je praktički bila afunkcionalna. Grbe su počele rasti i u području vrata, grudi te desne polovice glave. Naravno, odrastati mu nije bilo lako.

Kao odrastao čovjek pokušao se zaposliti, raditi, no većinom je nailazio na nerazumijevanje i podrugivanja, te je s vremenom završio u cirkusu. Tu je, zbog karakterističnog izgleda, dobio naziv "The Elephant Man". Naišao je na razumijevanje jednog liječnika koji ga je uzeo pod svoje okrilje i smjestio u londonsku bolnicu gdje je ostao do smrti. Umro je 1890., vjerojatno nesretnim slučajem. Zbog težine glave nije mogao spavati u ležećem položaju, jer bi se ugušio. Jednog dana su ga pronašli kako leži u svome krevetu, mrtav. Njegov kostur je čuvan u Royal London Hospital.

Dugo vremena, Joseph je bio izazov liječnicima, pogotovo onima svoga

vremena, koji su postavili dijagnozu elefantijaze. Zatim je 1976. g. rečeno kako se radilo o neurofibromatozi. Tek 1996. radiolog Amita Sharma, na osnovu rentgenskih i CT-snimaka, postavila je dijagnozu Proteus sindroma. To je kasnije i potvrđeno analizom DNA iz Merrickovih kostiju i dlaka. To je učinila dr. Charis Eng, jedan od svjetskih vodećih genetičara u analizi gena PTEN, čija mutacija je upravo odgovorna za ovaj poremećaj. Rezultati do kojih su došli potvrđuju kako se zaista radilo o proteus sindromu, no da li je Joseph imao i neurofibromatozu, to baš i ne mogu potvrditi.

Proteus sindrom je kompleksni nasljedni poremećaj koji je karakteriziran širokom kliničkom varijabilnošću. Oglada se u kožnim i potkožnim lezijama, uključujući i vaskularne malformacije, lipome, hiperpigmentaciju i nekoliko tipova nevusa. Karakterističan je parcijalni gigantizam, prekomjerni rast jedne strane tijela. Riječ je o hemihipertrofiji i hemihiperplaziji. Izrazit je asimetričan rast glave, lica i udova.

No, da se vratimo na Josepha Merricka. Njegovo lice je svima ostalo nepoznanica. No, zahvaljujući tehnologiji, reproducirana je slika kako je trebao izgledati. Ne sumnjam da bi mu se sviđela.

Tanja Janjić

Tradicionalna kineska medicina

U drevnoj Kini, svako veliko imanje imalo je svoga liječnika. Njemu se plaćalo kada su ukućani bili zdravi, a ne onda kada bi oboljeli. Tako je liječniku prava briga bilo održavanje zdravlja, a ne liječenje bolesti...

Tradicionalna kineska medicina je bila dugo čuvana tajna, iza kineskog zida, koja se čuvala tisućama godina. Ona predstavlja zbroj iskustava različitih kultura toga područja. Obuhvaća hansku, mongolsku, tibetansku i ujugusku medicinu. Hanska medicina u 19.st. poprima naziv kineska medicina.

Stari su Kinezi vjerovali da životna energija 'gi' kola kroz meridijane koji odgovaraju različitim organima. Sila koja pokreće gi je neprekidno kretanje između 2 pola 'yin' i 'yang'. U normalnim okolnostima, životna sila gi kola ravnomjerno, održavajući ravnotežu između snažnog elementa yang i obuzdavajući yin. Poremeti li se taj sklad, čovjek se lako može razboljeti.

Postavljena je teorija o simbolima yang i yin koji predstavljaju suprotnosti. Yang se klasificira kao pokretan, gornji, svijetao, topao, muško, a yin kao nepokretan, donji, taman, hladan, žena. Oni su suprotnosti, ali ne mogu opstati jedan bez drugog.

Razradbom teorija yang-yin, pet elemenata i Qi i krv, nastale su osnovne metode liječenja u kineskoj medicini. To su: akupunktura, tui-na terapija, refleksologija i kineska biljna medicina.

Akupunktura je metoda koja se sastoji od aktivacija određenih točaka na meridijanima i ponovno uspostavljanje ravnoteže yang-yin. Te točke se nazivaju akupunkturnim točkama, a aktiviraju se ubodom igle. Može se upotrijebiti kao jedina terapija ili s drugim oblicima liječenja. Brojne su indikacije za njenu primjenu spušten želudac, rininitis, glavobolja, kamenci, hemoroidi...

Tui-na terapija sastoji se od akupresure, masaže i kiropraktike. Ova

metoda se najčešće koristi kod sportskih ozljeda, uspostavljanja emocionalne ravnoteže, te u salonima za ljepotu.

Sve metode naglašavaju povezanost tijela i duha, te njihov odnos prema okolišu, tj. promatraju čovjeka kao cjelinu. Kineska medicina ima za cilj održavanje zdravlja i zadovoljstva, prevenciju bolesti, te samu terapiju. Ona je polako, ali sigurno stigla u Europu i Ameriku. Smatra se najraširenijim sustavom u povijesti i rabi se više od svih sustava zajedno.

Prije nekoliko desetljeća priznata je i od Svjetske zdravstvene organizacije, a u mnogim bolnicama postoje odjeli kineske medicine. Sve ovo govori o njezinim uspjesima i djelotvornosti.

Ivana Djak

Prijateljstvo između muškarca i žene

I danas se sjećam kako me otac, kao klinca, beskrajno iznenadio, a pomalo i zgrozio, kad mi je, nakon mog upornog nagovaranja, priznao tko mu je najbolji prijatelj – njegova supruga odnosno moja majka. To mi se tada činilo potpuno besmislenim, jednako kao što mi se danas čine apsurdnim sve veze koje bar približno nisu takve.

Prijateljstvo najčešće postoji između osoba istoga spola. Naravno, tanka je granica između prijateljstva i „seksualnog prijateljstva“, no neki je prijateljski parovi vrlo jasno vide. Prijatelji i prijateljice koji su doista „samo to“! Ljubomora u vezi nezgodna je stvar. A u muško ženskom prijateljstvu je nema. Ili bar nije toliko očita. Često se događa da se jedan od prijatelja zaljubi u drugoga. I tada nastanu problemi. Priznati osjećaje ili ne? Odlučite li se za prvu mogućnost – ne, ne nagovaramo vas na pijanstvo – ali riječi će lakše izlaziti nakon nekoliko

prijateljskih pivica. Čak i ako ne bude imala sluha za vaše zaljubljeno srce, idući se dan možete izvući na to da ste malo previše popili, da vam je izletjelo i slično. Ako shvati da ste do ušiju zaljubljeni u nju, ali zbog toga uopće ne dramtizira, prijateljski će vas potapšati po ramenima i naručiti vam kavu da dođete k sebi. Prijateljstvo se nastavlja bez trajnih posljedica. Odlučite li ne priznati svoje osjećaje, najbolje je da ih odmah i zaboravite. Budite sretni što vam je ona doista dobra prijateljica i ne kvarite svoj odnos. Naravno, postoje i primjeri kad se iz tog veličanstvenog prijateljstva ipak izrodi ljubav. Neki čak misle da pravo prijateljstvo može postojati samo među muškarcima. Osobito žene smatraju da su druge žene suviše lakoumne i suviše egocentrične, a da bi bile u stanju doživjeti duboko zajedništvo koje isključuje svako posjedovanje, ne samo onog što drugi ima, već prije svega onog što drugi jest.

„Žene su jedne drugima - piše Simone de Beauvoir – suzatočenice, uzajamno se pomažu da podnesu svoju tamnicu, čak i da pripreme bijeg: al' osloboditelj će doći iz muškog svijeta.“ Prema tome među njima ne bi postojalo prijateljstvo već urotništvo.

Pravo prijateljstvo postoji i među ženama, premda se ono tada većinom očituje u obliku koji je znatno drugačiji od prijateljstva između muškaraca. Dok u muškom prijateljstvu, barem među odraslima, prevladava intelektualni ili ideološki element, žene u prijateljstvu najčešće komuniciraju na estetskoj razini: glazba, književnost, likovne umjetnosti i dr.

Čini se da je kudikamo problematičnije prijateljstvo među osobama različita spola. Prema takvu je prijateljstvu nepovjerljiva većina moralista, pa čak i neki psiholozi, a neki mu čak niječu svaku mogućnost. To nije moje uvjerenje. Baš naprotiv, bez obzira na neosporne teškoće, prijateljstvo između muškarca i žene često je s egzistencijalnog gledišta iznimno plodno. To potvrđuje brojni slavni prijateljski parovi: Klara i Franjo Asiški, Terezija Avilska i Ivan od Križa, Ivana Šantalska i Franjo Seleški i mnogi drugi koji nisu bili sveci.

Prijateljski partneri različitog spola, više nego prijatelji istog spola, osjećaju potrebu da se posvete zajedničkom idealu koji ih nadilazi, te da se oduševljavaju istim vrednotama; inače će doći do neizbježnog poraza. Bogastvo se takvog prijateljstva sastoji upravo u tome što se doprinosi svakog partnera prijateljskom zajedništvu nadopunjavaju duhovno, inetelektualno i također osjećajno.

Pošto smo upravo kazali da je osjećajnost dio prijateljskoga zajedništva između muškarca i žene, tjelesno nije posve odsutno iz takvog prijateljstva. Štoviše, velike šanse da će erotska ljubav doživjeti uspjeh i trajnost postoje samo onda kada je takva ljubav usmjerena prema autentičnom prijateljstvu. Stoga, kao što smo to rekli govoreći o bračnoj ljubavi i o smrti ljubavi, tjelesna je privlačnost trajnija kad partneri komuniciraju i duhovno. Pa kad na kraju erotski element prestane djelovati, prijateljske veze među partnerima pošteđjet će ih mučnog osjećaja poraza i osjećajne uskraćenosti.

Milan Jurić

Princeza na dva zrna graška

Pejana Rastović

Za početak trebali bi ste se svi prisjetiti one priče koju su vam zacijelo pričali vaši bližnji dok ste bili mali i pekmezavi - da prije zaspete, a oni se riješe vaše dječje napasti! Evo brzinskog repetitorija, za one kojima priča nije znana:

Bio jednom neki princ kojemu je došao vakat da se ženi, a ta koju je morao oženiti nije smjela biti Svakakva, već je to morala biti prava Princeza! U to doba bilo je jako puno zainteresiranih princeza, a ponajviše Svakakvih. Ali on je imao nevjerovatnu sreću što mu je staramajka (kraljica) bila mudra i pronicljiva jedna gospođa pa se prisjetila nečega opako pametnoga: ponudila bi svakoj od njih da prenoći u dvorcu jednu noć, a napravila bi joj ležaj od kakvih dvadeset - trideset jorgana, još toliko perina, spužvi, dušeka i jogija..., a na dno, ispod svega toga, stavila bi jedno zrno graška. Ako bi gošća bila «prava princeza», nju bi trebao taj grašak našuljati, jer - tako su osjetljive samo prave princeze! I tako se izredalo njih tko zna koliko, nijedna ne osjeti ništa sve dok se jednog dana po nevremenu, pokisla, promrzla i iscrpljena ne pojavi jedna, koja uza sav svoj jadan i nezavidan položaj izjavi da je Princeza! Ali, budući da se nekada i najnevjerovatnije stvari znaju pokazati kao prava istina, stara odluči i nju »ispitati«. Ubrzo ju je stavila da spava na «tester-ležaj». Ujutro se gošća žalila na neudobnost, a domaćini bijahu presretni poradi pozitivnih nalaza, pa se bajka završi kao i obično - brakom! Ne znam što je tu pisac mislio kazati, ali evo što mislim ja:

Bajke nisu za malu djecu - bajke nisu ni za koga. Shvatiš jednostavno da život nije bajka niti da su bajke - bajke! Nema bajki, samo uljepšana ili nagrđena stvarnost. Evo realna interpretacija ove priče:

Taj princ nije u biti bio ni po čemu poseban osim što je imao monaršku titulu, pa je politički vladao tom zemljom. Posao koji nije ni manje ni više uzbudljiviji od posla današnjih saborskih zastupnika, samo što bi o njima bilo glupo napisati bajku. Bio je dakle žalosno običan. Pak što više, sputan i mutav, jer mu je oko odabranice morala pomagati mater. Klasična psihološka inhibiranost, patološki odnos majka-sin i supstrat Edipovog kompleksa. Da je taj bio faca, sam bi našao životnu suputnicu. Kraljica majka je analogno bila stara, pakosna babetina koja se spremno i zaštitnički odnosila prema sinu.

Naravno sa razlogom! A razlog je bio ovaj: baba je u biti htjela zamaskirati pred budućom nevjestom sinovljevu, anatomske rečeno «manjku», a to bi najjednostavnije i najlakše bilo kada nesretnica ne bi niti znala o čemu se tu radi (Manjku, Višku, Tamanku...). Koncizno – taj princ je sto posto imao ono što se u medicini naziva micro penis pa je stara smislila nadasve lukav plan da se domogne one koja to ne bi registrirala, i priprijetila svojom spoznajom (i eventualnim razglašavanjem) o tome, ugledu princa i samoj egzistenciji kraljevine. Želeći mutavog sina pošteđjeti kompleksa i blamaže, odluči se na krajnje smion i bezobziran plan! Bila je suviše lukava i suviše spremna da bi se sjetila nečeg manje ekstremnog! U goste je primala raznorazne princeze koje su se odazvale u golemom broju (odgajane da budu udavače, lakomo su se htjele domoći dobre partije, ali su vjerojatno u bespoštenjor borbi za udajom od ranije i izgubile nešto od svoje tzv. damske časti). Kraljica bi ih smještala preko noći na onaj nakaradni ležaj, nakljukala prethodno kakvim malim ili velikim tranquilizatorom kako ne bi došle baš do pune svijesti kada se bude odvijao glavni dio plana! A paklena kulminacija sastojala se u tome da bi se u neko doba noći u sobu nesretnice, omamljene i konfuzne, ušuljao onaj mikro-princ i navalio kopulirati. Poslije bi se elegantno izšuljao! Sutra bi stara pitala gošće kako su spavale i jesu li što osjetile, a ove bi redovito odgovarale: odlično! (Kako i ne bi pod stimulatorima GABA receptora!) Ukratko, to je bio znak da je

princeza već bila upućena u barem prosječne dimenzije muškosti. I kad je već svaka nada bila napuštena, sasvim iznenada im banu odnekud neko jadno i namučeno djevojčce da potraži utočište. Oni već upraksano odrade tretman i terapiju, i mnogo se razvesele kada se ujutro ispostavi da je diferencijalna dijagnoza za njih povoljna : princeza je jako loše spavala, jer ju je »svu noć nešto bolo i žaljalo«! Mislim da i ne postoji konkretniji opis defloracije! Nema, nema, nema šanse da

se tu radilo samo o jednom zrnu graška!!! Logički: kako je ona ispod svih onih slojeva svoga ležaja mogla osjetiti taj famozni grašak a istodobno ne osjetiti gomilu opruga, federa i peruški?! Ovo je apel onima koji namjeravaju biti roditelji: ne učite djecu da postoje prinčevi i princeze ovakvih svojstava - radije im pokažite sliku princa Charlesa i Camille da ih netko drugi ne bi zeznuo! Interpretacija priče namjerno je pretjerana i kontroverzna kako bi vas izbacila iz takta, isto

onako kako vas je i izvorna dok ste još bili mali.

«...Tako mi se ponekad čini da je kod samog postanka mog duha i karaktera učinjena greška koju ništa više ne može popraviti...kao što su u staroj Kini, nekad, žene imale osakaćene noge, tako u nas Cincari imaju, od najranijeg djetinjstva osakaćenu dušu...»

(Ivo Andrić)

LJUDI MOJI, JE LI TO MOGUĆE!

Počelo je. Nogometna groznica već je zahvatila čitav svijet i milijuni ljudi diljem svijeta nestrpljivo odbrojavaju do početka najvećeg sportskog događaja na svijetu, za mnoge čak većeg i od Olimpijskih igara. Svjetsko Nogometno Prvenstvo je pred vratima! Vjerojatno vas (osobito muške čitatelje, ali i čitateljice!) već pri samoj pomisli na nogometnu ludnicu koja je pred nama lagano prožimaju trnci. Sjete se ljudi nekih prijašnjih dana, kao što pjesma kaže «dana ponosa i slave», koji «sada blješte, sada sjaje». Neobičan entuzijazam obuzme ljude te počnu vjerovati u čuda, ostvarivati neostvarivo, tako da dobijemo dojam da za vrijeme epidemije te vrlo zarazne groznice čitave nacije lebde pola metra iznad Zemlje. I na kraju kada dođe veliki trenutak i predstava počne svi žele biti prisutni.

Međutim, da bi se dobilo ulogu u toj predstavi potrebno je proći izuzet-

no trnovit put. Nogometne reprezentacije prolaze kroz žrvanj kvalifikacija a navijači muku muče s nabavljanjem karata kojih je za ovakve predstave uvijek premalo. No nije to slučaj samo u završnici, slična pomama postoji i ranije u već spomenutim famoznim kvalifikacijama. Događaj koji odgovara opisu zbilo se u mjesecu listopadu ove godine u Hrvatskoj, točnije u Zagrebu.

Naime, nogometna reprezentacija je igrala odlučujući meč za odlazak u Njemačku protiv reprezentacije Švedske. Interes velik – karata malo. No što je tu neobično? Neobičan je vrlo plemenit gest kojeg se sjetio netko iz Kluba navijača BBB. U njihovoj organizaciji pokrenuta je humanitarna akcija davanja krvi, a nagrada davaocima, umjesto uobičajene čokoladice bila je karta za utakmicu! U akciju su se zatim priključili i mnogi drugi sponzori koji su dijelili dodatne nagrade iz svoje po-

nude. Akcija je trajala od 12 do 18 h, a tristo predviđenih karata podijeljeno je već u prva 2-3 sata. Ova hvale vrijedna akcija dokaz je da navijačko djelovanje može biti i te kako korisno i humano, a ne isključivo divljačko kako to često vidamo. Valja naglasiti da su navijanje i atmosfera na utakmici bili sjajni te da je Hrvatska na krilima publike i pogotkom čuvenog «beštije» Darija Srne uspjela pobijediti i ostvariti toliko željeni plasman na veliku smotru u Njemačkoj. Na kraju nam jedino preostaje reći: «Sretno Vatreni, vratite se kao prvaci!»

Renato Pejić

Povratak u budućnost

Mostarska kronika

Ljeto je gospodnje 2028.

Možemo biti zadovoljni ovom godinom, nakon što se ministarstvo zdravstva regije Južnog balkana preselilo u Mostar, dokazujući koliko je grad jak u europskim okvirima. Novi ministar zdravstva Makedonac Mandićovski odobrio je MMJ-u (Mostar medical journal) novih 14 milijuna € za pokretanje znanstvenih projekata u Science centru, koji je nekad bio medicinski fakultet, te je trenutno zatvoren zbog prepunjenosti kapaciteta. Glavni urednik MMJ-a dr. Arap usto je dobio i plaketu za napredak u borbi protiv ovisnosti od bojnih otrova, s kojima se uže i bavi.

Ovih dana aktiviran je povratak medicinskog lista PULS koji je ukinut prije 6 godina (godinu prije fakulteta), zbog nepodobnih ideja i protivljenja tadašnjem sustavu. Nekolicina entuzijazista žele ga pokrenuti, za stara dobra vremena, ne bi li natjerali gradske vlasti sa Sinišom na čelu, za aktiviranje pitanja medicinskog fakulteta. Inace dr. Siniša kao predsjednik odbora svih gradskih vlasti većih gradova Južnog balkana odobrio je kredit od 200 milijuna € KB-u Mostar za kupnju 4

kineska supermlazna interventna helikoptera, nakon što se dogodio incident sa zastarjelim američkim Medical hawk unit helikopterima tvrtke Baxter.

Mostarski farmaceutski gigant Alfa i omega u većinskom vlasništvu dr. Zovke dobio je sudski spor u kojem je tužen od rumunjske vlade, navodno zbog nedjelotvornih pametnih lijekova (koji djeluju samo na djecu školskog uzrasta). Na taj je način Zovko još jednom sačuvao ugled na tržištu. Poznati mostarski kirurg Musa završio je također na sudu zbog banalne stvari. Tužen je zbog nesavjesnog rada, naime dr. Musa je obični apendicitis umjesto laserskom metodom, uklonio prastarim skalpelskim metodama. Musina je obrana navodno bila, da se prisjeti kako se to radi (zaboravljajući pritom rizik), jer danas sve robotski laserom operira, pa nema osjećaja. Jadni Musa je htio vratiti malo poezije u kirurgiju.

Statistički medicinski zavod objavio je porast u broju svih oblika karcinoma

na području oko nuklearke "Blato", koja je izgrađena na Mostarskom blatu prije 10 godina. Sva sreća da su karcinomi u današnje vrijeme minorna bolest, a još manje otkad Mostar posjeduje Hunterov aparat sa β - zrakama, vrijedan 300 milijuna €. Ovaj aparat poklonio je uspješni molekularni biolog dr. Borko, koji inače obitava i radi na Kamčatki.

Tako je Mostar postao sjecište svih medicinskih putova, glavni grad Južnog balkana...

Josip Lesko

DOKAZ DA JE SVIJET LUD (kao da nam za to treba dokaz!)

• **U Libanonu** muškarcima je zakonom dozvoljeno da imaju seks sa životinjama, ali životinje moraju biti ženke. Seksualni odnosi sa mužjakom životinje su kažnjivi smrću. (Kao da TO čini razliku.)

• **U Bahreinu** liječnik muškog spola po zakonu može pregledati ženske genitalije, ali mu je zabranjeno da tijekom pregleda gleda direktno u njih. Samo može gledati odraz u ogledalu. (Da li drugačije izgledaju kad je u pitanju odraz?)

• **Muslimanima** je zabranjeno gledati u genitalije leša. To pravilo se odnosi i na po-

grebnike. Organi preminulog moraju biti stalno pokriveni ciglom ili komadom drveta. (Ciglom??)

• **U Indoneziji** je kazna za masturbaciju odsijecanje glave.

• **U Guamu** postoje muškarci kojima je posao putovati zemljom i vršiti defloraciju mladih djevoja, koje plaćaju za privilegiju da prvi put imaju seks...

Razlog. Po zakonima Guama djevicama je striktno zabranjena udaja. (Zamislimo se na sekundu; da li bilo gdje drugdje u svijetu postoji bilo kakav posao koji je makar malo blizu ovog?)

• **U Hong Kongu**, prevarena žena po zakonu može ubiti svog nevjernog muža, ali samo ukoliko to učini golim rukama. S druge strane, muževljeva ljubavnica može biti ubijena na bilo koji željeni način. (Ah! Pravda!)

• **U Liverpoolu**, Engleska, zakon dozvoljava prodavačicama da budu u toplesu, ali samo u prodavnicama tropskih ribica. (Pa naravno!)

• **U Kaliju**, Kolumbija, žena može imati seks isključivo sa svojim mužem, a u toku prvog puta njena majka mora biti u sobi i prisustvovati činu. (Svatko bi zadržao i od same pomisli.)

• **U Santa Cruzu**, Bolivija, muškarcima je zakonom zabranjeno da u isto vrijeme imaju seks sa ženom i njenom kćerkom. (Izgleda da je problem bio dovoljno prisutan, čim su morali donijeti ovaj zakon?)

• **U Marylandu** zakonom nije dozvoljena prodaja kondoma iz automata osim u sljedećem slučaju: Prezervativi se mogu prodavati putem automata "na mjestima gdje se alkoholna pića prodaju zarad konzumacije u istom prostoru." (Zar to nije divna zemlja? Ipak, nije divna kao Guam!)

• **Mrav** može podići teret 50 puta teži od vlastite težine, može vući teret 30 puta teži od vlastite težine, i kada je pijan uvijek pada na desnu stranu. Nakon što je popio male flašice pića zvanog ...? (Kako je vlada platila za ovo istraživanje??)

I, najbolje za kraj.....

• **Kornjače** mogu disati kroz svoju stražnjicu. (Mislite li da imaju neprijatan zadah?)

Antidot

Bankomat

Očekuje se sve masovnije primjena automata za podizanje gotovine kreditnim karticama, naročito onih koji će biti postavljeni uz ceste. Evo nekoliko savjeta za njihovo korištenje:

Procedura za muškarce:

- Dovedite automobil do automata.
- Otvorite prozor.
- Ubacite karticu u automat i otkucajte šifru.
- Otkucajte željeni iznos.
- Uzmite karticu, gotovinu i potvrdu.
- Podignite prozor.
- Odvezite se dalje.

Procedura za žene:

- Dovedite automobil do automata.
- Vozite malo unazad da prozor automobila bude u ravni s automatom.
- Ponovo upalite motor koji se ugasio.
- Spustite prozor.
- Otvorite torbicu, istresite sav njen sadržaj na suvozačevo sjedište i tražite karticu.
- Kada naidete na kutiju sa šminkom, provjerite svoj izgled u retrovizoru.
- Vratite istrešeni sadržaj u torbicu.
- Pokušajte ubaciti karticu u automat.
- Otvorite vrata automobila da biste mogli dohvatiti automat.
- Ubacite karticu.
- Ponovo ubacite karticu, ovoga puta s pravom stranom okrenutom nagore.
- Kada automat zatraži šifru, ponovno istresite torbicu i pronađite notes, pa onda pogledajte njegovu zadnju stranu.
- Vratite istrešeni sadržaj u torbicu.
- Otkucajte šifru.
- Pritisnite cancel i otkucajte ispravan broj.
- Otkucajte željeni iznos.
- Uzmite gotovinu i potvrdu.
- Ispraznite torbu da biste pronašli novčanik.
- Vozite naprijed dva metra.
- Vozite nazad 2 metra, kako biste uzeli i karticu iz automata.
- Stavite karticu, novčanik i sve ostalo što je palo na pod automobila u torbicu.
- Provjerite šminku.
- Ponovno upalite motor koji se ugasio.
- Vozite 5 – 10 kilometara.
- Spustite ručnu kočnicu.

Taoism

Shit happens.

Confucianism

Confucius say, shit happens.

Buddhism

If shit happens, it isn't really shit.

Zen

What is the sound of shit happening?

Hinduism

This shit has happened before.

Islam

If shit happens it is the will of Allah.

Protestantism

Let shit happen to someone else.

Calvinism

Shit happens because you don't work hard enough.

Catholicism

If shit happens you deserve it.

Agnosticism

Maybe shit happens, and maybe it doesn't.

Atheism

Shit doesn't happen.

Judaism

Why does this shit always happen to us?

Jehovah's Witness

Knock, Knock, "Shit Happens".

Mormon

Shit Happens Again and Again and Again.

Stoicism

So shit happens. Big deal. I can take it.

Christian Science

If shit happens, it will go away on its own.

Hare Krishna

Shit Happens Rama Rama Ding Dong.

7th Day Adventist

Shit happens on Saturdays.

Hedonism

There is nothing like a good shit happening.

Scientology

Feces occur.

Existentialism

Shit is therefore is happens.

Monies

Only happy shit happens.

Scepticism

I don't believe this shit.

Dobar dan, dobili ste tajnicu na odjelu za psihijatriju.

Ako ste opsesivno kompulzivni, pritisnite tipku 1 nekoliko puta.

Ako ste ovisni o drugima, neka netko za vas pritisne tipku 2.

Ako ste višestruka ličnost, pritisnite 3, 4, 5, i 6.

Ako ste paranoidni, mi znamo tko ste i sto želite. Ostanite na liniji kako bi mogli pratiti odakle zovete.

Ako imate sumanute ideje, pritisnite 7 i biti ćete prebačeni na matični svemirski brod.

Ako ste shizofreničar, slušajte pažljivo i tihi glas će vam reći što pritisnuti.

Ako ste manično depresivni, nema veze što ćete pritisnuti, nitko vam se neće javiti.

Ako ste disleksičar, pritisnite 96969696969696969.

Ako ste neurotičar, lupkajte Vašim ključevima dok se liječnik ne javi.

Ako imate amneziju, pritisnite 8 i ostavite svoje ime, adresu, broj telefona, datum rođenja, broj socijalnog osiguranja i djevojačko ima vaše majke.

Ako imate PTSP, nj-e-ž-n-o i l-a-g-a-n-o pritisnite 000.

Ako imate bipolarni poremećaj, ostavite poruku nakon tona ili prije tona ili nakon tona. Čekajte na ton.

Ako imate poremećaj kratkoročnog pamćenja, pritisnite 9.

Ako imate poremećaj kratkoročnog pamćenja, pritisnite 9.

Ako imate poremećaj kratkoročnog pamćenja, pritisnite 9.

Ako imate poremećaj kratkoročnog pamćenja, pritisnite 9.

Ako ste potišteni, molimo spustite slušalicu. Svi operatori su trenutno zauzeti.

Telefonska tajnica na odjelu za psihijatriju

vicevi

Muž i žena dugo nisu imali djece, pa su potražili spas kod doktora. Čim su došli u bolnicu, liječnik odmah uvede ženu u ordinaciju i kaže mužu da pričekaj oko pola sata. Nakon obavljena posla, kaže liječnik da je dao ženi Hofmanove kapljice. "Da, je li doktore, hvala vam najljepša. Samo... zakopčajte šlic... viri vam Hofman."

Mužo se razbolio, ali nije imao zdravstvenu iskaznicu, pa je posudio od svog prijatelja, Hase. Kad je došao kod doktora, pita ga ovaj:
- Dakle, što je tebi, Haso?
- Najbolji prijatelj.

On ti je dobar doktor, prije je liječio pokojnog Matu, pokojnu Ivanu, pokojnog Nikolu...

Zašto plavuša nosi naočale na trbuhu?
- Zato što joj je doktor rekao da ima slijepo crijevo!

Kad umiru dijabetičari? Kad je najslađe!!!

Uđe luđak u doktorsku ordinaciju i pita ga doktor:

- Dobro, a sada mi recite što je vaš problem?
- Rekao mi je Bog da sam Napoleon.
A iz čekaonice će netko:
- Laže! Ništa mu nisam rekao!!

Žali se mlada pacijentica doktoru:
- Doktore, imam problem zbog svojih velikih grudi.
- Ne brinite se, sad ću uzeti problem u svoje ruke.

Probudi se pacijent nakon operacije i vidi nekog čovjeka u bijelom. Pita pacijent:
- Doktore, je li uspjela operacija?
A čovjek u bijelom odgovori:
- Nisam ja doktor, ja sam Sveti Petar.

Dođe baka kod doktora i kaže mu:
- Doktore, boli me ovdje kad se pipam. Što da radim?
- Nemojte se pipati.

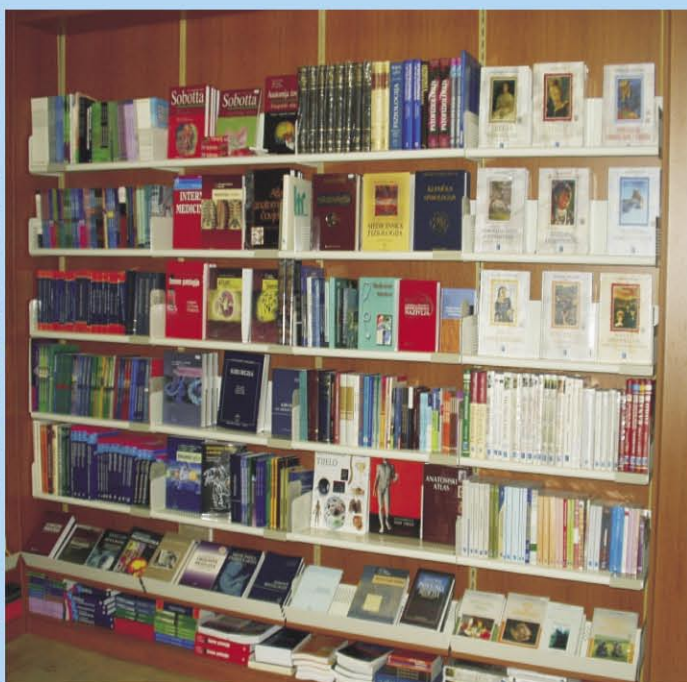
Dolazi mlada, zgodna djevojka s bebom kod doktora na pregled. Doktor ustanovi da je beba neuhranjena, pa raskopča djevojci košulju i dobro joj ispipa dojke i na kraju kaže:

- Pa, nije ni čudo što je beba neuhranjena. Vi uopće nemate mlijeka!
A djevojka se zakopča i reče:
- Pa naravno da nemam mlijeka, ja sam bebina tetka, ali svejedno mi je drago što sam došla.

KRIŽALJKA

Ante Galić	Hrvatski grad	Grčki otok	Mlazni avion, mlaznjak	Tvrđoglav, neposlušan, harun	10. i 27. slovo	Republika San Marino	Rastavni veznik	Talijanski grad	Gazda, gospodar (eng.)	Vrsta kiseline		Poen u tenisu	Tona
?											Ante Tomić		
											2 rimski		
Maternica							Kulturna rock grupa						Doktor
							Jednica el. napona						
Planinski vrh u Etiopiji					... prolaz, pas ili žal							Njemačka	
					Otočanin							Tenisačica Kournikova	
Rukometni klub			Niobij			... i korupcija					100 metara kvadratnik		
			Skladište žita			Radikal					Nabijene čestice		
Organization of American States				Ili (eng.)			Bivši nogometaš (Srbeško)						
				Slovo iza M			Narod (Crveni ...)						
5 rimski		Rijeka u Indiji				Uglik							Dio autoceste
		Žensko ime				Njemački rukometni klub							
Najveća rijeka Afrike				Grad u Njemačkoj					Prkos, dišpet				
									Obrana				
Pisac Andrić				Kung-fu legenda (Bruce)			Osobna zamjenica					Rumunjska	
				American Airlines			Rijeka u Parizu					Poznato ljetovalište (otok)	
Poznati mjuzikl					Mast, masnoća				Sumpor		Nogometaš Ibrahim		
					Šipak						Litra		
	Dušik		Pjesma Rolling Stonesa						Dio žitarice				
	Ludovfov broj		Great Britain						Organization of Trade				
Hrvatski otok				Dva samoglasnika			Biblijski lik				Lantan		
				Opseg			Radius				Volumen		
Italija		Crnogorično drvo				... i mir				Osobna zamjenica			MEF

Kako su studenti medicine uvijek „kratki“ s knjigama, uredništvo „PULS-a“ je organiziralo nagradnu igru, koja će za dvoje čitatelja osigurati dvije skupe i vrijedne stručne knjige. Naime, dvoje čitatelja koji pošalju rješenje nagradnog pojma u križaljci na e-mail adresu list_puls@yahoo.com, dobit će knjigu B. Straussa „Medicinska biokemija“ ili I. Bradića i suradnika „Kirurgija“. Dobitnike ćemo izvlačiti 15.12.2005.g., a njihova imena će biti objavljena na stranici Medicinskog fakulteta (www.sve-mo.ba, odaberi fakulteti, odaberi medicina). Unaprijed čestitamo sretnim dobitnicima!

**Knjižara
LOGOVITA
Splitska 21
88 000 Mostar
Tel: 036 328 020**

- ✎ Školske knjige i udžbenici za sve uzraste
- ✎ Stručna literatura za studente
- ✎ Enciklopedijska izdanja
- ✎ Uredski materijal i školski pribor
- ✎ Kopiranje i uvezivanje

PANCEF[®]

1 X dnevno

**ALKALOID
SKOPJE**

BANKA LEASING CONSULTANTS VRIJEDNOSNICE INVEST

HYPO
ALPE-ADRIA-BANK

RASTITE SA NAMA

KADA IDEJE POČINJU RASTI,
horizonti se proširuju. Kao vodeća finansijska grupacija
u regiji Alpi i Jadrana mi želimo sa Vama
podijeliti nove poglede. Rastite zajedno s nama
i našom mrežom koja nadilazi granice.
I, zajedno sa nama pretvorite ograničenja
od jučer u mogućnosti sutrašnjice.

200 POSLOVNIH JEDINICA U 8 ZEMALJA

AUSTRIJA ITALIJA HRVATSKA SLOVENIJA BOSNA I HERCEGOVINA SRBIJA I CRNA GORA LIECHTENSTEIN NJEMAČKA